

The Project Gutenberg eBook of Novelleja ja kertomuksia I

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Novelleja ja kertomuksia I

Author: August Blanche

Author: Minna Canth

Author: Camille Dehas

Author: Emilie Tegtmeier

Release date: September 8, 2008 [eBook #26559]

Most recently updated: January 4, 2021

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK NOVELLEJA JA KERTOMUKSIA I ***

Produced by Tapio Riikonen

NOVELLEJA JA KERTOMUKSIA I

Jyväskylässä, Weilin ja Göös'in kirjapainossa ja kustantamana. 1878.

SISÄLTÖ:

Ensimmäiset markkinat |

Äiti ja poika | kirj. Wilja

Päivä koittaa |

Kärsivä kukka, kirj. Aug. Blanche

Sovitettu, kirj. Emilie Tegtmeier

Radan vaihtaja, kirj. Camille Dehas

ENSIMMÄISET MARKKINAT.

Oli ihana, kesäinen sunnuntai-ilta. Lempeästi säteili aurinko siintävän taivaan rannalla, järvi oli tyyni, metsä raitis ja vihanta.

Elsa oli aholla poiminut tuohisen täyteen mansikoita ja astui nyt verkalleen kotia kohden, välimmiten vieläkin kumartuen alas, tavoittaakseen jonkun tien-vieressä kasvavan punaisen-hohtavan marjan.

Mutta äkkiä kavahti hän ylös, sillä metsästä, aivan läheltä, kuului outo rapsahdus. Samassa hyppäsikin puiden ja pensaiden välistä, esiin vahva ja verevä nuorukainen, joka iloisesti tyttöä tervehti. Elsa hymyellen vastasi tervehdystä ja hänen siniset silmänsä ilmaisivat tunteita, niin suloisia ja lempeitä, kuin mailleen rientävän auringon viimeiset jäähyväis-säteet. Näkyipä heti, ett'eivät outoja toisilleen olleet.

— Elsa, — lausui nuorukainen, tyttöä kätellen, — sinua olen jo kauvan aikaa etsinyt, kertoakseni sinulle jotakin varsin uutta ja tärkeitä asiata.

— No anna kuulla! Kuinkahan tärkeitä tuo nyt vain lieneekään, — mietti Elsa epäillen ja hänen sinisistä silmistään loisti pienoinen veitikkamaisuus.

— Aion, näet, huomenna lähteä Matin kanssa markkinoille.

Elsan otsa pimentyi.

— Matin kanssa — — — sanoi hän — älä sitä te'e Antti — älä ainakaan Matin seurassa mene markkinoille.

— Ja miks'ei?

— Siitä ei ole sinulle mitään hyötyä.

— Hyötyäkö? Ell'ei siitä juuri muuta hyötyisikään, virkistää se kumminkin sekä sielua että ruumista.

— Mistä sen tiedät, kun et vielä koskaan ole markkinoilla käynyt?

— Sen sanoi Matti, joka paraiten mahtanee asian tuntea, koska aina käy markkinoilla.

— Onko Matti sitten mielestäsi niin erinomaisen virkeä sielun ja ruumiin puolesta?

— Mitä tyhjiä viisastelet!

— Usko minua, Antti, ruumiisi parhaiten virkistät joka seitsemäntenä lepopäivänä ja mitä sieluusi tulee, niin ell'ei se virkistyy juuri samana päivänä, turhaan sitä taas markkinoillakin koetat elähyttää.

Matti jo kiivastui.

— Totinen ja jäykkä olet, kuin vastarannan kiiski — et tunne etkä salli mitään viatointa huvitusta. Mutta älä luulekaan, että asia siitä paranee, sillä kun kerran olen Matille luvannut mennä, niin menen myös. Se on kerrassa sanottu.

Elsa ei mitään virkannut, mutta hänen mielensä oli käynyt alakuloiseksi. Antti astui kiivailla askeleilla metsäpolkua ja taittoi visan, jolla vuoron sinkoili pieniä kiviä, vuoron ilmaa pieksi. Tyyneenä ja hiljaisena kävi Elsa hänen jälessään. Jopa joutuivat he sen mökin edustalle, jossa Elsan vanhemmat asuivat.

Antti seisahtui.

— Jää hyvästi, Antti! — sanoi Elsa ystävällisesti, antaen sulholleen kättä.

Antinkin sydän jo heltyi.

— Kuule Elsani, — puhui hän, hellästi neitosen kättä puristaen, sinä olet välistä liian jyrkkämielinen, niin lempeä ja ymmärtäväinen, kuin muutoin oletkin. Onhan varsin tavallista nykyaikaan, että nuori kansa kulkee markkinoilla, — noin vaan hovin vuoksi. Mitä pahaa siinä sitten on, jos minäkin sinne joskus menen?

— Ei mitään Antti, kun sieltä vain palajat yhtä puhtaana ja vilpittömänä, kuin sinne menetkin.

— Ha ha ha! Jo tottakin näet aaveita.

— Onnellista matkaa!

— Jumalan haltuun Elsa!

*****

Mikä ryske ja jyske, mikä huuto ja pauhina, mikä kärryjen rätinä ja armotoin ajaminen maantiellä? Etkö tiedä? Onhan nyt markkinain aatto ja kansaa rientää, miehiä, vaimoja, vanhoja, nuoria, läheltä ja kaukaa, kaikki ne ilolla markkinoille entävät. Naiset istuvat kärryissä myhäellen, pyhävaatteihinsa

puettuina, ja miehet heidän polvillaan. Kolme, neljä, joskus kuusi ja seitsemänkin henkeä on kussakin hevosessa. Ruoskat heiluvat, miehet hoilottavat, ja hevoset kiitävät eteenpäin. Meteli kajahtelee kirkumisen tapaisesta laulusta.

— Hei liirua leijan laa, Markkina miehiä ollaan vaan, Hei liirua leijan laa, Olтта, viinaa juoda saan. —

Jo heti kotipihasta lähdettyä, miehet saivat "markkinakuraasia".

Matin hevonen höyryeli vaahdossa virstan parin matkaa kaupungista. Antti istui vakaana ja totisena Matin rinnalla kärryissä. Hän oli levotoin — Matin raa'at kokkapuheet häntä inhottivat.

— Istut siinä kuin pölkky — moitti Matti, ett'et vielä ole oppinut markkinailoa tuntemaan.

— Tämmöinen ilo ei mitään maksa.

— Eikö maksa?

Poika juo rommia markkinoilla, lakki kallellansa,
Tyttö on punaposkinen, joka istuu polvellansa.

Eikö sellainen ilo mitään maksa? Kallista vähän tuota pullon suuta, niin saat parempaa ryhtiä — — no ota vaan, äläkä yhtään inkkaa, se on Koivuniemen Jussin parasta viinaa. — — Ell'et nyt hyvällä ota naukkua, niin, totta vie, pääkalloosi saat koko pullon. — — Kas niin vaan — — hih! — kallista paremmin, — no niin. "Tattis mamma, sanoi Lotan Mikko." Kyllä sinusta miestä paisuu, kun vaan joutuu.

Jos akkasi sinuhun suuttuu, niin juo,
Jos kellarist' viinakin puuttuu, niin juo.
Ota sitt' itselles toinen akka,
Äläkä sentähden juomasta lakkaa,
Vaan juo ja laula ja räysää ja pauhaa — ja juo!

— Älä herran tähden, Matti, pidä noin pahaa elämää.

— Kas poika vaan, kas, kas! Pyysinkö sinua köntti tänne vörmyntärikseni, sano!

— Et pyytänytkään, mutta johan tämmöistä elämää harakatkin pelkäävät.

— Ell'et nyt hyvällä tuki suutasi mies, niin, hiisi viekoon, ei ole onni tänäpäpä merrassa. Vai ei nyt enää muka laulaakaan sais'. Mutta kas kun sen teen kiusallasikin.

Rallakajian rakkaus paloi mennä vuonna,
Joko lienee sammunut, taikka tielle puonna.

No helkkari, noita peijakkaan poikia, eivätkös tuolla jo ottele? Ptroo, seis hevonen! Pidäs ohjista sen aikaa, kun menen minäkin heitä vähän löylyttämään.

— Oletkos hulluna, Matti?

Mutta Matti ei enää kuullut. Hän oli jo toisella puolen ja juoksi kädet suorana ylös sinne, missä tulinen tappelu oli syntynyt miesten kesken. Jouduttuaan kohdalle, alkoi hän tukevilla nyrkeillään ruhtoa oikeaan ja vasempaan voimainsa takaa. Kiivastuneet tappelutoverit uuhottivat hetkeksi kiistansa ja kääntyivät yksissä miehin Mattia vastaan. Eräs pikkuinen nalikka, joka syrjästä oli toisten takaa katsonut, sieppasi kiven, jolla lähätti Mattia niin kovasti, että veri turskahti esiin; eräs toinen tokkasi häntä selkään paksulla seipäällä.

— "Maltas, kun ma saan selkäni seinää vasten. Manu vainaa" — änkytti Matti, mutta kun se ei onnistunut, täytyi hänen huutaa apua.

— Mitäs sinulla siellä olikaan tekemistä? nurkui Antti, mutta kiirehti kuitenkin samalla esiin ja sieppasi mennessään aidanseipään aseekseen. Jo oli hän pelastanut toverinsa miesten käsistä, mutta ennättipä kumminkin siinä toimeensa saada puukon haavan kupeesensa.

— Ei siitä mies kuole, — lohdutti Matti, kun taas rauhassa ajoivat eteenpäin. — Ei siitä mies kuole, enemmän kuin minunkaan haavastani. Mutta, voi armahda, jos vaan niitä miehiä vielä markkinoilla tapan!

— Parasta olisi ollut, kun nytkin olisit niistä erillään pysynyt.

— "Höm, kyllä hän se niin on, on kai, sanoi Toivola akalleen," — mutta minkäs sille teet, kun luonto vetää? Eihän muusta olisi lukua, mutta voi pahanen päivä, kun särkyi se pulloni, hyvä viinani meni

maahan. "Se on luut uudet," sanoi Östmanska, kun ruoka loppui.

— Niinkuin et sinä muka toista hankkisi!

— Hankin kyllä, sen saat nähdä ja maistaa myöskin saat, ennenkuin tästä kaupungista ollaan.

— Sen mä tiesin.

Pienessä töllissä kaupunkia likellä ottivat miehet yökortteerin. Sieltä aamulla varhain lähdettiin kaupunkiin, hiukan hiljaisempina, sillä Matin "kuraasi" ei näin aamusta ollut vireillä. Hevonen ajettiin kadun syrjään, johon muitakin tuttavavia oli pysähtänyt. Matti pani sille kourallisen heiniä eteen ja pyysi erästä tuttavataan pitämään sitä silmällä. Ja nyt mentiin torille. Kadun kulmassa oli väentunkoa ja Antti eksyi toveristaan, mutta siitä hän ei suuresti välittänyt. Tuli täällä mies yksinkin toimeen. Hän kuunteli ensin hetkisen posetiiviä ja sitten erästä miestä, joka suuren ihmisjoukon suureksi ihastukseksi lauloi Paavo Putkosen sepittämää ja Mikkelin kirjapainosta ilmestynyttä rakkauden laulua:

"Pää sinä kultani rakas luonto,
Sinulle on annettu suloinen muoto,
Ole sinä aina iloinen,
Elä sinä kiukussa kiroile.

Sinusta en koskaan eritä taida
Muut likat ei mielestän mitä maita,
Sä olet se kaikista ainova
Jolle nuoren luontoni lahjoitan.

Nyt minä lasken käteni kaulaan,
Sillä minä näin suloisesti laulan,
Kun en voi muuten selittää,
Kuin perääsi on niin ikävä."

— Mitä se "pää" siinä ensimmäisen värssyn alussa merentieraa? kysyi eräs kuuntelijoista.

— Tiettinethän tuon — lausui toinen — se tarkoittaa, että koko laulu on päätön.

— Mutta minun tyhmän järkeni mukaan on "pää" aina pässin esipuhe — lausui kolmas — ja sentähden se merkinneekin, että laulun tekijä on oikein aika "pässin pää".

Sille sukkeluudelle miehet nauraa hohottivat ja naiset tirskuivat; mutta ne viimemainituista, jotka olivat vanttuissa, tohvelipaltoissa ja silkkihuivissa, ne vaan hiljaa myhäelivät ja peittivät huuliaan sileästi kokoonkierretyllä niistinliinallaan.

Kummaa oli Antista, että naiset niin halukkaasti noita lauluja ostivat. Minä en ainakaan semmoiseen rahaani pane — mietti hän pätevästi ja kävi kojuja katselemaan, joita pitkä rivi oli pystytetty torin varteen. Eräältä kultasepältä osti hän korvarenkaat Elsalle tulijaisiksi ja erään Tampereen eukon kojusta simsetin ja kaulahuivin — sulhaspuvukseen muka — kääri ne kokoon ja pisti taskuunsa. Samassa älysi hän kadun toisella puolella valmiita vaatteita osaksi levällään pitkillä pöydillä, osaksi ripustettuina pitkin lankun seinää.

Antti meni sinne.

— Hoi mies — huusi juutalainen hänelle vastaan — tule ostamah, se helppo hinda, hyve tavara, näin kaunis jakka, kolmell' kymmenell' markall', et paremba mistääh sah. —

Antinkin mielestä tuo harmaa verkanuttu oli hyvin mukava ja kaunis, mutta — "jok' on verassa, se on velassa, talonpoikain seassa" — arveli hän ja aikoi lähteä eteenpäin.

Juutalainen innostui.

— Osta veli — huusi hän, tarttuen Antin käsivarteen — osta, mine anda se sulle viisikolmatta markka. Katso kuinga se passah'!

Ennenkuin Antti tiesi asiastakaan, oli vanha takki pois hänen päältään ja verkanen sijassa. Olipa hän sentään mielestään niinkuin vähän pulskempi tässä asussa, ja totta Elsankin silmissä poika toiselta näyttäisi näin mahtavassa nutussa, kuin tuommoisessa karkeassa ja vanhassa retkaleessa.

— Mitähän tuo olisi, — jos kahdellakymmenellä annatte, niin joutais olla. —

— No sama se on, maksa pois raha, — sanoi juutalainen ja kauppa oli tehty.

Kun Antti oli maksanut suostutun hinnan, aikoi hän ottaa vanhan nuttunsa pöydältä, mutta — ihme ja kumma — se olikin kadonnut. Turhaan haki hän pöydältä ja maasta, turhaan katseli hän ihmisiä ympärillään, — nuttua ei näkynyt eikä kuulunut. Juutalainen häilyi jo kaupassa muitten kanssa eikä joutunut häntä enään kuulemaankaan. Tässä ei auttanut muu, kuin pitää vahinko hyvänä. Voi harmia!

Lisäksi alkoi vielä sataa hänen uudelle nutulleen ja outo kun oli, ei Antti tiennyt, mihin poiketa sateen suojaa etsimään. Kävellessään katua, näki hän niin sanotun "onnen pyörrän", joka ihmisille ilmoittaa tulevaisuuden salatut asiat. Hinta 25 penniä. Se tieto nyt kumminkin täytyi ostaa. Antille annettiin "onnen lippu", joka lupasi hänelle paljon hyvää ja vähän pahaa. Rikkautta, rakkautta, monta ystävää, muutamia vihamiehiä, kaunis puoliso ja paljon lapsia on suotu hänen osakseen. Tuo kuitenkin taas teki mielen keveämmäksi. "Vähät siitä," arveli Antti, "jos kohta nuttu menikin ja korvarenkaat ja simsetti ja kaulahuivi, jotka olivat taskussa. Koskapas sitä ihminen vahingon veräjälle pääsee. Ja olihan onni sekin, että kukkaroni sattui olemaan liivin taskussa. — — — Hm — — — rikkautta ja kaunis puoliso — — Elsa onkin kauniin tyttö koko maailmassa —"

Likeisillä portailla soitettiin nyt kelloa. Sisältä kuului posetiivin ääni, väkeä tulvasi sinne ja Antti meni myös. Se oli panorama. Ympäri huonetta oli asetettu kauniita ja kallisarvoisia voittokaluja, jotka muka arvan kautta olivat saatavina. Arpa maksoi markan ja Antti koetti onneaan. Sai kun saikin pienen sokuriastian, jommoisen Elsa oli kotipitäjän kauppiaalta ostanut kolmella kymmenellä pennillä. Taas tuli vahinko — mutta jotakin se lystikin maksaa, ja saihan täällä samalla hintaa katsella huonoja kuvia himmeitten suurennuslasien lävitse. Antti läheni silmillään yhtä lasia ja koki saada selville, mitä se kuva oikeastaan merkitsisi, jonka hän siinä näki edessään.

— Täälläkö sinä junkkari oletkin — kuului samassa tuttu ääni hänen korvissaan ja Matin käsi ravisteli häntä olkapäästä. — Käy mukaan, minulla on täällä muutamia hyviä toveria.

Antti seurasi Mattia. Kävellessään kadulla sattui hän vilkaisemaan uutta nuttuansa, ja — pettivätkö silmänsä vai oliko kaikki noiduttu — uusi, harmaa nuttu oli muuttunut aivan kirjavaksi. Sade oli sen kostuttanut, juutalaisen maali oli liunennut ja hänen päällään oli nyt vanha, kulunut, maalilla tahraillu takki.

— Matti, — sanoi hän seisahtuen — katsos velikulta vähä tätä uutta takkiani! —

— Hm — "kauniit on paikat, sanoi Lintu-Jussi".

— Mitä sinä tästä arvelet?

— Arvelen, että juutalainen sinut petti.

— Samaapa melkein minäkin epäilen. Mutta kuules, Matti, tämä on vähän häpeällistä.

— "Kyllähän se niin on, on kai."

— Antaisinko hänelle selkään, vai veisinkö hänet oikeuteen?

— Niin, sitä asiaa sietää harkita.

Antti olisi kernaammin heti lähtenyt juutalaiselle kovaa näyttämään, mutta Matti otti häntä käsivarresta ja vei hänet mukanaan kapakkaan.

* * * * *

Oli seuraava aamu. Antti heräsi, hieroi silmiään, katseli ympärilleen, — hieroi taaskin silmiään, mutta näky ei muuttunut. Missä oli hän? Pelkällä laattialla oli hän maannut ja ympärillään, niinikään laattialla, makasi koko joukko miehiä. Huone oli kolkko ja alastoin. Ikkunat olivat korkealla permannosta ja — rautahäkit edessä.

— Jumalan tähden, olenko vankihuoneessa! Maailma musteni Antin silmissä, hän kavahti ylös ja hoiperteli ovelle. Se oli lukittu. Mutta kuka on tuo mies, joka suullaan makaa kynnyksen edessä?

— Matti, sinäkö se olet? Matti, nouse ylös ja katso, mihin olemme joutuneet — — — Matti — — — Matti — — — etkö jo herää — — —

Hän tarttui Matin käteen — — — oi suuri Luoja — — — se oli kylmä! Matti nosti hänen päätään, laattialla oli verta, — — — veri oli myös hyytynyt ruumiin huulille ja sieramiin. — — Matti oli kuollut, — kuollut, — ja missä tilassa!

Tuskan hiki nousi nuorukaisen otsalle, sydäntänsä kovin ahdisteli, hän puristi käsillään päätänsä. — "Oi taivaan Isä, mitä tietä jouduin tähän helvetin esihuoneeseen," huokasi hän. Mieleensä juotui nyt kapakka. Siellä oli juotu, riideltä, tapeltu. Sitten puhuttiin varkaudesta, huudettiin poliisia, vihellettiin

ja — enempää ei hän muistanut — —

— Miehet, miehet, nouskaa ylös! Täällä kuolema on käynyt tänä yönä! —

Toinen pää toisensa perästä kohosi laattiasta ja tylsät silmät kääntyivät kaikki Anttiin, joka istui tuvan ainoalla rahilla. Tämä osoitti Mattia. Miehet haukottelivat ja ojentelivat kankeita jäseniään. Sitten vähitellen virkistyivät, nousivat ylös, tarkastelivat likemmin ruumista ja päättivät hengen jo auttamattomasti lähteneeksi.

Antti oli vaipunut synkkiin ajatuksiin. Jumalan vanhurskas käsi oli lopettanut jumalattoman menon. Matti oli irstaisesta markkinaelämästä äkkiarvaamatta kutsuttu taivaallisen tuomarin eteen. Hänellä, Antilla, vielä oli armon aika, hän vielä voi kääntyä kadotuksen tieltä, jolla ensimmäisen askeltensa jo oli ottanut. Varoittavana ja kauhistavana esimerkkinä lepäsi Matti tuossa hänen edessään. Antin silmät aukenivat ja hän päätti kääntyä siltä tieltä, joka viheliäisyyteen ja kadotukseen vie.

— Ja Elsa, — tuo ihana, puhdas tyttö, — hän varmaankin hylkää langenneen nuorukaisen — — —

Tuo ajatus kipeästi poltti Antin sydäntä ja kun hän, juoppouden sakkoon langetettuna, pääsi vapauteen, ei rohjennut hän mennä sinne, mihin mielensä halu ja toivo paloi, vaan astui raskailla, epävakaisilla askelilla kohden kolkkoa kotoansa.

* * * * *

Kymmenen vuotta oli kulunut. Järven rannalla oli talo, tosin pieni, mutta hauska ja siisti. Pellolla aaltoeli ruis, kauniina ja lähes tuleentuneena. Ikkunat välkkyivät ilta-auringon valossa. Nuori, ihana vaimo seiso i etehisen ovella, varjosi kädellä silmiään ja tähysteli polkua, joka niityltä toi pellon aivotartta pitkin talolle. Tuvasta juoksi kolme pienokaista hänen luokseen, ja nuorin, kaksivuotias Antti, tarttui syleillen hänen hameesensa.

— Äiti, saammeko juosta isää vastaan? — kysyi vanhin, sievä, seitsenvuotias Anna.

— Menkää, lapseni, tuolla hän jo tuleekin.

Ja siellä tosiaankin tuli vanha tuttavamme, Antti, viikate olalla. Hän astui rivakkaasti ja kasvojaan kaunisti lempeä, iloinen hymy, sillä hän jo oli huomannut armaan vaimonsa ja rakkaat pienokaisensa. Vanhemmat lapset riemuten juoksivat isää vastaan ja pikku kaksivuotias koki tallustella jälessä. Vaan eipä hän pitkältä ennättänyt, ennenkuin isä jo tuli Annan ja Villen seurassa hänen vastaansa.

Pikkuinen kurotti käsiään ja rukoili: "Isä ota syliin!" Ja isä laski heti viikatteen aidalle ja nosti lemmittynsä käsivarrelleen.

Näin he lähestyivät Elsaa, joka hymysuin ja lempeillä silmäyksillä tervehti rakasta miestään.

— Tule, Antti, illallista syömään, ennenkuin puuro jäähtyy — sanoi hän.

— Tulen, ja sua kiitän Elsani — vastasi Antti, syleillen vapaalla käsivarrella vaimoaan — kiitän tästä ja kiitän siitäk in illasta, jolloin juuri nyt kymmenen vuotta sitten ainoan kerran neuvosi ylenkatsoin. —

— Unhota se jo! —

— Ei niin, mun armas vaimoni, vaan muistelkaamme sitä ilolla, sillä se kuitenkin perusti onnemme. Kun ensimmäinen askeleeni pahalla tiellä heti kohtasi kovan rangaistuksen, se minut, niinkuin toivon, ainaiseksi siltä karkoitti. Eikö siis syytä sitä ilolla muistella?

— On niinkin Anttiseni. Ja menemmekö huomenna niinkuin ennenkin yhdessä markkinoille myymään voitamme ja muita tavaroitamme? —

— Sen teemme, Elsa, ja ostamme sieltä samalla pikku Annalle ensimmäisen lukukirjan.

Pikku Anna hypähti ilosta. Äiti toi puurovadin pöydälle, Antti luki ruokaluvun ja tyytyväinen perhe istui illallispöytään.

ÄITI JA POIKA.

Useassa kohden Päijänteen rannoilla kasvaa suoria, ikivanhoja honkia. Ne seisovat juhlallisina ja

komeina; juuret ovat kiinnitetyt maan imuun, mutta latvat osoittavat ylös taivaan siintävään korkeuteen, — mykkinäkin ihmiselle muistuttaen maallisen vaelluksen ylhäistä päämäärää. Vaan kun vieno tuulen humina metsän hiljaisuuden tauottaa, silloin salainen humina kuuluu petäjiköistä, silloin mykät ovat puhevoiman saavuttaneet. Kuunnelkaamme! He kertovat tapahtumia, joita vuosisadan kuluessa joko itse ovat nähneet, tai Päijänteen aallot rannalla heille kuiskaelivat.

Oli kolkko, syksyinen päivä. Myrsky pauhasi ja aallot kuohuivat korkeina, vaahtopäisinä Päijänteen helmassa. Taivaalla ajoivat sysi-mustat pilvet kiivaalla nopeudella toisiaan, — näkönsä oli uhkaava, peloittava.

Ristiselällä kamppaili pienoinen venhe vihaisten aaltojen ajelemana, ja venheessä istui nainen, kalman vaaleana, puristaen vakaista lasta rintaansa vasten. Valtavasti sykki äidin sydän ja hänen silmänsä tuijottivat tuskallisina kohden synkkää taivasta. Mies, joka istui etupäässä, koki ainoalla airolla, mikä hänellä vielä oli jälellä, ohjata venheen kulkua, vaikka selvään näki sen turhaa olevan. Vakaana istui hän siinä, yhteen puristetuille huulilla ja rypistetyllä otsalla, viimeisillä voimillaan taistellen Ristiselän kuohuvan kidan kanssa. Kauhistuksella oivalsi hän takanapäin hirmuisen aallon vyöriävän heidän jälessään. Se saavutti venheen, löi sisään ja kasteli vanhemmat. Tuli toinen — kävi samoin. Tuli kolmas, entisiä valtavampi, saavutti venheen ja — löi sen pirstaksi luotoon.

Ainoa huuto kuului, ja syvyyteen vajosi mies, lapsen isä. Mutta sama aalto, joka isän hautaan painoi, kantoi äidin lapsineen turvaan, saaren ruohoiseen rantaan. Äiti kun tointui, heittäytyi surkealla valituksella lapsensa yli, kostutti kyöneleillään hentoisen kalveja kasvoja ja suuteli hänen kylmiä huuliaan ja umpeen vaipuneita silmiään.

"Oi taivaan suuri Luoja," huokasi hän ahdistetulla sydämellä, "älä salli mun lapseni kuolemaan nukkua, ennenkuin kasteen liiton olet hänen kanssaan tehnyt! Kuule huutoni, o Isä laupias!"

Ja taivaan ovi aukeni, — äidin rukous oli löytänyt tien Kaikkivaltiaan istuimen eteen. Syvä huokaus nousi lapsen rinnasta ja hänen suloiset silmänsä hymyilivät.

* * * * *

Hetket kuluivat, päivät päättyivät. Kaksikymmentä oli jo vuotta vierinyt ajan hautaan, kun taaskin sama äiti ja sama poika kulkivat Päijänteen vesiä. Nyt oli ihana, kesäinen ilta. Taivas kaarsi selkeänä ja puhtaana ylähällä, ei pieninkään pilven hattara himmentänyt sen sinertävää loistoa. Auringon kirkas valo valui hempeänä alas läntäisen taivaan rannalta ja kullan hohtavina kimaltelivat säteet veden tyynessä kalvossa.

Hiljaisuuden häiritsi ainoastaan tuo iloinen hääjoukko, joka soitolla ja riemulla kulki Ristiselän poikki. Etummaisena sousti morsiusparin koivuilla ja kukkaseppeleillä kaunistettu pursi ja heti jälessä tulivat muut seuraan kuuluvat venheet vilkkaassa kilpailussa. Iloiset leikkipuheet ja soiton sävelet kaikui loitolle ympäri.

Mutta hiljaisena autuaassa onnellisuudessaan istui morsiuspari ensimmäisen venheen keskellä. Sulhainen, kahdenkymmenen vuotias, rehevä nuorukainen, katseli säihkyvin silmin rinnallaan istuvata morsiantaan. Kuinka viehättävän suloinen olikaan komeassa juhlapuvussaan tuo puhdas, lemmitty neitonen, jonka hän nyt oli omakseen saanut!

"Mun armaani," kuiskasi nuorukainen, puristaen morsiamensa kättä, "ole tervetullut sinä, mun sydämeni rakastettu, uuteen kotiisi! Suokoon sulle taivas sen onnen ja siunauksen, jota rakkauteni toivoo!"

Kainosti loi morsian loistavat silmänsä alas, huulensa hymyilivät ja ujouden puna kajosti hänen hempeillä poskillaan.

Morsiusparia vastapäätä istui sulhaisen äiti, sama äiti, joka kaksikymmentä vuotta sitten oli aallon ajamana lapsineen pelastunut rantaan. Tuossa edessään oli nyt hänen poikansa, onnellisena ja pulskana nuoruuden terveydessään. Äiti painoi kätensä ristiin, ja kiitollinen huokaus nousi hänen rinnastaan ylös taivasta kohden, mutta silmiään ei hän voinut kääntää jalosta morsiusparista. Ja vaikka näyttikin poikansa nuoren puolison rinnalla hetkeksi unhottaneen vanhan äitinsä, ei kateus kuitenkaan sijaa löytänyt äidin rakkautta sykkivässä sydämessä.

* * * * *

Taaskin oli muutamia vuosia mennyt, ja sama venhe nähtiin jälleen kiitävän Päijänteellä. Mutta soitot ja huilut eivät nyt mukana olleet, eikä riemuhoodot ympäristölle kajahtaneet. Vakaina, juhllisessa hiljaisuudessa jatkoivat soutajat taukoamatta yksitoikkoista työtään, vakaana ohjasi perämieskin venheen kulkua. Musta ruumis-arkku oli keskellä venhettä ja vanha, ijäkäs vaimo istui arkun rinnalla.

Vaimon sydän oli särjetty, kasvonsa murheen murtamat ja väsyneenä nojasi hän päätään ruumisarkkuun. Kyynelet valuivat tulvana alas hänen ryppyisiä poskiaa pitkin, mutta somina heiluivat hopean-harmaat hiukset arkun mustalla kannella. Siinä lepäsi hän, jota myrsky-iltana oli povelleen sulkenut, jota sittemmin oli sulhona ihaellut, siinä lepäsi elämänsä ilo ja toivo, siinä vanhojen päiviensä turva.

"Oi Jumalani," huokasi surun kalvaama äidin sydän, "miksi katkaisit hänen elämänsä langan liian varhain, miksi tempaisit minulta poikani miehuutensa parhaimmassa voimassa? Oi taivaan Isä, miksi loit ihmisen kurjaksi ja mitättömäksi, miksi eksyit hänet tänne, maallisen elämän turhuuteen ja katoovaisuuteen? Sä rakkauden Jumala, miksi olet niin kova ja armahtamaton!"

Nureksivalla epätoivolla silmäili vaimo syksyn harmaata taivasta. Kyynel, joka vieräsi hänen poskellaan, putosi alas ja tapasi hennon lapsen, joka makeata unta oli nukkunut vaimon sylissä, heräsi sen kyynelen koskemasta.

Tällä surullisella retkellä oli kaksi tarkoitusta. Samalla kun isää saatettiin viimeiseen lepokammioonsa maan poveen, vietiin hänen viikkokauden vanhaa lastaan kasteen liittoon tekemään Herran kanssa.

Vanhus ei huomannut lapsen heräämistä, ennenkuin pienoinen käsi irtautui kapalon siteistä ja kohosi ylös, ikäänkuin taivaasen osoittaen. Silloin vaimo säpsähti ja katsoi vakaasti lapseen. Nurkuva epätoivo katosi vähitellen hänen sielustaan ja suloinen rauha tuli sijaan.

"Sinäkö sydänpäpösi," saneli hän hiljaa lapselle, "sinäkö vanhalle muistutat ihmiselämän korkeata päämäärää? Taivaasen osoitat, — niin siellä, siellä taistelu on loppunut ja henki katoovaisuuden kahleista vapaa, sinne on isäsi päässyt edellämme, sinne pyrimme mekin hänen jälessään, maailman rantaa polkiessamme. Oi minua! Herran eteen aion sinua viedä, aion rukoilla häntä ottamaan sinuakin taivaan perilliseksi, ja kuitenkin, kurja, nureksin siitä, että armonsa jo isällesi osoitti ja valtakuntansa autuuden hänelle lahjoitti. Kiittämätöin vaivanen mikä olinkin."

Ja korottaen silmänsä ylös taivasta kohden lausui hän kovemmalla äänellä:

"Ylistetty olkoon Herran nimi nyt ja ijankaikkisesti, amen! Kiitetty olkoon Herra joka päivä. Jumala panee kuorman meidän päällemme, mutta hän myös auttaa meitä, Sela. Meillä on Jumala, Jumala, joka meitä auttaa ja Herra, Herra, joka meitä kuolemasta vapahtaa. Halleluja!"

PÄIVÄ KOITTA.

I.

Rauhalan ja Ristolän torppien maat olivat vieretysten. Rauhala oli vähäisellä mäen törmällä likellä lahtea, jota outo olisi helposti voinut luulla lammeksi, sillä salmi, joka vei Kallaveden väljille vesille, peittyi tykkänään lehtipuitten suojaan. Saman lahden pohjukasta näkyi Ristolän torppa. Tyven ja ihana oli tämä lahdelma. Koivut, jotka suorina ja tuuheina kasvoivat rannoilla, kuvastuivat sen välkkyvässä vedessä; olipa aivan kuin samasta juuresta aina kaksi koivua olisi lähtenyt, toinen ylös, taivaan siintävää korkeutta kohden, ja toinen alas, järven syvyyteen pyrkien, missä toinen taivas kilvoitteli loistavassa kauneudessa korkeuden taivaan kanssa. Maa oli alankoa; ainoastaan Rauhalaa vastaisella rannalla kohosi jyrkkä, yksinäinen kallio, jonka kaljua kylkeä lahden kirkas vesi väsymättä suuteli. Kun mainitusta salmesta, joka oli pitkä ja kapea, soudettiin ulos Kallaveteen, nähtiin vasemmalla kädellä, noin kivenheitto matkaa salmen suusta, Koiviston uhkea talo, jonka alueesen sekä Rauhalan että Ristolän torpat kuuluivat. Laveat viljavainiot ympäröivät tätä taloa, joka muuten rakennuksiensäkin puolesta todisti asujainten toimesta ja varallisuudesta.

Eräänä helteisenä kesäpäivänä oleskeli kaksi lasta, poika ja tyttö, Koiviston aaltoolevan ruispellon pientarella. Poika, joka näytti olevan vähän vanhempi toveriaan, loikueli selällään nurmikolla ja varjosi käsivarsillaan silmiään taivaan huikaisevalta valolta.

Tyttö istui hänestä vähän matkan päässä ja satoi uskoa kiehkurata ruiskukista, joita hän kosolta oli kerännyt helmaansa. Hetken olivat he näin äänettöminä olleet, kun seuraava kiista syntyi heidän välillään:

— Kuule Niilo!

— Hoi?

— Sinä olet laiskin poika tässä maailmassa.

— Niinkö luulet, Katri?

— Siitä olen varma.

— Vai niin, — vai olet varma! Päätät sen kaiketi siitä, kun näin mukavasti tässä oikoelen enkä edes keräile sinulle kukkia tuohon kiehkuraasi?

— Ei sinun sitä tarvitsekaan tehdä, johan minulla on tarpeeksi asti kukkia.

— Millä nyt sitten näyttäisin sinulle virkeyttäni? — Niilo kavahti istumaan tätä kysyessään ja katsoi tutkistellen tyttöön, joka juuri oli saamaisillaan kiehkuransa valmiiksi.

— Minkätähden sinä aina oleskelet noin unisena ja hiljaisena, silloin kuin sinulla olisi valta oikein keikkua ja hyppiä, niinkuin muutkin lapset tekevät?

— Hm — etkö sinä sitä ymmärrä? Tietysti sentähden, kun minua paremmin haluttaa olla niinkuin olen.

Katrin kiehkura oli nyt valmis. Hän katseli sitä ihastuksella ja näytti jo unhottaneen koko kiistan. Sitten painoi hän sen kultakutriseen päähänsä.

— Katso, Niilo, kuinka se on kaunis! — lausui hän ilosta loistavin silmin.

— Kyllä — Niilon silmät luiskahtivat kiehkurasta alas Katrin sinisiin silmiin ja hohtaviin poskiin, — kyllä on hyvin kaunis — virkkoi hän harvaan ja painavasti, mutta epäiltävää on, tarkoittiko hän kiehkurata tai jotakin muuta.

Katri katsoi Niiloon.

— No, joko tottakin jaksoit nousta istumaan? — kysyi hän pilkallisella hymyllä.

Niilo punastui ja hyppäsi ylös nurmelta.

— Maltas — sanoi hän — kyllä näytän, onko velttous kangistuttanut jäseniäni.

Ennenkuin Katri aavistikaan hänen aikomustansa, oli Niilo siepannut hänet käsivarrelleen ja juoksi, kantaen tyttöä sylissään, pitkin pellon pientarettä; hyppäsi vielä ojan toisellekin puolen ja sieltä taas takaisin, uudistaen saman tempun tavan takaa, eikä välittänyt lainkaan Katrin kirkumisesta. Turhaan tämä tepasteli ja ponnisteli voimiaan, Niilo vaan nauroi ja puristi häntä väkevällä käsivarrella rintaansa vasten. Viimein he joutuivat alas rantaan. Täällä Niilo pysähtyi läähättäen ja laski kannettavansa maahan.

— Vieläkö moitit minua laiskaksi? — kysyi hän, seisahtuen Katrin eteen.

Mutta nyt oli Katri närkästynyt eikä virkannut sanaakaan; peitti vaan kasvojaan käsiinsä ja itkeä tihutti. Niilo jo tuli levottomaksi. Hän alkoi tyttöä lepytellä, laskeutui alas hänen jalkainsa juureen ja koki väkisen irroittaa hänen pieniä käsiään, jotka säälimättä puristivat noita armaita sinisilmiiä.

— Katri kulta — puhui hän — miksi sinä noin vähästä suutut? Älä itke, en minä enää koskaan semmoista tee. Tule leikkimään tuonne rantaan, minä opetan sinua voileipiä viskaamaan.

Katri tirkisteli sormiensa välistä Niiloon, tutkiakseen, oliko tämä tuuma täyttä totta, taikka oliko se ainoastaan viekas juoni, jolla Niilo tahtoi häntä houkutella itkusta lakkaamaan. Mutta Niilo tapasi hänen silmäyksensä ja ihastui, otti tyttöä kädestä ja vei häntä likemmäksi rantaa.

Siellä hän etsiskeli sopivia kiviä, joista antoi parhaimmat Katrille ja jätti itselleen huonoimmat. Kyynelet tytön silmissä olivat jo kuivuneet.

— Katsos nyt, Katri!

Niilo viskasi kiven niin taitavalla kädellä järvelle, että se kuudesti kosketti veden pintaa ja vasta seitsemännellä kerralla vajosi syvyyteen.

— Hei, Niilo, sinäpä vasta olet oikein aika mies! — huusi Katri ihastuen.

— Pyh! onko tuo nyt sitten mikään konsti — kuului äkkiä ääni heidän takanaan. Niilon ikäinen poika oli tullut rantaan ja heidän huomaamattansa katsellut Niilon mestaritemppua.

— Ei se sinulta, Yrjö, ainakaan synny — lausui Katri.

— No, sepä kumma, ett'ei se minulta syntyisi!

Uhkamielisellä rohkeudella etsi Yrjö mieleistään kiveä ja kuu oli semmoisen saanut, sylkäsi hän siihen kolmasti, heilutti sitä monta kertaa kädellään ja sinkahutti niin viimein ulos järvelle. Kivi lensi kauvas, putosi viimein alas ja — ploks! vajosi heti syvyyteen.

Katri nauroi.

— Ethän saanut ainoatakaan voileipää, — ilkkui hän.

Tuo Yrjöä kovin harmitti.

— Kunpa olisi minulla pallo mukanani, niin näyttäisin, että voisin sen heittää korkeammalle ilmaan, kuin kumpikaan teistä — sanoi hän.

— Saat heittää minun palloani — lausui Katri ja otti taskustaan samalla kauniin pallon, jonka antoi Yrjölle.

Tämä keräsi viimeisetkin voimansa ja heitti sen ylös ilmaan. Korkealle pallo todella kohosikin, mutta takaisin tullessaan meni se syrjään ja — voi onnettomuutta — putosi suoraan järveen. Katri hyrähti itkuun ja Yrjö koki häntä lohduttaa, lupasi pyytää isältään rahaa ja ostaa hänelle paljoa kauniimman pallon sijaan. Mitta Niilo oli heti juossut veteen ja sukelsi järven pohjaan, juuri sille kohdalle, mihin pallo oli pudonnut. Silmiään rävähtämättä, tuskin hengittäenkään katseli Katri tyynettä veden pintaa, kunnes Niilon pää taas tuli esiin ja hän, pudistellen keltaisia kiharoitaan ja näyttäen palloa kädessään, ui rotevasti rantaan. Riemuhuudolla juoksi Katri häntä vastaan ja otti herttaisella kiitollisuudella pallonsa Niilolta.

Lapset, jotka näin leikkivät, olivat kaikki likeisistä kylistä. Yrjö oli rikkaan Koiviston ainoa poika; Niilon äiti, joka kymmenen vuotta oli jo miehestään leskenä ollut, omisti Ristolän mökin ja Katrin vanhemmilla taas oli Rauhala hallussaan. Niilo ja Yrjö olivat noin kaksitoista vuotisia, terveitä, punaposkisia poikia. Pienempinä, kun eivät vielä työhön kyenneet, olivat he päivät päättään olleet yksissä, ja silloin oli pikku, sinisilmä Katri aina kolmantena joukossa. Talvella he luistelivat, olivat lumisilla, tai istuivat Koiviston tuvassa ja kokivat kilvassa saada katekismoa päähänsä. Siinä toimessa oli Niilo aina etevin, niinkuin hän muutoinkin oli tovereitaan kehittyneempi. Mutta kesälläpä kirjat makasivat pölyssä hyllyllä ja lapset aamusta iltaan leikkiä löivät ulkona kedolla tai järven hiekkaisella rannalla. Oi ilon ja viattomuuden päiviä! Ne olivat sittemmin Katrin rakkaimmat ja kalliimmat muistot.

II.

Ajat kuluivat, vuodet vierivät. Katrissa oli tullut ihana, punaposkinen neitonen, ja Niilo ja Yrjö olivat raikkaita, pulskia nuorukaisia. Lapsellinen ystävyys oli Niilon ja Katrin välillä muuttunut tuttavuudeksi, ja puoli vuotta oli Katri jo ollut Niilon kihlattu morsian. Mitä Yrjö tästä ajatteli, sitä ei kukaan tiennyt, mutta aina siitä ajasta oli hän muuttunut umpimieliseksi ja muotonsa oli käynyt synkeäksi. Olisiko rikkaan Koiviston ainoa poika rakastanut köyhän mökin tytärtä?

Niilo oli vakaa ja harvapuheinen nuorukainen, joka ei hevillä toiselle ilmoittanut, mitä sydämen pohjalla liikkui. Mutta selkeyttä, syvyyttä ja puhtautta eivät hänen ajatuksensa puuttuneet. Katri taas oli luonnoltaan aivan toisenlainen ja kentiesi olikin se juuri siitä syystä, kuin hän niin erinomaisesti Niiloa viehätti. Hänen hilpeä, iloinen olentonsa, hänen suloiset, tunnokkaat kasvonsa sekä vilkkaasti liikkuva kielensä, jotka kaikki hetken herättämät tunteet ilmaisivat, ne vaikuttivat elävästi tuohon vakaaseen ja syvämieliseen nuorukaiseen. Kun Niilo kiskoi päreitä tai veisti jotakin tarviskalua ja Katri liverrellen istui hänen rinnalleen, laski molemmat kätensä hänen olkapäälleen ja kertoi tuhansia hupaisia juttuja, ei Niilo useinkaan monta sanaa virkannut eikä liioin työtään keskeyttänyt; ja kun Katri silloin nykäisi häntä tukasta, saadakseen "Niiloa oikein valveille", niinkuin sanoi, niin tämä vaan myhäili ja katsoi lempeästi kiusaajaansa. Usein Niilon vakavuus nyt, niinkuin heidän lapsuudessaankin, Katria harmitti ja silloin väitti hän Niilon olevan Kallaveden jäätä kylmemmän ja tyyneemmän viilipytyjä maitoaitassa. Ei Niilo sitäkään vastaanajanut; mutta kun hänen äitinsä sattui semmoista kuulemaan, koki hän aina poikaansa puolustaa ja sanoi tyyneessä vedessä suurimpain kalain uiskentelevan.

Juhannuspäivänä menivät Ristolän ja Rauhalan perheet samalla veneellä likeiseen Kuopion kaupunkiin kirkkoon. Kirkonmäellä täytyi heidän hetkeksi pysähtyä odottamaan, sillä ovet olivat vielä suljetut. Siellä seisojien joukossa oli paljon kansaa pienemmissä tai suuremmissa parveissa, mitkä hiljaa keskustellen, mitkä toisia katsellen. Kaikki olivat savolaisten tavan mukaan puettuna tumman-sinisiin vaatteihin; naisilla oli toisessa kädessä virsikirja, toisessa niistinliina, ell'ei tämä tasaisissa käänteissä ollut virsikirjan ympärille käärittynä.

Niilo seisojien joukosta likellä portaita ja nojautui kirkon kiviseinään.

— Älä siihen vielä nukuttele — ilkkui Katri — odota toki siksi, kun kirkon penkkiin pääset.

— Katso ett'et itse torku saarnan ajalla, pikku sääski — vastasi Niilo.

Katri jäi seisomaan silmät levällään, niin kummaa hänestä oli, kun Niilo kerrankin vastasi hänen ivapuheesensa.

— Hei, Niilo — sanoi hän viimein — johan nyt kummia kuullaan, kun sinunkin suustasi noin monta sanaa yhtä aikaa lähtee.

Nauraen keikahutti hän samalla kantapäällään ympäri, mutta joutui hämilleen, kun huomasi Yrjön seisovan takanaan ja hymyillen häntä katselevan. Katri vetäytyi syrjään ja Yrjö lähestyi Niiloa, jota hän kättelemällä tervehti. Mitä he keskenään puhelivat, sitä ei Katri tiennyt; mutta joka kerran, kun hän yritti nostaa silmiään maasta, tapasi hän Yrjön tuliset silmäykset, ja vaikka Katri aina kiireesti loi silmänsä toisaalle, tunsu hän kumminkin tuskallisella ahdistuksella, kuinka ne yhä olivat häneen kiinnitetyt. Hän ymmärsi nyt, että Yrjö häntä rakasti, mutta miksi teki se hänet levottomaksi, miksi tuntui, ikäänkuin kamala aavistus olisi herännyt hänen sydämessään?

Vihdoin viimein aukaistiin kirkon ovet ja kansaa tulvasi sisään. Kun Katri äitinsä rinnalla nousi kirkon portaita ylös, pudotettiin äkkiä pikkuinen muistikukkainen virsikirjalle, jota hän kantoi kädessään. Katri katsahti ylös ja huomasi Yrjön rientävän ohitse. Hän punastui, pudotti kukan portaalle ja astui jalallaan sen päälle. Samassa katsahti Yrjökin taaksensa ja outo leimaus välähti hänen silmissään, mutta sitä ei Katti nähnyt.

Paluumatkalla sousti Katri isänsä kanssa etuhangassa, Niilo piti perää ja emännät istuivat joutilaina, hiljaa puhellen keskenään. Puheen-aineena oli heillä ensin papin saarna, sitten tuttavat, joita olivat nähneet kirkkomatkalla, ja viimein poikkesi keskustelu heidän jokapäiväisten toimintojensa alalle. Rauhalan emännällä oli kangas kuteilla; kaksi hame-vaatetta oli jo kudottuna ja nyt olisi hän tahtonut rannuttaa vähän toiseen malliin. Siitä he kauvan neuvottelivat Ristolän emännän kanssa, kunnes viimein tulivat asiasta selville. Mutta puhe vähitellen taukosi; joutilaana oleminen, johon kumpikin olivat tottumattomat, alkoi tuntua työläältä — ja silmäluometkin kävivät niin kummallisen raskaiksi.

— Merkillistä, kuinka minua painaa — sanoi Rauhalan emäntä haukotellen.

— Niinpä minuakin — vastasi Ristolän emäntä sormellaan hieroen kankeita silmiään, — eikö vaan lienee ukkonen ilmassa, koska niin rasittaa. —

Ja hänkin haukotteli pitkään.

Veneet, joita suuri parvi oli yhtä aikaa lähtenyt rannasta, erosivat vähitellen toisistaan Kallaveden suurella selällä ja menivät kukin omalle haaralleen. Ilma oli tyyni, päivä kuuma ja veden pinta huikaisevan kirkas. Kaikki vaan liittyi väsymystä lisäämään, yksin airojenkin yksitoikkoinen kolke ja veneen tasainen nytkähteleminen. Emännät vetivät huivinsa alas silmille, nojasivat poskea käteen ja kyynäspäätä polveen, ja ennen pitkää ilmoittivat syvät pään keikaukset heidän turhaan taistelleen uniukon kanssa.

Katrikin oli tavallista hiljaisempi. Huivi oli pudonnut hänen päästään ja auringon säteet löivät leikkiä hänen kultakutrisilla hiuksillaan. Mutta vaikka kasvoissa ilmautuikin outo hajamielisyys, näkyi kumminkin selvään, ettei uni hänen silmiään painanut. Niilo katsoi häneen pitkään, ihmetellen, olipa juuri kuin joku kysymys olisi hänen huulillaan ollut; mutta jos niin olikin, eivät sitä kumminkaan sanat ilmituoneet. Näin hiljaisina siis matkaa jatkettiin aina kotoiseen rantaan saakka.

III.

Ei monta viikkoa kulunut tästä Juhannuspäivästä, ennenkuin Niilon äiti kääntyi kuumetautiin ja, ainoastaan muutamia vuorokausia sairastettuaan, jätti maallisen elämän. Niilo oli lämpimän sydämensä koko helleydellä rakastanut äitiään ja kunnioittanut hänen vakaata ja hurskasta mielialaansa. Monta kovaa oli hän tässä elämässä saanut kokea, monta huolta ja murhetta kestää, monta tuimaa kamppausta taistella, — nyt hän oli kaikki voittanut ja ijäisen rauhan saanut. Mutta Niilo jäi yksin maailmaan, — ei toki aivan yksin, sillä tuolta toivon satamasta näkyi viehkeä, iloinen olento, jonka silmäin suihke valaisi tulevaisuuden, niinkuin kirkas tähti syys yön synkän taivaan. Ja vaikka Niilo oli käynyt entistä vieläkin vakavammaksi, vaikka suru hänen sydäntään ahdisti, ei murhe häntä kuitenkaan masentanut, vaan päinvastoin puhdisti ja jaloutti hänen mieltänsä ja karasti hänen henkisiä voimiaan. Mitä ihanaa, ylevää ja hyvää maailmassa oli, sitä oli hän jo ennenkin rakastanut; mutta tästälähtein ne häneen yhä syvemmin vaikuttivat. Ruohot, kukkasot, kummut, kunnahat, jylhät vuoret ja hymyilevät laaksot, kaikki ne hänelle puhuivat kieltä, joka, samalla kuin se oli outoa ja salaperäistä, valtavasti

viehätti hänen mieltänsä ja herätti hänessä aavistuksen siitä voimasta, joka kaikessa kätkeytyneenä vaikuttaa; johon verraten ihmisnero käy mitättömäksi kuin maassa mateleva mato.

Eräänä päivänä oli Niilo aamusta varhain uutterasti häilynyt kirveineen metsässä, kaskan hakkuussa. Työ oli rivakkaasti edistynyt hänen käsissään. Iltapuoleen hän hetkeksi jätti kirveensä puun juureen ja viskautui mättäälle levähtämään. Auringon säteet lämpimästi hyväilivät hänen poskiaan, linnut oksilla virsiään virittelivät ja metsän kukkaiset levittivät ympäristöön suloista tuoksuaan. Niilo kuunteli puitten hiljaista suhinaa ja tuulen hengähdystä lehdikossa. Hänestä tuntui ikäänkuin olisi hän käyskennellyt kaukaisilla mailla, vallan oudossa tienoossa, kunnes viimein saapui korkealle vuorelle, jonka alla, eteläänpäin, uhkea kivilinna näkyi. Kuusi kultaista ikkunata välkkyi linnan jokaisella seinällä ja ympärillä kukoisti metsä upeassa rikkaudessa. Niilo astui linnaa kohden. Portti oli auki ja hän meni sisään. Kuinka ihmeellisen ihanata täällä olikaan! Seinät loistivat kullalta ja suojissa oli katetuita pöytiä, joissa oli kultaisia astioita täynnä simaa, mansikoita, mesimarjoja, pähkinöitä ja kaikenlaisia hedelmiä. "Varmaankin olen nyt Metsolan kartanossa," arveli Niilo, ja kulki uteliaana suojasta suojaan. Viimein hän saapui suureen saliin, jossa Mielikki, Tapion ihana puoliso, kehräsi kultaista lankaa, ja lapset leikkiä löivät ilosammaleisella laattialla. Mielikki oli juhlapuvussaan. Hänen kaulansa oli koristettu kauniilla helmeillä, käsivartensa kultaisilla rannerenkailla, sormet kultasormuksilla ja hivuksensa palmikoitu kultaisilla suortuvilla. Jalvoissa oli hänellä siniset sukat ja kengät olivat kiinnitetyt punaisilla pauloilla.

Tämä lienee ollut linnan juhlasali, sillä sen vertaista komeudessa ei toista ollut. Siellä ihanimmat kukkaiset kukoistivat, siellä tuhannet linnut visertelivät ja kaikki, sekä kukkaiset että linnut, puhuivat kieltä, jota Niilokin hyvin ymmärsi. Monta vanhaa tuttavata näki hän tässä loistavassa parvessa. Eikö tuo hohtava ruusu ollut juuri sama, kuin kukoisti Katrin ikkunalla ja tuo vaalea vanamo, eikö ollut se hänen vanha ystävänsä kotoisesta metsästä? Tuon surumielisen orvon-kukan, samoin kuin sen rinnalla kukoistavan lemmikin oli hän varmaan myöskin ennen nähnyt. Linnuista tunsu hän pääskyn, peipposen ynnä monta muuta.

— Mistä olet, nuorukainen? kysyi häneltä Mielikki.

— Suomesta olen — vastasi Niilo.

Kukkaisten ja lintujen välillä nousi vilkas keskustelu.

— Suomesta, — hän on Suomesta — pakisivat he toisilleen ja ruusunen vienolla äänellä jatkoi:

— Maassasi olen ollut, nuorukainen. Siellä keväisen auringon suutelo mun eloon herätti, siellä taivaan kaste mua illoin tervehteli ja kesäinen, lämmin sade voimiani virkistyi. Muistanpa, kun kerran heiluin Suomen immen kultaisissa kiharoissa, ja vaikka kauneuden ruhtinattareksi mua sanotaan, himmeni kuitenkin kauneuteni hänen suloutensa rinnalla. Otsallaan asui liljan puhtaus, silmistään loisti muistikukan hempeys ja poskiensa hohde oli ihana kuin iltarusko taivaalla. Hänen purppura-huuliltaan vaan yleviä ajatuksia sanojen muodossa valui ulos maailmaan. Näinpä nuorukaisen, jonka kirkkaat silmäykset imepäni seurasivat. "Oi ihana neiti," saneli nuorukainen, "sinä olet mun sydämeni valloittanut: sano, miten vois sin rakkautesi voittaa?" Ja neiti vastasi: "todistakoon elämäsi, että kalliimpana minua, kalliimpana kaikkea, pidät synnyinmaasi ja taivaan: palvele uskollisesti totuutta ja isäisi maata, ja mun rakkauteni hellä on ijäti oleva sinun omasi." Säihkyvin silmin lupasi nuorukainen tämän ehdon täyttää ja lemmen taivas kuvautui impeni ihanassa muodossa.

Näin puhui ruusunen; mutta hänen vaiettuaan korotti peipponen äänensä ja viserteli:

"Kallis on mulle tuhatjärvinen Suomi, jossa synnyin, kasvoin. Siellä aamuauringon herätessä virsiäni virittelin, siellä tyyneenä kesäiltana ystäväni löysin. Istuin kerran tuuhean koivun oksalla ja sen koivun juurella lepäsi jäntevä nuorukainen. Hän silmäili edessään aukenevaa kivistä ja kaitaista tienpolkua. Huomasin silloin ilkeän noidan, joka pukeutui ihanan naisen haamuun ja, kantaen kädessään kultaista pikaria, täynnä heloittavaa nestettä, lähestyi hän hymyhuulin viatointa nuorukaista. 'Kaunis nuorukainen,' puhui hän viettelevällä äänellä 'tule mun seuraani! Yltäkylältä tarjoan sulle iloa ja elämän nautintoa. Kostuta huuliasi tällä virvoittavalla nesteellä ja veri sukkelammin virtaa sinun suonissasi, suloiset tunteet täyttävät sydämesi ja sinä saavutat verrattoman autuuden jo täällä maan päällä.' Nuorukainen katseli naista, ihmetteli hänen ihanuuttaan ja kuunteli hänen hurmaavaa puhettaan. Sydämeni vapisi ja minä varoittelin häntä tuskallisella äänellä, vaan en tiedä, lieneekö hän kieltäni ymmärtänyt. Hetken kuluttua hän kuitenkin käänsi silmänsä jälleen kaitaiseen polkuun ja saneli naiselle: 'En joudu seuraasi, ihana nainen, sillä katso, tuolle polulle on minun rientäminen, siellä helmi on etsittävä, jonka nimi on Suomen onni.' 'Älä hulluttele, nuorukainen,' puhui nainen, 'jätä se toimi muiden huostaan, sillä sitä helmeä et kuitenkaan voi löytää; suotta vaan kuluttaisit ihanan elämäsi tuskissa ja vaivoissa. Tuolla polulla sä kompastut teräviin kiviin, orjantappurat ja ohdakkeet sinun jalkasi haavoittavat ja risut piirtävät verisiin naarmuihin sinun kauniit kasvos. Heitä tyhjät tuumat ja tule mun seuraani! Katso, ruusut ja kukkaiset heloittavat sillä tiellä, jolle sua saatan.' Mutta nuorukainen katsoi

vakaasti naiseen ja vastasi jyrkällä äänellä: 'Luovu minusta, viekas nainen; sillä huomaanpa jo valheen huulillasi asuvan.' Näin sanottuaan, nousi hän ylös ja astui kaitaista polkua kohden. Samassa ilmestyi tälle polulle impi, suloinen kuin metsän vaalea vanamo, nuori ja raitis kuin keväimen kukka. Tämä impi oli Suometar. Hän loi kirkkaat silmänsä nuorukaiseen ja toivon säde välkkyi niissä, kun hän, ojentaen kätensä nuorukaiselle, lausui: 'älä epäile jalo nuorukainen, vaan ole uskollinen ja vakaa, niin jalkasi ei horjahda eikä voimasi uuvu!' Ja Suomettaren turvissa astui nuorukainen urheasti katalata polkua. Mutta noita-akka vihan vimmassa viritti joutsensa ja tähtäsi heidän jälkeensä, vaan myrkylliset nuolensa eivät enää nuorukaista saavuttaneet. Silloin minä riemuitsin ja sävelsin ilovirren enkä muistanut sinä yönä levollekaan mennä."

Kaikki, sekä kukkaiset että linnut, yhtyivät nyt peipposen viserrykseen ja lauloivat: "Eläköön ja vaurastukoon ihana Suomi! Sen jalo luonto herättäköön eloon jaloja tunteita ihmisten poveissa!"

* * * * *

Kokonainen kukkaissade putosi äkkiä Niilon kasvoille. Hän aukasi silmänsä ja kavahti ylös, eikä tiennyt vielä oliko hän nukahtanut taikka oliko hän todellakin ollut Tapiolassa. Mutta kaksi pientä kättä laskettiin takaapäin hänen silmilleen ja tuttu ääni kuiskasi:

— Arvaa, ken sua herätti!

— Eihän tuo lienee vaikea arvata — lausui Niilo samalla kun tarttui kiinni noihin käsiin ja veti niiden omistajan rinnalleen istumaan.

— Hiljaa mies — torui Katri — luuletko minulla olevan aikaa täällä joutilaana oleskelemaan.

— Mihinkäs sinulla on kiire?

— Täytyy mennä lehmiiä hakemaan. Isä käski vaan sanomaan sinulle, että meidän tänä iltana olisi mentävä nuotalle.

— Sitä olen minäkin vähän arvellut. Tulethan sinä minun venheeseni!

— Ei ole tietoa. Olethan käynyt niin vakaaksi ja totiseksi, että sua vähitellen rupee ihminen pelkäämään.

— Katri!

— Niilo!

— Tuo oli sinulta leikkiä vaan.

— Ei ollutkaan se leikkiä, vaan aivan täyttä totta. Mutta älä viivytä minua, kun on muutenkin kiire. Hyvästi nyt! Tule hyvissä ajoin!

— Hyvästi Katri! Kyllä tulen.

Katri katosi puiden ja pensaiden taakse ja kohta sen jälkeen kuuli Niilo hänen heleän äänensä kaikuvan metsästä.

— Ptrui lehmäni, ptrui piikani, ptrui Mansikki, ptrui Mustikki, ptru — ptru-u—u-ui! Ptrui kotiin, ptrui syömään, ptrui juomaan, ptru — ptru-u-u-ui.

Lehmän kello kuului loitompaa ja Katri meni siihen suuntaan, vähän väliä kutsumus-huudollaan lehmiiä houkutellen. Nämät pian tulivatkin häntä vasaan, kellokki edellä, muut jälessä. Mansikki, joka kelloa kantoi kaulassaan, oli Katrin nimikko. Sitä hän ensimmäiseksi silitteli ja taputteli, siitä hän myöskin ensimmäiseksi koivun vihdakkeella kaikki kärpäset pakosalle ajoi. Hänen tätä tehdessään, käänsi lehmä hitaasti päätänsä, katsoi suurilla tummilla silmillään vakaasti nuoreen hoitajaansa ja sanoi "möö-öh", joka sen kielellä tarkoitti samaa kuin "suuri kiitos!"

Nuotta oli jo vedetty, raskas työ oli päättynyt ja saalis, suuri joukko pieniä muikkuja, oli veneen pohjalla. Niilo ja Katri olivat kahden toisessa veneessä; toisessa taas oli Katrin isä erään palvelustytön kanssa. Paluumatkalla tahtoi Katri soutaa, pysyäkseen lämpöisenä, sillä hän oli nuottaa tarpoessaan kastunut. Niilo asettautui sentähden perään.

Yö oli jo tullut. Se oli noita juhlallisia, lumoavia kuutamoi-aita Elokuun loppupuolella. Syvä hiljaisuus vallitsi kaikkialla, ei hiiskahdustakaan kuulunut, ei läheltä eikä loittoa, muuta kuin airojen tahdinmukainen kolke. Saarissa ja niemekkeissä ei pienin liikahdus, ei lehdenkään väräys häirinyt metsän asujainten rauhallista yöunta. Tummansinisellä taivaalla kumotti ystävällinen täysikuu, ja muutamia keveitä, valkoisia pilven hattaroita uiskenteli verkalleen yläilmoista. Niiden välistä näkyi

ääretöin avaruus, jonka synkeyttä viehkeät tähdet vaan vähäisen valaisivat. Mutta järvi välkkyi niin kirkkaana hopeaa hohtavassa valossa — olipa aivan kuin jonkun Vellamon neitosen hääjuhlaa olisi tuolla alhaalla, Ahtolan kartanossa vietetty.

Suloiset tunteet täyttivät sydämen, kun hän tätä suurta ja ylevää ihanuutta katseli. Mutta tavallisuuden mukaan kätki hän ne omaan poveensa eikä ainoallakaan sanalla niitä ilmituonut. Katria hänen puhumattomuutensa harmitti ja hän päätti pienellä kiusanteolla kostaa sulholleen tuon luuletellun kylmäkiskoisuuden. Ei Katri vielä täydelleen tuntenut sen sydämen jaloutta ja lemmentyvyyttä, jonka hän oli omakseen saanut. Käsittäneekö hän sen, ennenkuin se liian myöhäistä on?

Katri taukosi hetkeksi soutamasta, pyyhki hiuksia silmiltään huivin alle, jonka solmua hän veti tiukempaan, korjasi vähän tuhtoa, ja — niin, nyt oli kostontuuma valmis!

— Kuule Niilo!

— Kyllä kuulen.

— En vielä heti aiokaan mennä vihille kanssasi.

— Kuinka niin? Oletan jo luvannut Köyryn aikaan tulla pappilaan.

— Vaikka olen luvannut; mutta en tule sittekään.

— No mikä ihme sinun nyt on päähäsi pistänyt?

— Se vaan, ett'ei minua haluta vielä mennä miehelään.

— Et sitä tähän asti ole vastaan pannut.

— Mutta nyt panen. Enhän tietäisi nuorena olleenikaan, jos kahdeksantoista vuotiaana jo naimiseen menisin.

— Eihän sinun siltä tarvitse vanhaksi tulla — ole sinä vaan ijäti yhtä iloinen ja hilpeä luonnoltasi, kuin nytkin olet.

Niilo antoi Kattrille lämpimän silmäyksen, mutta Katri päätti nyt vuorostaan olla muka jäykkä.

— Kyllä on hyvä sanoa "olen" — vastasi hän — mutta etkö luule minun näkeväni, kuinka kaikki naiset kuihtuvat ja vanhentuvat heti, kun naimiseen joutuvat. Tokkopa ei heillä silloin mahda olla varsin hyvä oltava.

— Niin — lieneet siinä osaksi oikeassakin; vakuutustani vastaan puhuisin, jos toista väittäisin. Varmaankin mahtanee naimisessa olevalla naisella olla paljoa enemmän huolta ja kärsimystä kuin naimattomalla, niinkuin hänellä myöskin on suuremmat ja vaikeammat velvollisuudet täytettävänä. Mutta koska Jumala sen kerran niin on säätänyt, niin luulen myöskin, että hän ne voi hyvin kestää, jos häneltä vaan ei tahtoa puutu. Ja varmasti luotan siihen, että siunaus aina tulee olemaan sitä suurempi, kuta raskaampi ja vaikeampi tehtävämme on ollut.

— Miten lienee tulevaisessa maailmassa, mutta ei se tässä elämässä kumminkaan aina niin ole.

— Kyllä se totuus paikkansa pitää jo tässäkin elämässä. Ken ensin rehellisesti kärsii työn kirouksen, joka juuri on vaiva ja raskaus, hän saa myös tuntea työn siunauksen, joka, lukuunottamatta aineellista hyötyä, on tunnon rauha ja kaikkien hyvien avujen kehittyminen.

— Tuota en ymmärrä.

— Etkö ymmärrä? Otetaan esimerkiksi kaksi miestä, jotka kumpikin ovat saaneet periä yhtä hyvät tilat. Toinen heistä tekee kovasti työtä talonsa päälle ja saa tietysti monta vuotta kestää ruumiillista vaivaa ja raskautta, ennenkuin mitään hedelmiä työstään näkee. Mutta siinä säilyttää mielensä virkeänä ja puhtaana, tottuu säästäväisyyteen, ahkeruuteen ja raittiuteen, ja saavuttaa sisällisen rauhan ja tyytyväisyyden. Toinen taas ei huoli voimiaan untouttaa työn teolla, vaan viettää aikaansa ilossa ja hupaisuudessa. Siinä hänelle kasvaa nautintohimo senlainen, ett'ei siitä ikänä omin voimin vapaaksi pääse. Hän tulee viimein työhön kykenemättömäksi, ruumiilliset ja hengelliset voimat tylsistyvät ja yltyneet himot eivät anna hänelle hetkeksikään lepoa. Siihen tulevat lisäksi tunnon vaivat ja köyhyys, sillä tietysti hän piankin talonsa menettää, kuin sitä vastaan edellisen talo yhä hyötyy ja voimistuu.

— Nyt ymmärrän, mitä tarkoittit työn kirouksella ja työn siunauksella. Mutta — Katri muisti, ett'ei hän vielä ollut kostonsa perille päässyt — mutta enhän minä siltä aio laiskana istua, vaikka en vielä halua naimiseen mennä.

— Siinä kohden, rakas Katri, saat tehdä juuri mielesi mukaan. Kyllä sinua odotan niinkauvan, kuin vaan tahdot; toivossa on hyvä elää.

Katri veti niin kiivaasti airoilla, että toinen luiskahti vedestä ja kasteli Niilon.

— Enkö millään saa tuota tyyneyttä häirityksi — arveli hän itsekseen.

— Mutta älä paheksi — sanoi hän, hetken mietittyään — älä paheksi, jos sillä välin sattuisin saamaan jonkun mieluisemman ja silloin sinut heitän.

— Katri, miksi puhut noin kevytmielisesti? — Nyt oli Niilon ääni tavallista kiivaampi.

— Ahaa — ajatteli Katri — hyvä juttu! — Mutta kovaa sanoi hän:

— Niin, näet, ajattelin vaan — — —

— Mitä ajattelit?

— Ajattelin vaan — —, no hyvänen aika, pitäisikö sinulle kaikki ajatuksensakin ilmoittaa?

— Katri, mihinkä luottaisin maailmassa, ell'en sinuun?

Niilon ääni hiukan vapisi. Katri käänsi päänsä järvelle päin, sillä hän oli niin hyvillään, ettei tahtonut voida nauramatta olla. Ei hän kuitenkaan enää hennonnut Niiloa kiusata. Mutta kun hän hetken kuluttua jälleen katsoi Niiloon, näytti tämän kasvot hänestä niin kummallisen kalveilta.

— Niilo, sinulla varmaankin on kylmä — lausui Katri — ota minun sarkanuttuni hartioillesi, soutuessa pysyn kyllä lämpöisenä sitäkin paitse.

— Kiitoksia, mutta pidä se vaan itse, eihän minulla kylmä ole.

— Eikö ole? Vapiseehan äänesi ja kasvosi ovat kalveat kuin kuolleen.

— Sinusta vaan näyttää siltä näin kuuvalossa. Jos jaksat, niin souda vähän paremmin, että päästään pois.

— Kyllä.

Katri olikin tähän saakka soutanut niin huonosti, että toinen vene jo aikoja sitten oli heidät jättänyt. Mutta nyt hän veti sitä kiivaammin, ja matka kului joutuisasti. Kohta he jo kääntyivät Koivuniemen ympäri ja tulivat Rauhalahden salmeen. Musta varjo teki salmen synkeäksi ja Katri katsoi kammoksuen sivulle, pimeään metsään.

— Kuulitko? — kysäsi hän äkkiä — tuolla koivukossa risahti.

— Lienee ollut lintu tai muu elävä, jonka yöunta häiritsimme.

Tuskin oli Niilo tämän saanut sanotuksi, ennenkuin noin nyrkin kokoinen kivi tuli metsästä ja lensi hänen päänsä ohitse. Katri huudahti säikähdyksestä ja kävi kalman vaaleaksi. Mutta Niilo koki häntä rauhoittaa ja päätti jonkun satunnaisesti viskanneen kiven. Mielellään hän kuitenkin toista ajatteli.

IV.

Oli kolkko, syksyinen sunnuntai-ilta. Viuhuen pieksi pohjantuuli puiden oksia ja lennätti lumihiteita ja puista irtautuneita, kellastuneita lehtiä ympäri, huimaavassa tanssissa. Se oli kesän jätteiden viimeisiä kuolintuksia, johon talven ensimmäiset sanansaattajat riemuiten yhtyivät. Mutta korvesta kaukaa kuului suden surkea ulvonta ja käheällä äänellään säesti häntä huuhkain petäjiköstä.

Yksin istui Katri kotona, tuvan lämpöisen lieden ääressä. Hän odotteli Niiloa, joka oli luvannut tänä iltana käydä hänen luonaan, ja päätti nyt selittää tälle, ettei aikomuksensa todenperään ollutkaan, estää heidän pappilaan menemistään Köyrin aikaan, vaikka suotta aikojaan oli sillä tahtonut häntä kiusoitella. Vieläkin Katri hymyili muistellessaan, kuinka hänen toki viimeinkin onnistui saada Niilo levottomaksi. "Kyllä hän minusta sentään pitää," ajatteli hän ja tunsu itsensä niin sanomattoman onnelliseksi.

Nyt kuului jalan kopse porstuasta, — ovi aukeni ja sisään astui — Koiviston Yrjö. Ilon säde loisti Yrjön silmissä, kun hän huomasi Katrin yksinänsä olevan.

— Hyvää iltaa, Katri! — sanoi hän, Katria lähestyen ja häntä kädestä ottaen. — Onhan hauskaa saada sua kerrankin tavata näin kahdenkesken.

Katri ei saanut sanaakaan sanotuksi; tuo entinen tuskallinen tunne häntä jälleen ahdisti ja toivovin silmin katsoi hän ovea kohden, odottaen Niiloa tulevaksi.

— Terveisiä kaupungista! — lausui taaskin Yrjö — Tiedätkö, mitä sinulle sieltä toin tuomisiksi? — Hän veti samalla taskustaan esiin mustan silkkihuivin, jota levitteli ja näytteli kädessään.

Katri heitti puoleksi aran, puoleksi epäilevän silmäyksen tuohon komeaan huiviin eikä virkannut mitään.

— Mutta palkakseni tahdon sinulta muiskun — sanoi Yrjö. — — Katri — — yhden ainoan vaan — lisäsi hän hiljaisella, rukoilevalla äänellä, kun Katri päättään pudistaen tahtoi hänestä väistyä. — Katri, rakas Katri, anna minulle vaan yksi ainoa suutelo!

Hän läheni Katria, huulensa lähes koskettivat tytön kiiltäviä hiuksia ja Katri tunsi kasvoillaan hänen kuumen hengityksensä. Katri tahtoi paeta, mutta Yrjö sulki hänet syliinsä ja painoi hänen mansikkahuulilleen ei yksi eikä kaksi, vaan useampia tulisia suudelmia.

Samassa kamala ääni, aivankuin tuskallinen hätähuuto kuului ulkoa pimeydestä ja kalveat kasvot poistuivat ikkunan ruudusta.

— Mikä se oli? — huusi Katri kauhistuen.

— Se oli vaan tuulen vingahdus nurkissa — Katri, mitä tyhjää pelästy? — — Älä katso noin kamalasti Katri — — — Katri, miksi kalvenet suotta?

Syleillen tarttui Yrjö uudelleen Katriin, mutta tämä töytäsi hänet inholla luotaan ja silmäili häntä ylenkatseella.

— Sinä olet keho mies, Yrjö — lausui hän vihaisesti. — Niilo ei koskaan olisi sinun eikä kenenkään morsiamelle tehnyt sitä, kuin sinä tuonoin minulle.

— Mutta minäpä rakastan sinua, Katri — rakastan sua hurjasti, sinä ihana, suloinen tyttö. Mitä huolit Niilosta, tuosta köyhästä mökkiläisestä. Heitä hänet ja tule minulle! Parempi on olla rikkaan talon emäntänä kuin mökkiläisen kurjana orjana.

Yrjön silmät hehkuivat, hän hengitti kuumeentapaisesti ja äänensä oli lähes tukahtua rajuista himoista.

— Mene pois, kelvotoin — lausui Katri — mene ja vie huivisi ja kaikki, — en tuon koomin kärsi sinua silmiäni edessä.

Katri juoksi tuvan päässä olevaan suojaansa, otti avaimen suulta ja veti oven lukkoon. Turhaan houkutteli ja rukoili Yrjö oven takana, Katri ei hiiskunut enää sanaakaan eikä liioin tullut näkyviin.

Koiviston tuvassa kerrottiin seuraavana päivänä merkillisiä kuulumisia. Niilo oli kadonnut tietymättömiin. Hän oli edellisenä iltana lähtenyt kotoansa mennäkseen Rauhalaan; vaan täällä ei häntä oltu nähty, enemmän kuin muuallakaan likitienoossa. Päätettiin varmasti hänelle jonkun onnettomuuden tapahtuneen, sillä Niilolla ei ollut tapana turhanpäin kuleksia ja viipyä kodosta poissa. Katrin sanottiin säikähdyksestä makaavan houreissa. Yrjö kuunteli äänetönnä näitä uutisia ja pani tupakkaa piippuun. Kätensä toki hieman vapisi, mutta sitä ei kukaan huomannut.

Päivä päivältä kului, mutta Niiloa ei takaisin kuulunut. Katri makasi monta viikkoa huonona kuumetaudissa, ja kun hän viimeinkin nousi vuoteeltaan, ei hän enään ollut sama kuin ennen. Hymy oli kadonnut huulilta, ruusut lakastuneet poskilta ja silmäin katse oli niin välinpitämätöin ja toivotoin, niinkuin ei mikään maailmassa niitä enää voisi elähdyttää. Koko hänen olentonsa osoitti suurinta väsymystä — ei siinä voinut merkkiäkään huomata entisestä virkeydestä ja elämänriemusta.

Yrjö häntä tavan takaa kiusasi kosioimisellaan eikä väsynyt, vaikka Katrilla aina oli valmiit rukkaset. Mutta — Yrjö sai vahvat liittolaiset Katrin vanhemmissa. Päästäkseen rauhaan, oli Katri kerran lupaunut antaa Yrjölle suostumuksensa, ellei Niiloa vuoden sisään kuuluisi takaisin. Hän lupasi — sillä hän luuli silloin jo makaavansa rauhassa turpeen alla. "Elämäni lanka katkeaa," ajatteli hän, "kun viimeinen toivon kipinä Niilostani sammuu." Mutta Yrjö riemuitsi sydämessään, sillä hän varmasti uskoi, ett'ei Niilo enään elossa ollut.

Talvi meni ja kevät tuli. Aurinko paistoi yhtä kirkkaasti kuin ennen, metsä viheriöitsi ja linnut lauloivat, — mutta Niilo ei takaisin tullut. Ristolassa tehtiin toukoa, vilja kasvoi, tuleutui, leikattiin ja puitiin, mutta Niilo sitä ei aittoihin korjannut. Kolkko ja synkkä syys oli taaskin käsissä. Vuosi oli kulunut umpeensa siitä ajasta, jolloin Niilo katosi. Ei Katrin sydämen salaisimmassakaan sopukassa enään ollut toivoa. Mutta odotettu kuolema ei kuitenkaan tullut häntä omakseen korjaamaan, hänen

täytyi vielä jäädä maailmaan ja toimittaa töitään niinkuin ennenkin. Ensimmäisen surun katkeruus oli nyt muuttunut hiljaiseksi vakavuudeksi, toivottomuus tyyneydeksi, mutta iloa ei hän elämästä enää toivonut.

Eräänä päivänä muistutti Yrjö häntä lupauksestaan ja tarjosi kihloja, joista rikkaimmatkin talon tyttäret olisivat ylpeilleet. Katria ne eivät miellyttäneet, mutta häntä oli väyksiin asti pitkin vuotta joka taholta kiusattu, eikä hän jaksanut enää vastaan ponnistella. Olihan hän sitä paitse lupauksensa antanut. Hän suostui ja — hyrähti itkuun. Mutta nähdessään vanhempainsa lempeiden kasvojen muuttuvan iloisiksi, nähdessään Yrjön riemullisen ihastuksen, koki hän tyytyväisenä asettautua uusiin oloihinsa. Seuraavana pyhänä heitä kuulutettiin ja kolmantena oli jo Koivistossa häät, suuret ja komeat, jommoisia seudulla ei miesmuistiin oltu vietetty. Moni uhkea talon tytär kadehti tuota suloista ja kalveata morsianta, ja päätti hänen varmaankin noitumisella voittaneen Koiviston nuoren ja rikkaan isännän sydämen.

V.

Koiviston isäntä oli luovuttanut talon hallituksen pojalleen. Mutta Yrjö, joka aina lapsuudesta oli ollut ylpeä ja itsekäs, alkoi heti ylvästellä rikkauksillaan ja laiminlöi talon hoidon. Suurella korskeudella ajoi hän joka viikko kaupunkiin, jossa kerskaton pani satamarkkaiset liikkeelle. Yökaudet nähtiin hänen uljas hevosesensa seisovan kapakan ääressä sillä hän itse sisällä löi korttia ja joi vuoroin viinaa ja olutta, vuoroin poreilevaa sampanjaa. Näin hän jo kahdeksan vuoden sisään oli tyyten hävittänyt suuren rikkautensa. Katri istui kotona neljän lapsensa kanssa, itki, suri, varoitti ja rukoili, — mutta turhaan. Voimiensa mukaan oli hän koittanut hoitaa sisällistä taloutta, mutta mahdotointa oli hänen torjua köyhyyttä, kun miehensä vaan hävitti, sen kun ennätti.

Oli myöhäinen ilta Heinäkunn loppupuolella. Likeiseen kestikievariin oli tullut matkustaja, pyytäen yösijaa. Hän oli uljas, reipas mies tumman sinisillä silmillä, ruskealla parralla ja päivettyneillä kasvoilla. Olentonsa herätti kunnioitusta ja luottamusta, ja isäntä, joka sitä paitse kohta huomasi matkustajan varakkaaksi mieheksi, kiiruhti kohteliaasti riisumaan hänen muhkeata hevostaan, jonka vei talliin yöksi. Sillä välin oli matkustaja mennyt vierashuoneeseen, jossa heti pyysi valmistamaan vuodetta, sillä hän oli matkasta väsynyt. Hän jätti pienen matkalaukkunsa pöydälle, laskeutui levolle ja nukkui sikeään uneen.

Lienee ollut noin puoliyön aika, kun ovi aukeni ja eräs mies hiljaa, hiipien astui sisään. Hän lähenei pöytää, vilkasi makaavaan, joka oli kääntänyt kasvonsa seinään päin, ja siepaten matkalaukun pöydältä, kiiruhti hän nopeilla askeleilla takaisin samaa tietä. Jo oli hän aivan lähellä ovea, kun äkkiä takaapäin tukevat kädet tarttuivat häneen ja viskasivat hänen hervottomana laattiaan. Vavisten käänsi rosvo kalveat kasvonsa vastustajaansa kohden. Ainoa huudahdus kuului samalla kumpaisenkin huulilta.

— Yrjö!

— Niilo!

Yrjö tunsi kylmän väristyksen käyvän läpi ruumiinsa. Niilo oli laskenut hänet irti, mutta hän ei kyennyt karkaamaan. Masennettuna makasi hän siinä hampaita lyöden, vavisten joka jäsenessään ja peittäen kasvojaan käsiinsä.

— Onnetoin, näinkö sinut jälleen tapaan? — puhkesi viimein Niilo puhumaan.

Tuskallinen valitus oli Yrjön ainoa vastaus.

— Elääkö Katri? Onko hän vaimonasi?

Synkkä tuli iski Yrjön silmistä, viha antoi hänelle jälleen rohkeutta. Hän katsoi epäillen Niiloon.

— Mitä kysyt — sanoi hän — mene häntä katsomaan, viimeistä yötä viettää hän Koivistossa.

— Mitä tarkoitat?

— Irtain tavaramme on jo myyty, karja myyty, yksin tou'otkin ovat myydyt, ja huomenna myydään talomme.

— Katri raukka! Jos olisin aavistanut, että sinä hänet onnettomaksi tekisit, niin enpä totta olisikaan lähtenyt merille suruni kyllyyttä lievittämään, vaan olisin jäänyt tänne hänen turvakseen. Mikä pimitti mun järkeni, ett'en silloin huomannut hänen vaan nuoruutensa ymmärtämättömyydessä joutuneen sinun viettelyksiesi ansaan.

— Haa — sinä konna! — mutisi Yrjö — tulitko tänne Katria lohduttamaan? Sopiihan vallan hyvin! Viet

minut ensin kruunun miesten käsiin ja ryöstät sitten minulta vaimoni. Mut' Jumal' auta — sitä ennen olet sinä laudoissa ja minä raudoissa — — —

Hän karkasi vimmastuneena ylös ja tavoitti puukkoa vyöltään. Mutta Niilon rautaiset sormet puristivat häntä käsiranteesta ja puukko putosi maahan.

— Kelvotoin, mikä oletkin — lausui hän — Vaimosi luo todella lähdenkin heti, mutta sinut vien sinne mukanani.

Niilo valjasti hevosensa, nousi Yrjön kanssa kärryihin ja ajoi Koivistoon. Kuinka hyvin hän tunsi tämän tien! Joka puu, joka kivi ja kanto oli juuri kuin vanhat rakkaat tuttavat, ja kukkaiset tien ohessa kallistivat päätään ikäänkuin tervehtiäkseen. Mutta Koivistossa oli kaikki toisin kuin ennen. Pellot olivat huonossa kunnossa, rakennukset rappiolla, — joka haaralla oli kolkkoa, tyhjää ja autiota. Eräässä pienessä suojassa he viimein löysivät talon ainoat asujamet. Kolme lasta makasi laattialla ja neljäs, nuorin, vaikeroi sairaana vuoteella, jonka ääreen Katri oli vaipunut polvilleen. Oven auetessa käänsi hän kärsimysten ja huolten hivuttamat kasvonsa tulijoita kohden ja silmänsä jäivät tuijottamaan Yrjön seuraajaan.

— Niilo! — kuiskasivat hänen värisevät huulensa, — Niilo, mun Niiloni! — riemuitsi hänen sydämensä, ja pitkästä unesta heräsivät valtavat, autuaalliset tunteet. Sydämen kuihtuneet kukkaiset saivat kauan kaivattua päivänvaloa ja virkistyivät uuteen kukoistukseen. Unhotetut olivat pitkien vuosien kärsimiset, unhotettu oli kaikki kurjuus ympärillä, unhotettu koko maailma. Tällä hetkellä hän vaan tiesi ja tunsi Niilon terveenä ja jalona seisovan hänen edessään ja rajuinen riemu täytti hänen sydämensä.

Ja Niilo?

Hän tunsi vaan sääliväisyyttä, joka yhtä vähän muistutti hänen nuoruutensa syvästä lemmeestä, kuin tuo onneton, murtunut vaimo siitä viehkeästä ja ihanasta Katriesta, joka hänen muistossaan asui. Niilo antoi vihaisen katseen Yrjölle, joka synkkänä oli jäänyt oven suuhun seisomaan. Tämä katse sanoi: "sinä, kurja, olet hänen noin onnettomaksi tehnyt!"

Niilo lähenei polvillaan olevata vaimoa, otti hänen kätensä omiinsa ja puhutteli häntä hellällä ystävyydellä.

— Katri, mun armas ystäväni — lausui hän — sydämeni on pakahtua, nähdessäni sinua noin surun ja murheen ahdistamana. Sano, sallitko minun apuani? Syytä on sinulla kyllin, saadaksesi eron kunnottomasta miehestäsi, ja sitten, Katri, ei sinun enää lapsinesi tarvitse kurjuutta nähdä.

Katri hengitti syvään. Niilo oli hänet herättänyt unelmistaan, juohdattamalla hänen mieleensä puolison ja lapset. Hän muisti nyt eroituksen nykyajan ja entisyyden välillä, ja kallistaen päätään, katki hän kasvonsa hetkeksi nukkuvan lapsen päänaluseen. Äänetöinnä kesti hän siinä sisällisen taistelun, jonka kovuus oli lähes murtaa hänen heikot voimansa. Siitä eivät Niilo eikä Yrjö mitään aavistaneet, mutta Hän, joka sydämet tutkii ja ihmis-heikkoudet tuntee, Hän sen näki ja kiiruhti taistelevan avuksi. Sielun tuska vähitellen antaantui, ahdistus hälventyi ja — voitto oli saavutettu. Rauha loisti Katrin kasvoista, kun hän jälleen nosti päänsä vuoteelta. Kirkkailla silmillä hän katsoi lapsiinsa, jotka nukkuivat viattomain unta, ja mieheensä, joka yhä seisoj oven suussa, epäilyksen täydellisenä kuvana. Viimeiseksi hän katsoi Niiloon, joka vielä odotti hänen vastaustansa.

— En hylkää puolisoitani, Niilo — kuului päätös hänen huuliltaan. — Mitä Jumala on yhdistänyt, ei sitä voi ihmiset erottaa.

Nyt Yrjön paatunut sydän pehmeni. Hän töytäsi vaimonsa jalkain juureen ja raskaat kyöneleet vierivät hänen poskilleen.

— Jumala siunatkoon sinua, Katri — nyyhkytti hän — ei taivaan enkeli voi olla sinua parempi. Annatko todellakin anteeksi kaikki, mitä minun tähteni olet saanut kärsiä, ja rohkenetko minuun luottaa, kun nyt lupaan muuttaa entisen elämäni ja täst'edes kokea rehellisellä työllä hankkia perheelleni elatusta? Sano, armas Katri, etkö todellakaan minua hylkää?

— En sinua missään tapauksessa hylkäisi, saatikka nyt, kun parannusta lupaat.

— Taivaan Isä sinua siunatkoon ja antakoon minulle voimaa lupaukseni täyttämiseen!

— Amen! kuiskasi Katri.

Samassa nousi aurinko kultaisen pilven helmasta ja loi ensimmäisen silmäyksensä ikkunan lävitse Koiviston perheeseen, joka vihdoinkin oli rauhaan ja sovintoon tullut. Lapsi, joka oli maannut horroksissa, aukaisi nyt kirkkaat silmänsä ja katsoi suloisesti vanhempiansa.

— Päivä koittaa! — lausui Katri toivovalla silmäyksellä loistavan sinertävää taivasta kohden, suuteli hellästi lastaan ja aukaisi ikkunan, josta raitis aamu-ilma virtasi sisään.

Mutta aurinko vuodatti jo täyden, kirkkaan valovirran alas nukkuvaan maailmaan ja niinkuin lapsi, joka aamu-unestaan herää äidin syleilyyn, raittiina ja iloisena hymyilee, niin autuaasti hymyili maailmakin herätessään auringon lämpimäin säteiden suuteluihin. Linnut visertelivät ja leivonen kohosi tervehtien ylös taivasta kohden ja liverteli korkeudessa riemuisen aamuvirren.

Katrin silmissä välkkyi kyynel, — ei enään murheen eikä huolien tuottama, vaan ilon ja kiitollisuuden.

* * * * *

Kun Koiviston talo seuraavana päivänä myytiin huutokaupalla, lankesi se Niilon omaksi. Niilolle onnistui vielä lunastaa tou'ot ja karjankin, jotka hän kaikki ynnä talon kanssa lahjoitti entisille omistajilleen takaisin. Niilon ylevämielisyys vaikutti syvästi Yrjöö, joka tästä lähtein täydellä todella koki elämänsä parantaa. Monta vuotta tosin kesti, ennenkuin Koiviston talo nousi entiseen voimaansa, mutta Yrjö ei väsynyt, sillä hänellä oli kaksi hyvää apulaista, Katri ja Niilo. Viimemainittu ei enää mennyt merille, vaan asettui syntymäseudulleen, jossa hän osti itselleen talon. Muutaman vuoden kuluttua toi hän taloonsa emännäksi nuoren, kauniin Helenan, jota Niilo lempi yhtä syvästi ja hellästi kuin ennen nuorempana ollessaan Katria. Helena ja Katri olivat parhaimpia ystäviä, ja seudun toimeliaisimpia emäntiä; mutta Niiloa paikkakunnalla yleisesti rakastettiin ja kunnioitettiin, niinkuin sitä ihmistä rakastetaan, jossa Jumalan kuva täydellisimmästi ilmautuu.

KÄRSIVÄ KUKKA.

Kirjoittanut

Aug. Blanche

Suomennos.

"Niiden kukkain, joita tahdotaan jalostuttaa, tulee kärsiä", sanoo puutarhan hoitaja, ja hän on oikeassa. Ylenmääräinen päivän paiste ja veden saanti eivät ole niille hyväksi, sillä siten ne äkkipikaan kasvavat, tulevat varreltansa ponnottomiksi ja heikoiksi ja kukkansa ovat hyvinki yksinkertaiset ja mitättömät. Niiden tulee kärsiä sekä nälkää että janoa, ja ravintoa niille tulee suoda ainoastaan sen verran, että töintuskin pysyvät elossa. Puutarhurin veitsen tulee lakkaamatta haavoittaa ja katkoa niitä. Herkeämätön sekä sisällinen että ulkonainen vaiva on siis niille tärkeänä elämisen ehtona, — ja elämä se kuitenkin on jokaiselle rakas. Mitä tulee tuon kukka poloisen tehdä? Hänen tulee koota kaiken sisällisen voimansa, myöskin sen, josta hän ei mitään tiedä, voidaksensa valtavasti vastustaa kamalaa kohtaloansa ja viimein hän onnistuu, hän voittaa. Tällaisella voiman kokoomisella, tällaisella ponnistuksella kehittyä hänessä kauneus, josta hän ei itsekään voinut uneksia. Hänen kukkansa tulevat moninkertaisiksi ja värinsä kohta vetää vertoja päivän loistolle. Siten hän jalostutetaan.

Miten tämä kukassa toteutuu, siten myöskin ihmisessä. Mitä kaunista, jaloa ja suurta on, tulee esiin ainoastaan taistelun kautta. Sitä varten täytyy käydä puutteen koulua. Sitä varten täytyy tehdä työtä otsansa hiessä. Hupaista ei ole sen koulun käyminen, eikä myöskään niin kovilla kouluistuintimillä istuminen. Mutta useimmille, jotka sen ovat läpikäyneet, on se ollut hyväksi. He ovat jalostuneet, ovat tulleet onnellisiksi, ja parempi on tietysti *tuleva* kuin *mennyt* onnellisuus ja *oleva* onnettomuus.

Mutta, sanonet ehkä, suurin osa ihmissukukuntaa on käynyt juuri puutteen koulua. Edustaako se siis mitä kaunista ja jaloa on? Se ainakin edustaa taivaallista kärsivällisyyttä, ja tätä hyvettä vailla mikä olisikaan ihmissukukunta, mikä maailma.

Klaran koulussa oli minun kouluaikanani eräs opettaja, nimeltä Biljer, rakkain ja suohein ihminen minkä minä muistan. Hän yhdellä sanalla sai kymmenen kertaa enemmän aikaan kuin rehtori Tryfén pisimmällä kepillänsä. Kun olimme varsin vallattomat tahi laiskat, sanoi hän tavallisesti:

"Tänään ette ole nähneet kärsivää kukkaa."

Kuka sitte tuo kärsivä kukka oli? Se oli pieni tyttö, joka kävi seurakunnan köyhäin koulua, mutta jolla ennen opetuksen alottamista oli tapana istua eräällä hautakivellä kirkon etelä puolella ja lukea

läksyvänsä, silmät aina kirjaan kiinnitettyinä. Tyttöä ja kirjaa oli yhtä pahasti pidetty. Kirja oli hyvin kulunut, miltei kaikki lehdet olivat irtonaiset, ja lukia oli varsin hento ja heikko. Kasvonsa olivat miltei sinisen kalpeat, ja hän kulki avojaloin kaiken kesää, ja Jumala tiesi, josko ei hän talvellaki tehnyt samoin. Hän näytti paljon kärsineen, eikä varmaan lukemisensakaan häntä virkistytännyt. Ei hän milloinkaan ottanut vastaan, kun hänelle tarjosimme jonkun leipäpalan tahi jotain muuta. Olikohan häntä siitä joku kieltänyt? Tahi itsestäänkö hän tarjoomisemme epäsi? Me sanoimme häntä kärsiväksi kukaksi. Sentähden kun maisteri Biljer puhui siitä, tiesimme me, että hän sillä tarkoitti hiljaista, ahkeraa, nälistynyttä, avojalkaista tyttöä hautakummulla. Silloin myöskin tiesimme, mistä hän tahtoi meitä muistuttaa, meitä, jotka olimme vallattomat ja laiskat, ehkä olimme ravitut ja meillä oli kengät jalassa.

Vuoden kuluttua katosi kärsivä kukka hautuumaalta. Hän ei enää käynyt koulua. Kumminki hän usein tuli meitä vastaan kadulla. Hän horjui raskaiden kannettaviensa alla. Toisinaan kantoi hän, lapsi itse, toista vähän pienempää hennolla käsivarrellansa, ja useasti näimme hänen kylmässä talvi-ilmassa huuhtovan vaatteita virran rannalla. Hän oli palveluksessa, näki vaivaa muiden hyväksi, oli lasten hoitajana ja toimitti paljon muuta, mikä kuuluu orjan työalaaan, ja tämän ala on lavein kaikista.

Aina sama kärsivä katse, mutta myöskin sama pieni ylpeys. Muistan erään tilaisuuden, jolloin löysimme hänen samalla hautakivellä, tuuditellen pientä tyttöä polvellaan. Tyttönen oli komeasti puettu, sillä hän oli herrassäätyä. Eräs meistä tarjosi vanhalle tuttavallamme muutamia sokerimakeisia, jotka hän tällä kertaa kiitollisuudella ottikin vastaan. Mutta hän ei niitä itse maistanut, vaan antoi ne lapselle.

"Etkö siis milloinkaan tahdo jotain itsellesi?" kysyi antaja.

"En minä mitään tarvitse," vastasi hän.

Mutta herraslapsi, ruusuposki, hieno pitsi-myssy päässä, hän tarjoamaamme tarvitsi. Tytön sanat kuultuamme, silmäme himmentyivät. Ne syvästi meitä liikuttivat. Näin oli hänen kuvansa niin painunut mieliimme, että monen vuoden kuluttua, jolla ajalla *hän* miten myöskin me luonnollisesti olimme paljon muuttuneet, me kumminki heti hänen tunsimme. Hän oli silloin naimisessa erään köyhän suutarin kanssa. Jo oli kymmenen vuotta kulunut siitä, kun hän häitänsä vietti. Nyt häntä elatuksen murheet monasti rasittivat, sillä suuri oli hoidettavansa perhe. Mutta hänen kotinsa oli kuitenkin todellisen perheenäidin hengen pyhittävä temppele. Hän ei enää ollut tuo kärsivä kukka. Kehittyminen oli päätetty, eikä sen ehtoja siten enää tarvittu. Hän oli iloinen, viehättävä ja ihana, ehkei kukaan olisi voinut sanoa häntä kauniiksi. Nyt olivat hänen kukkansa muotonsa suhteen mitä moni-kertaisemmat ja värinsä suhteen mitä loistavimmat, ja millaiset kukat, sellaiset myöskin hedelmät. Hän kasvatti lapsensa hyväksi ja rehellisiksi ihmisiksi, hän tiesi oikean kasvatustavan. Kirja, josta hän itse tiedon oli saanut, oli oma elämänsä, oma lapsuutensa.

En tiedä, elääkö hän vielä, mutta jos hän on kuollut, niin varmaan kuoleman enkeli tapasi hänet hymyilevänä, onnellisena ja tyytyväisenä, — tyytyväisenä kuolemassa miten elämässääki.

Pitempi ei ole kertomus kärsivästä kukasta.

SOVITETTU.

Kirjoittanut

Emilie Tegtmeyer

Mukaelemalla suomentanut Wilja.

I.

Sydänkesän helle paahtoi niittyjä ja vainioita. Ikäänkuin nääntyneinä kallistuivat kukkaiset ja ruohot alas maata kohden. Metsästä tuoksui suloinen tuoksu, mutta yksinäisyydessä ei muuta ääntä kuulunut kuin toisesta mesirikkaasta kuvusta toiseen lentävien mettiäisten surina, tai sirkkojen hiljainen laulu tienvierustan puoleksi kuivettuneessa ruohostossa.

Maantien varrella olevan aidan takana käveli eräs nuori vaimo, jonka hoikka ja heiveräinen vartalo osoitti heikkoa terveyttä, ja jonka astunnassa oli jotakin väsynyttä, mikä huonosti soveltui hänen

nuorekkaisiin, melkein lapsellisiin kasvoihinsa. Uneilevalla silmäyksellä katsoi hän aidan yli maantielle, mutta ikäänkuin hätäytyen käänsi hän jälleen silmänsä sieltä pois ja loi ne alas maahan. Silloin huomasi hän aidan vieressä kauniin ruusupensaston; hän läheni sitä, kumartui alas ja taittoi yhden ruusun. Kun hän jälleen nosti silmänsä ylös, jäykistyivät ja vaalenivat hänen hienot kasvonsa. Pölyisellä maantiellä oli hän oivaltanut kookkaan vanhanpuoleisen naisen, joka, kantaen kahta valkoisella vaatteella peitettyä pakkaista käsissään, pitkällä, rivakkailla askeleilla häntä läheni. Nuori vaimo vilkaisi taakseen, nähtävästi hän aikoi paeta samaa tietä, kuin oli tullutkin; mutta samassa hän jo kuitenkin otti muutamia askeleita eteenpäin, juuri kuin olisi joku vastustamaton voima vetänyt häntä vastaantulevata kohden. Tämä riennätti askeleitaan ja viittasi hänelle. Vaimo näytti unhottavan epäilyksensä ja läheni aitaa, jonka toisella puolella oleva vaimo jo oli laskenut vakkansa maahan, ja sinirautuisen esiliinansa kullalla nyt pyyhki hikeä otsaltansa.

"Sepä oli hyvä asia, Anna Heikkinen," puhui hän, yhä kasvojaan pyyhkien, "että juuri tänään teitä täällä tapaam. Olisi tottakin ollut vahinko, ell'en olisi saanut teille lausua niitä terveisiä, joita poikani Petter toi Suorsakylästä mukanaan." Nuoren vaimon kasvoista poistui väsynyt, välinpitämätöin katse ja antoi sijaa vilkkaammalle näölle.

"Kävikö poikanne siellä, Leena, ja milloin?"

"Toissapäivänä, sunnuntaina, hän siellä oli. Silloin, näetten, pidettiin tanssit myllärin luona, eikä poikani niitä mielellään laiminlyö."

Anna ei siihen mitään vastannut. Tietämättänsä hän vaan vei sydämelleen kätensä, jossa hän vielä ruusua piti. "Kuuliko Petter mitään minun omaisistani?" kysyi hän sitten hiljaisella, vakavalla äänellä.

"Tottahan nyt," kuului vastaus. "Hän kävi itse Peltolassa. He olivat kaikki raittiina ja voivat hyvin, yksin Katrikin. Mutta," vaimo kumartui lähemmäksi aidan yli, samalla kuin viekas silmänisku teki hänen ruman muotonsa vieläkin inhottavammaksi, "minulla on teille jotakin erinomaisempaa kerrottavana. Tommi on siellä!"

Anna kavahti, ikäänkuin olisi odottamaton isku häntä tavannut ja kasvonsa kävivät tulipunaisiksi. "Tommi," sanoi hän sortuneella äänellä, "Tommi" — — — ja rivakkaasti kääntyen, heitti hän aran, hätäisen katseen siihen suuntaan, josta tuuheiden koivupuitten välistä komean kartanon katto näkyi.

Leipuri-Leena, joksi vaimoa paikkakunnalla yleisesti sanottiin siitä syystä, että hän likeisestä, pienestä kaupungista kuletti vehnäsiä maalaisille, tarkasti hetken aikaa sanojensa vaikutusta, ennenkuin ryhtyi vastaamaan noiden jäykästi katsovien silmien äänettömään, tuskalliseen kysymykseen. "Vanhukset, näette," pitkitti hän, "eivät enää tule hänetä toimeen, ja sentähden jää Tommi nyt kotiin. Petter myöskin sanoo, ett'ei koko talouden hoidosta ole mihinkään ilman Tommitta. Ja kauniiksi on hän tullut! Hän on antanut kasvaa suuren mustan parran, jolla hän on aivan kreivin näköinen ja — — — vähän hurjaksi on hän käynyt. Hän on tanssinut kaiken yötä niinkuin raivokas ja ottaa myöskin tilaisuudessa vähän liiemmäksi väkeviä, mutta Petterille hän on sanonut sitä tekevänsä ainoastaan surusta, ja hän käski sanomaan teille terveisiä, Anna!"

Tämä oli puhetta kuunnellessa painanut päänsä alas ja hänen kasvoistaan oli taaskin joka veripisara kadonnut. Nyt hän kavahti ylös. Hänen vaaleat huulensa jo aukenivat vastaukseen, mutta —

"Anna, Anna!" kuului voimakas ja raikas miehen ääni huutavan vähäisen loitompaa, ja nuori vaimo säikähti niin, että hänen polvensa vapisivat. Hätäisesti, tuskin tietäen, mitä hän teki, painoi hän jotain vanhemman vaimon käteen, viittasi häntä pakenemaan ja kääntyi itse rivakkaasti astumaan asumusta kohden.

Leipuri-Leena katsoi ihmetelleen hänen jälkeensä ja sitten omaan ruskeaan ja karkeaan käteensä, jossa hänellä nyt oli suuri raha ynnä kaunis ruusunkukkainen, jonka hän tätä ennen oli huomannut pakenevan kädessä. Mitä oli hän tarkoittanut tällä lahjalla? Eikö hän hämmästyksessään ollenkaan tietänyt, mitä hän teki taikka — — — ilkeä hymy näkyi Leipuri-Leenan päivettyneissä kasvoissa; hän laski varovasti kukkaisen vakkaseen liinavaatteen alle ja alkoi kiiruusti astua eteenpäin.

Sillä välin oli Anna pakenevilla askeleilla rientänyt siihen suuntaan, josta samaa kutsumushuutoa jo uudistettiin. Kääntyessään muutamien pensaiden taakse, tapasi hän erään miehen, joka, kantaen noin kaksi-vuotista lasta käsivarrellaan, tuli asumuksen edessä olevan ruohoisen kentän yli. Mies oli pituudeltaan keskinkertainen ja varreltaan vankka. Muotonsa ei ollut vähääkään kaunis eikä hän liioin nuoreltakaan näyttänyt. Muutamat hienot kurtut otsassa ja poskissa ynnä juonteet suun ympärillä osoittivat, että hän mahtoi olla likempänä neljää kuin kolmeakymmentä. Mutta hänen näössään oli jotakin reipasta vilpitöintä, ja hänen olennossaan jonkunlainen tyyne vakavuus jonkatähden häneen heti ensi katsannossa mieltyi, ellei mitään ennakkoluuloa hänestä ollut.

"Siinäkö sinä viimeinkin olet, Anna!" lausui hän nuorelle vaimolleen, joka häntä nähdessään säpsähti

ja hiljensi käyntiään. "Minä olen sinua jokapaikasta hakenut. Joku onnettomuus olisi helposti voinut tapahtua, sillä Kati leikki aivan yksinään joen rannalla."

Anna, joka tuskin vielä oli tointunut edellisestä hämmästyksestään, tunsu itsensä loukatuksi miehensä sanojen ja etenkin hänen katsantonsa ja äänensä nuhteesta. Peittääkseen kiusallista hätäytymistään tekeytyi hän uhkamieliseksi ja vastasi jäykästi: "Olisit huutanut Liisaa, ja nuhdellut häntä, jonka huostaan olin lapsen jättänyt."

Miehensä katsoi häneen pitkään. Hän oli tottunut näkemään vaimoaan välinpitämättömänä ja haluttomana, mutta äreänä ei hän vielä koskaan häntä nähnyt. "Sinä tiedät, Anna, kuinka huolimaton se tyttö on, ja sentähden on minun kääntyminen äitiin, kun kysymys on lapseni edusta ja turvallisuudesta."

Vaimolla oli jotakin tekemistä hameensa kanssa, jonkatähden hän ei voinut mieheensä katsoa. Kokien päästä hänen ohitsensa, intti hän hiljaa: "Kuinka minä voisoin kaikkialla olla?"

Miehensä sulki häneltä tien. "Mutta missä sitten olit oikeastaan?" kysyi hän, "koska sinulla ei ollut aikaa lastasi ajatella?"

"Täällä pellolla, niinkuin näet."

"Tähän aikaan, aivan yksin?"

Anna välitti yhä miehensä silmäyksiä, ja oli liian vähän oppinut teeskentelemään, voidakseen näyttäytyä levolliselta hänen tätä kysyessään. "Anna," huudahti Heikkinen äkkiä ja hänen miehiset kasvonsa vävähivät surusta, sillä asia oli hänelle nyt selvä. "Sinä et ole yksinäsi ollut. Tänään on tiistai, oletko taaskin puhellut aidan luona Leipuri-Leenan kanssa?"

Vaimo nosti hienon, valko-tukkaisen päänsä ja silmäinsä säteet kohtasivat nyt suoraan hänen miestänsä, mutta niiden luonnissa asui kylmyyttä ja miltei vihaa. "Ja josko niin olisin tehnytkin, mikä onnettomuus siinä sitten oli? Et toki voine minua kieltää paria sanaa vaihettamasta hänen tai jonkun muun kanssa, jonka satunnaisesti tuolla tien varrella tapaan."

"Satunnaisesti?" Hän katsoi kiinteästi ja surullisesti liikutetulla mielellä vaimoonsa, joka punastuen taaskin loi silmänsä alas. "Anna," pitkitti hän, hyväellen ja vyyhdyttäen lasta, joka alkoi käydä levottomaksi hänen sylissään. "Sinä tiedät ja olenhan sen monasti sanonut, minkätähden kerrassaan olen kieltänyt Leipuri-Leenaa käymästä talossani. Hän on inhottavin kielitteliä koko paikkakunnalla, vie valhejuttuja talosta toiseen, ja on jo paljon pahaa sillä tavoin matkaansaanut. Sinä tiedät sen, etkä kuitenkaan usko etkä luota minuun sen verran että pitäisit kieltoani arvossa."

Nuoren vaimon sydämessä taisteli niskoittelemisen halu ja vakuutus väärässä olemisesta, mutta kun hän ennen kaikkea tahtoi päästä tuosta kiusaavasta haastelusta, turvautui hän edelliseen. "Varmaan sen tekisinkin, Yrjö," vastasi hän sentähden nurpeasti, "ellei tämä kielto olisi sinulta vaan pelkkiä juonia. Ei kukaan ole voinut näyttää toteen, että Leena on valhejuttuja kertonut", ja samalla, käyttäen tilaisuutta hyväkseen, kun isä koki rauhoittaa itkevää lasta, puikahti hän heidän ohitsensa ja pakeni huoneeseen.

Kauan katsoi Heikkinen hänen jälkeensä, ja synkkä ja yhä synkempi varjo pimensi hänen otsaansa.

"Ei hän siitäkään mitään välitä että lapsi on vaarassa ollut," lausui hän hiljaa ja huolestuneena itsekseen. Hellästi puristi hän pikku Katia rintaansa vasten ja käveli hiljaa koivujen varjostamaa polkua pitkin peltoa kohden, jossa kullankarvainen ruis kauniina ja tuleentuneena aaltoeli, leikkaajan sirppiä odotellen.

Tästä päivästä lukien voi Yrjö Heikkinen huomata vaimonsa olennossa nähtävän muutoksen. Tosin ei hän tähänkään saakka ollut osoittanut miehelleen hellempää rakkautta eikä näyttänyt vähääkään ymmärtävän sitä intoisata lemмен halajamista, josta tämän rehelliset, siniset silmät puhuivat, mutta hän oli kuitenkin sietänyt ja melkein ystävällisesti vastaanottanut kaiken hellän huolenpidon. Nyt oli toisin. Ilmeisesti hän karttoi miestänsä, ja välitti katsoa häntä silmiin, ja samassa suhteessa hänen olentonsa kävi yhä vastahakoisemmaksi, kasvonsa kelmeämmäksi ja astuntansa väsyneemmäksi. Yrjön sydämessä alkoi hento toivon taimi vähitellen lakastua, ja yhä tuskallisemmaksi kävi hetki hetkeltä kysymys, mitä oikeastaan oli tekeminen sen hilpeän ja heikon olennon eteen, joka niin auttamattomasti näytti kuihtuvan hänen kainalossaan.

"Ettekö sitä huomaa, veli Heikkinen?" sanoi eräänä päivänä muuan ystävällinen naapuri, "ettekö huomaa, että teidän vaimoanne vaivaa koti-ikävä? Eikä teidän sitä ole ollenkaan ihmetteleminen. Noin nuorelle naiselle mahtaa tuntua hyvinkin oudolta, kun äkkiä tulee muutetuksi niin suuresta kylästä kuin se, jossa hänen isänsä talo oli, tänne yksinäisyyteen, — — sillä, älkää paheksuko, kyllähän teillä kaunis

asunto on, mutta hyvin se on erillään muista."

"Mutta hän saattaisi milloin hyvänsä mennä hevoisella naapureitaan tervehtämään," vastasi Heikkinen ihmeissään.

"Kyllähän se niinkin on, mutta ei se kuitenkaan vastaa monilukuista koto-perhettä ja tuttavien ahkerata luona-käyntiä. Uskokaa vaan minua, vaimoanne vaivaa koti-ikävä," väitti naapuri, aavistamatta sitä huolien helpoitusta, jonka hänen sanansa toisessa vaikuttivat. Hukkuvakin tarttuu olkikortteen, eikä siis Yrjö Heikkinen halukkaasti kiintyi siihen ajatukseen, että hänen nuoren vaimonsa huolestuttavaan tilaan oli vaan koti-ikävä syynä. Monasti hän oli kuullut tämän surkuteltavimman taudin kalvaavasta voimasta ja jos tämä vaan oli se vaiva, joka Annaa murti, niin voisihan siihen kai jonkun neuvon keksiä, kun siitä kerran tiedon sai. Kun Heikkinen myöhemmin jäi yksinään, kuiskasi tosin joku ääni hänen sydämessään näinkin: "Jos hän vaan puoleksikaan lempisi sinua niinkuin sinä häntä, niin ei hän vanhaa kotiaan ikävöitsisi," mutta hän koki kaikin voimin saada tätä ääntä vaikenemaan ja alkoi tuumia, mikä keino, asian näin ollen, hänen vaimoan parhaiten auttaisi.

"Mitä arvelet, Anna," alkoi hän jo seuraavana päivänä, kun he kumpikin yhtä puhumattomina kuin ennenkin olivat puolipäivällistä atrioineet, "et ole pitkään aikaan ollut kotonasi, tahtoisitko ehkä joksikin aikaa mennä käymään vanhempiesi luona?"

Tämän kysymyksen vaikutus hänen nuoreen vaimoonsa hämmästytti Heikkistä. Annan kasvot lensivät tulipunaisiksi, koko hänen ruumiinsa vavahti ja silmänsä kiintyivät ihmeellisellä, puolittain tuskallisella, puolittain riemullisella ja kummastuneella katseella Yrjöön. Tämä näki siinä vaan valtavan ilon osoituksen, joka kertoi kauan sydämen kätköön painetusta halajamisesta. Vaikka Yrjö tunsikin ikäänkuin pistoksen sydämessään, otti hän kuitenkin ystävällisesti vaimoan kädestä ja lausui, lempeästi häntä nuhdellen: "Kun niin kovin olet ikävöinyt kotiasi, miksi ei sinulla ollut sen verran luottamusta minuun, että olisit haluasi ilmoittanut? Josko viimeinkin oppisit minussa tuntemaan uskollisimman ystäväsi, ja kertoisit minulle kaikki, mitä toivot, taikka mikä sinua painaa!" Kyönelet valtasivat Annan, hänen katseensa osoitti niin suurta neuvottomuutta, ja ilmaisi hänen niin vaivaloisesti tavoittelevan jotakin sopivaa sanaa, että miehessään heräsi jo rahtuinen toivetta saada häntä viimeinkin avaamaan sydäntänsä.

Heikkinen läheni vaimoan, kietoi käsivartensa hänen vartalonsa ympäri, jota hän ei kaukaan aikaan ollut tehnyt, ja lausui hellästi: "Anna, jos sinulla on joku huoli, ja minä sen voin auttaa, niin sano se minulle. Sinä tiedät, sinun täytyy tietää, että kaikessa tarkoitan vaan sinun onneasi. Ei ole Luoja minulle suonut hyvää puheenlahjaa, jolla kentiesi voisin sun nuorta sydäntäsi viehättää, mutta sinä voit luottaa minuun, ja jos sinulla vaan on joku toivo, niin anna mun se tietää!"

Anna pudisti päätään ja lepäsi miehensä kainalossa aivan kuin pieni, vangittu lintuinen, jonka sydän levottomasti sykkii, ja joka hätääntyneenä silmäilee ympärilleen, odottaen sopivata hetkeä, jolloin tohtisi lentoon lähteä. Heikkinen sen hyvin huomasi ja hänen mielensä kävi siitä katkeraksi. Kuitenkin hän yhä puhui vaimolleen helliä, sydäimestä lähteneitä sanoja, puhui niin, kuin hänen hiljainen, tyven luontonsa vaan harvoin oli pannut häntä puhumaan, mutta — turhaan! Syvästi loukattuna vetäytyi hän pois ja uudisti nyt kysymyksensä kolkolla äänellä: "Tahdotko lähteä vanhempiesi luona käymään?"

Vavisten vastasi Anna viimeinkin: "Mielelläni sen tekisin. Halajaisin vielä kerran saada Katria nähdä."

"Hyvä! Niinpä valmista itseäsi matkaan. Lauvantaina lähden viemään teitä ja saat lapsen kanssa olla siellä muutamia viikkoja, kunnes tulen teitä hakemaan."

Hän otti hattunsa ja läksi huoneesta. Anna jäi ristiriitaisten tunteittensa valtaan. "Minä saan hänet jälleen nähdä!" riemuitsi hän rajussa ilossa ja hänen silmistään iski outo tuli, mutta seuraavassa silmänräpäyksessä hän kätki kasvonsa käsiin ja kovasti, niinkuin ukkosen jyrinä soimasi häntä omatunto: "Sinä olet miehesi pettänyt, tämä on ensimmäinen askel sillä tiellä, joka kadotukseen vie!"

II.

Juhlallisesti kaikuivat kirkon-kellot lakean yli ja kutsuivat Suorsakylän asukkaita Herran huoneeseen. Kirkko, joka oli rakennettu keskelle kylää eräälle kukkulalle, katseli ystävällisesti seutua ympärillään sitä virtaa, joka tyvenesti viheriässä laaksossa vyörytti aaltojaan nurmirikkaiden äyräin välitse alas kaukaista merta kohden. Elokuun aurinko imi kastehelmet ruohojen nenistä ja kimalteli ilakoitsevilla valosäteillä hautaristien kullatuissa kirjoituksissa. Hiljaisten hautaristien ympärillä vallitsi pyhäpäivän huoleton elämä, sieltä ja täällä kuului leikkipuheita ja naurun helinää, sillä kylän nuoriväki mieluisasti kokoontui kirkkopihan jonkun puolituntia ennen jumalanpalveluksen alkamista. Nuorten uhkuva ilo, heidän kajahteleva naurunsa ei voinut paikan vakaisuutta vähääkään karkoittaa. Viikon tapaukset kerrottiin, iltapuolen vakavimmasta viettämisestä tuumailtiin ja ennen kaikkea tarkasteltiin nuoria

neitosia, jotka siveinä, maahan luoduin silmin kulkivat sivuitse, vaan kuitenkin hengin hipiin mielivät yhtyä johonkuhun lähellä olevaan tuttavaan tai sukulaiseen, pysähtyivät keskustelemaan ja vastaamaan leikillisiin puhutteluihin, kunnes aina useampia heidän seuraansa liittyi, joten pian siellä täällä syntyi iloisesti hälliseviä naisjoukkioita. Koko tuo vilkas näkymö sai sen kautta kirjavan monenmuotoisuuden ja viehätti tietysti sitä enemmän kaikkia läsnäolevia. Puhe kävi reippaasti ja ujostelematta siksi kuin äkinäinen liikunto nähtiin väkijoukossa ja kaikkien huomio kääntyi kirkonporttiin, josta juuri nyt ijäkäs, nähtävästi noin kuusikymmen-vuotias, jyrävä mies tuli sisään. Hänen kookas vartalonsa, hänen pulska ja talonpoikaiseen malliin tarkasti mukautettu pukunsa sekä vissi mahti hänen olennossaan osoittivat heti hänen olevan tärkeä-arvoisen miehen.

"Katsokaa tuolla tulee Peltolan isäntä!" kävi kuiskutus suusta suuhun. Hänen ympärillään kohotettiin lakkia ja hattuja, ja astuessaan mahdikkaasti eteenpäin, tervehti hän suurella itsehuomiolla oikeaan ja vasempaan. Sitten hän läheni muutamia vanhempia miehiä, joiden kanssa alotti puhetta.

"Kukahen tuo lienee, joka hänellä on mukanaan?" kysyi sivulla olevassa parvessa eräs nuorukainen.

"Etkö sinä sitä tunne?" vastasi toinen. Sehän on hänen vävynsä, tuo rikas Heikkinen, järven toiselta puolen, sieltä, jossa talollisten tilat ovat kuin hyvät hovit. Nähty selvään, kuinka vanhus hänen ennallaan kulkeissaan pitää niskaansa vielä tavallista jäykempänä. Mutta minkähäntähden ei Anna ole heidän kanssaan? Luulisi kuitenkin, että miehensä olisi hänet ottanut mukaan."

"On kyllä ottanutkin," lausui nyt kolmas, joka tähän saakka oli silmiään kääntämättä katsellut eräitä nuoria, jotka seisoivat lähellä kirkonovea ja joiden kovanlainen ilo, toisten ikään hiljennettyä, herätti huomiota. "Anna on eilen illalla tullut, ja kylässä kuulin jo kerrottavan, että hän on ikävöinyt kotiaan, varsin huonolta on hän kuulemma näyttänytkin. Sentähden on miehensä tuonut hänet tänne, ja aikoopa viedä, niinkuin sanotaan, jättääkin hänet vanhempiensa luokse joksikin aikaa, koska hän ei ymmärrä mitään neuvoa hänen kanssaan siellä kotona."

"Sepä on ikävää kuulla," arveli ensimmäinen kysyjä, jonka rehellisissä kasvoissa ilmutui vilpitön huoleisuus. "Anna oli kuitenkin ennen niin iloinen tyttö ja paras leikkikumppani."

Toinen kohotti olkapäitään. "Niinpä se tavallisesti tahtoo käydä tässä matosessa maailmassa; kun ei ihminen koskaan voi saada tarpeekseen asti sen hyvyttä. Ei Peltolallakaan ole, niinsanoakseni, kuin yksi ainoa tytär, sillä Katri-raukkaa tuskin voikaan lukuun ottaa; eikä hän kumminkaan saanut lepoa, ei rauhaa, ennenkuin oli sen ainoansa myynyt rahaan ja tavaraan ja lähettänyt pois vieraisiin."

"Oho, Lassi, ei se nyt sentään niin maailmasta pois ole Heikkisenkään tila," lausui taas se nuorukainen, joka ensin oli Annan tulosta kertonut. "Kun he vaan lossilla ensin menevät Keljonlahteen, niin siitä ei ole kuin 6 tai 7 tunnin matka, etenkin jos semmoisilla hevosilla ajaa, kuin Heikkisen orit ovat."

"Yhdentekevä, oli muutamia tuntia enemmän tai vähemmän, vieraassa paikkakunnassa se kumminkin on, ja siitä olen varma, että jos vaan Annan mielen jälkeen olisi käynyt, niin Suorsakylässä hän vieläkin olisi."

"Ja kuka tietää, mikä paras on! Siitä vaan olen varma, ett'ei Anna rahan eikä tavaran tähden ole miehelään mennyt. Eipä hänellä mahtanut täälläkään varsin hauskat päivät olla, sillä ennen olisi Peltola antanut vaikka tappaa itsensä, ennenkuin olisi tyttärtään Ojalan Tommille antanut, sen me kaikki tiedämme."

"Olisiko hän sitten ollut ainoa kylässä!" Puhuja lykkäsi ylpeästi lakkinsa kallelleen ja, pistäen kädet taskuunsa, katseli hän nähtävästi hyvin itseensä mieltyneenä ympärilleen, josta varmaankin olisi joutunut pilkanalaiseksi, ell'ei hyväluontoinen kumppalinsa oli sitä estänyt, tuustaamalla toista kylkeen, samalla kun huudahti: "Hei, katsokaas tuonne," jolla hän saattoi heidän huomionsa kirkonoven luona seisoviin nuoriin. Yksi heistä, jota toiset nähtävästi olivat narranneet ja kiusotelleet, erkani samassa tuokiossa seurasta ja meni suoraa päätä Peltolan isännän luokse.

Hän oli erinomaisen kaunis nuorukainen, jonka mustat, kiharat hiukset ynnä vapaampi olento ja se julkea tapa, jolla hän piti harmaata huopahattua päässään eroittivat hänen heti kaikista muista. Vakailta askeleilla ja rohkealla katsannolla, vähintäkään välittämättä niistä hämmästyneistä silmäyksistä, jotka häntä seurasivat, meni hän suoraa tietä kylän ylimyksen eteen. Tummilla, säihkyvillä silmillään hän ensin hetkisen mittaili Annan miestä ja sitten Peltolaa itseään, kohotti ylpeästi hattuaan ja lausui äänellä, johon arvon antava nöyryys ja vaativa rohkeus naurettavasti sekaantuivat.

"Hyvää huomenta isäntä! Isäni käskee sanomaan terveisiä ja hän tahtoisi mielellään tietää, joko nyt olette harkinneet, kenen korjattava se raja-aita on, joka on myllyntakaisten peltojen välissä?"

Peltolan isännän tyyneet kasvot muuttuivat suuttumuksesta. Otsaansa rypistäen nykäsi hän vaan

hiukan lakkiaan tervehdykseksi ja, katsoen karsaasti kopeaan kysyjään, vastasi hän: "Jos teillä, sinulla tai isälläsi, on minulle jotakin sanomista, niin tiedätte, missä minä olen tavattavana; tässä ei ole semmoisten selitysten paikka."

Varmaankin se oli Peltolan mielestä juuri parhaasen aikaan, kuin kirkossa urut nyt kajahtivat soimaan, kehoittaen siten ulkona seisovia tulonsa oikeata tarkoitusta muistamaan. Peltola viittasi vävyllään, ja näiden astuessa Herranhuoneeseen, ympäröivät nuorukaiset nauraen uudelleen Tommin, jonka katse osoitti selvään, että he sitä ennen olivat epäilleet hänen uskaliasta rohkeuttaan.

Jos Anna olisi tietänyt tästä tapauksesta, kuinka hän silloin olisikaan iloinnut siitä, ettei hän tänään kirkkoon mennyt! Hänen vanhempainsa talo oli kylän toisessa päässä, maantien vieressä. Paitse aittoja ja muita tarpeellisia ulkokuoneita, kuului siihen tavallinen asuinhuonerivi, jonka rakennuksen keskellä oleva porstua jakoi kahteen osaan. Porstuan toisella puolen oli mahdottoman suuri perheentupa ja toisella pari pienempää kammaria ynnä vierastupa. Peltolan tilukset olivat suurimmat koko kylässä; hän oli jo kauan ollut kylän vanhuksena ja kaikin puolin sen arvokkaimpana miehenä, eikä itse ruhtinaskaan voinut olla Peltolan isäntää ylpeämpi maallisen asemansa puolesta. Vierastuvan ikkunassa, joka oli maantielle päin, istui talon vasta tullut tytär juuri silloin, kuin Tommi kirkonpihassa puhutteli hänen isäänsä. Annan suuret, väsyneet silmät tuijottivat eriskummallisella katsannolla ulos ikkunasta. Katseliko hän, kuinka vilpoinen aamutuuli tuuditti maantien varrella kasvavien koivujen lehväisiä latvoja, tai oliko huomionsa vetäntynyt hiukan kauemmas, — kenties tuohon tuulimyllyyn, joka näkyi hietakummulta vähän matkan päässä maantien toisella puolen, tai sen vieressä olevaan muhkeaan taloon, joka erkani kaikista muista kylän huoneuksista uudemman-aikaisen rakennustapansa puolesta.

"Anna, mitä ajattelet?" Lauhkea ääni tempaisi viimeinkin nuoren vaimon tällä kysymyksellä ajatuksistaan tai muistelmistaan, ja kun hän äkkiä kääntyi, tapasi hän ymmärtäväiset, syvämietteiset silmät, jotka eräistä kalveista, kivuliaista, mutta kuitenkin miellyttävistä kasvoista olivat häneen kiinnitetyt, ja juuri tällä hetkellä haikean surullisella katsannolla.

Niiden omistaja istui jonkunlaisessa rullatuolissa, jota hän mielensä mukaan tottuneella tavalla liikutteli mihin hyvänsä, vaan johon, kun jaloillaan ei voinut askeltakaan ottaa, oli tuomittu aivan kuin koteloinen kuoreensa.

"Mitä sinä ajattelet?" toisti hän. "Sittenkuin olemme täällä kahdakesken olleet, et ole minulle sanaakaan puhunut etkä edes vilahdukselta minuun katsonut, vaan lakkaamatta tuijottanut tuonne ulos. Mielestäni on kuitenkin jo kauan siitä, kuin viimeksi olemme toisiamme kohdanneet."

Annan kasvoissa ilmutui maltiton katkeruus. "Enkö enää saa ajatuksianikaan itsekseni pitää?" kysyi hän. "Enkö enää saa muistellakaan sitä aikaa, jolloin viattomana lapsena noiden koivujen alla leikin?"

Hänen äänensä vapisi ikäänkuin pidätetyistä kyyneleistä, mutta kun hän huomasi hämmästyttä ja huolta sisarensa katseessa, heittäytyi hän alas tämän istuimen ääreen, kätki kasvonsa hänen hameensa laskoksiin ja lausui sydämen tuskalla: "Suo minulle anteeksi, Katri! Minä olen niin paha, enkä ansaitse lainkaan sinun hyvyttäsi, mutta et voi käsittää, kuinka tyyten onneton minä olen!"

"Kuinka se voi olla mahdollista! Oi, tuota juuri aavistin heti, kuin sinut eilen näin." Syvä suru soi Katrin äänessä, hänen tätä lausuaan, ja ohuilla, laihoilla käsillään hän hiljaa hiveli sisarensa vaaleita hiuksia. "Kuinka voi se olla mahdollista! Yrjö on kuitenkin niin hyvä."

"Mutta hän vaatii minua rakastamaan itseään, hän vartioitsee minua," kuului puoleksi kuiskaama vastaus. "Enkä minä voi sitä kärsiä. Hän on tyytymätöin minuun, ja minä tiedän, että hän tavallansa on oikeassa, mutta sitä en kuitenkaan voi auttaa. Voi, kaikkian ennen haluaisin kuolla!"

"Anna, Anna, mitä tämä merkitsee! Enhän sinua enää tunnekaan!" Näistä sanoista soi sureva helleys, mutta samalla myöskin ankara nuhde. Anna nosti äkkiä päänsä sisarensa polvilta.

"Vai niin!" sanoi hän ja veti kahden käden hiukset ylös otsaltaan. "Vai käy se nyt teidän ihmeeksenne, kun olette minut tänlaiseksi saaneet! Nyt, kun se on liian myöhäistä ja onnettomuus jo on käsissä!"

"Anna, ota vaari sanoistasi! Sinä et tiedä mitä puhut."

"Hyvin sen tiedän!" Sama omituinen alakuloisuus, joka Yrjö Heikkisen puolisoa viime aikoina oli vaivannut, ilmutui nytkin hänen katsannossaan. "Olin vielä liian nuori, tuskin muuta kuin lapsi, enkä ollut kuin muutaman kerran miestäni nähnyt. En sitä voinut uneksiakaan, että hän minulle olisi rakkaampi kuin ken tahansa joku muu. Silloin minulle eräänä päivänä julistettiin, että hän oli minua vaimokseen pyytännyt, ja että vanhemmat olivat hänelle antaneet lupauksensa. Kielto kuoli huulilleni, kun isä jyrkästi ilmoitti tahtonsa, ja kun sitten hädissäni otin turvani sinuun, Katri, et sinä herjennyt päivä päivältä minulle selvittämästä, kuinka muka velvollisuuteni oli isää totella, ettei minulle koskaan olisi tarjona senlaista onnea, ja muuta semmoista, siksi kuin pääni kävi ymmälle ja minä viimein

suostuin siihen, jota en auttaa voinut. Nyt kuitenkin, nyt sen tiedän, ettei minun olisi pitänyt sitä tehdä, ei, vaikka siihen paikkaan olisin nääntynyt!" Hän oli noussut ylös tätä lausueessaan ja seiso i nyt eteensä tuijottaen, kasvot kalveina ja huulet yhteen puristettuina.

"Sinä teet syntiä, kun tuonlaisia puhut," sanoi Katri. "Sinusta on pidetty hyvä huoli. Sinulla on mainio toimeentulo, hyvä mies ja terve, kaunis lapsi."

"Ja, —" nuori vaimo tuli mahdollisimman lähelle sisartaan, kumartui alas, nojasi käsillä toisen olkapäihin ja likeni huulineen hänen korvaansa. "Ja ääretön, kalvaava ikävyys sydämessä toista muistellessa," kuiskasi hän harvaan ja painavasti, ja kun hän sen sanottuaan kätki kasvonsa käsiin, vavahteli hänen ruumiinsa kovista nyhykäyksistä.

Katri huolestuneena ja hämmästyksissään, koki häntä rauhoittaa, mutta Anna pudisteli eväten päätään. Hän laski kädet alas kasvoiltaan ja kyyneltynein poskin alkoi hän uudelleen: "Oi, Katri, Katri, kuinka taisit sinä houkutellessa minua Heikkistä ottamaan kun kuitenkin tiesit —"

"Vaiti," — tautinen ojensi laihan kätensä puhujaa kohden, "vaiti Anna, ei sanaakaan enään. Sinä tiedät, kuinka sydämestäni toivon ja tarkoitan sinun onneasi, kuinka olisin valmis milloin tahansa uhraamaan tämän hurjan elämäni, jos sillä voisin sinua auttaa, ja kuitenkin vielä tänäkin päivänä puhuisin juuri samoin kuin silloinkin." — Ja kun nuori vaimo nyt silmät levällään kummastellen häneen katsoi, jatkoi hän: "Sinä olit nuori emmekä kukaan olisi kiirehtineet sinun naimistasi, ellet olisi alkanut Ojalan Tommin kanssa noita onnettomia rakkauden asioita, joista kaikella muotoa oli loppu saatava."

"Kaikella muotoa!" Katkerana tuskan huudahduksena nämä sanat puhkesivat Annan sydäimestä, hänen huulensa värisivät, mutta jäykistyneellä katseella pyyhki hän kosteat helmet silmäripsistään ja ojensi itsensä suoraksi.

"En ole sitä koskaan voinut käsittää," sanoi hän, "ja nyt kun olen vanhemmaksi tullut, olen sitä monasti miettinyt, mitä teillä oikeastaan on Ojalaisia vastaan. Nyt minä sinulta kysyn, mitä pahaa ovat he tehneet ja mistä te heitä moititte?"

Katrin kasvot jäykistyivät. Näkyi selvään, että nyt koskettiin asiaan, josta hänen käsityksensä oli yhtä luja kuin kallio meressä. "He eivät kuulu meihin," vastasi hän. "Kaukaa ovat he tulleet ja tunkeuneet tänne meidän keskuuteen."

"Toisin sanoen, he ovat vieraita ihmisiä, jotka Suorsakylässä ovat ostaneet itselleen kiinteän omaisuuden. Mutta onhan ihmisiä niin pitkälle, kuin armas aurinko valonsa luo, eikä suinkaan voi olettaa, että ovat huonompia kuin nenään, joiden esi-isät meidän kylässämme ovat asuneet."

"He ovat tunkeuneet meidän sekaamme, eivätkä kuitenkaan ole omistaneet maan tapoja. Isälle he tekevät kiusaa, miten vaan parhaiten taitavat." Katrin täytyi tässä pysähtyä henkeänsä vetämään, sillä hän oli liian kiivaasti puhunut; mutta kun hän huomasi sisarensa pudistavan päätään, alkoi hän taaskin innolla: "Eikö mylläri aivan uhallalla, isän harmiksi ole nostanut tuota suurta, uudenaikaista huonettakin hänen silmänsä eteen?"

Hän osotti kädellään siihen suuntaan, josta mylläri rakennuksen valkoiset seinät hohtivat puiden välistä vähän matkan päässä maantien toisella puolen.

"En tottakaan ymmärrä, kuinka sinä tuonlaista voit uskoa," vastasi Heikkisen vaimo, joka nähtävästi koki puoliaan pitää sen mukaan, kuin sisarensakin innostui. "Monta monituista kertaa olen kuullut isän sanovan, ett'ei hän kuolemakseenkaan tahtois asua muunlaisessa kuin oikein huonossa ja tavallisessa talonpoikais-asunnossa, niinkuin hänen vanhempansa ja vanhempain vanhemmat ovat asuneet."

"Siinä hän on vallan oikeassa; samoin oli naapuriemmekin laita tähän saakka, ja hyvin ovat kai toimeen tulleet. Tarvitsiko silloin näiden vieraiden tulla kylään ja kääntää kaikki asiat ylös-alaisin? Ja mitä heidän tarvitsi kapakkaa tänne laittaa ja sillä tavoin turmella kylän asujainten hyviä tapoja."

"Mutta Heikkinenkin sanoo, että Suorsakylän myllärit ovat ikuisista ajoista kapakkaa pitäneet, vaikka tämän edellinen isäntä, joka ei muutoinkaan ollut erittäin toimelias, sen laiminlöi."

"Samoin olisi Ojalakin saattanut tehdä. Ja kaikesta muusta huolimatta ei isä hänelle koskaan voisi sitä anteeksi antaa, että hän meiltä vei kestikievari-pidon."

Anna aikoi jotakin sanoa, mutta Katri ei antanut suun vuoroa. Sama jäykkä katse vallitsi yhä vieläkin viimemainitun kasvoissa ja hänen kalveille poskilleen oli noussut pari punaista, hehkuvaa pilkkua. "En voi käsittää," pitkitti hän, "kuinka milloinkaan saatoit unhottaa, minkä huolen kestikievari-pidon kadottaminen antoi isälle. Ammoisista ajoista oli se ollut sijoitettu tälle talolle, ja samoin on koko isän elinajan kestikievari tässä ollut, siksi kuin viisi vuotta sitten, kun kontrahti oli uudistettava, mylläri otti

hollikyödin helpommasta pitääkseen."

"Mutta hän oli siihen oikeutettu. Sen olisi ken tahansa voinut tehdä, joka vaan tahtoi sen helpommalla ottaa."

"Vaun sitä ei olisi kukaan muu tehnyt."

"Olisihan isä saattanut sen ottaa yhtä helpolla."

"Mutta sitä ei hän voinut tehdä, sillä se olisi hänelle ollut häviöksi. Ja isän kiusalla sen Ojalakin vaan otti, ei hän siitä muuta hyödy, sen saat nähdä. Hyvinpä jo kuuluvatkin ihmiset puhuvan hänen huonoista asioistaan."

Nämät viimeiset sanat hän lausui ilmeisellä tyytyväisyydellä. Selvää oli, että hän säälimättä näkisi vastustajansa häviöön joutuvan ja vaikka voisikin ainoalla sanalla sen estää, niin ei hän sitä kumminkaan tekisi. "Noiden tuolla ja meidän välillä ei mitään yhteyttä voi olla," jatkoi hän, "ja se minua aina on ihmetyttänyt, ett'et sinä sitä voinut käsittää."

Nuori vaimo seisoi synkällä katsannolla hänen edessään. Hän ei enää ollut, niinkuin ennen, lapsi, jolta mieltä ja ajatusta puuttui. Hän tunsu nyt selvään, että sen riidan syy, joka niin tehokkaasti oli vaikuttanut hänen elämäänsä, oli vähintäkin tasan jaettava kummallekin puolen. Nyt hän ei toki noin ehdottomasti antaisi mukaan, vaan taistelisi viimeiseen asti elämänsä onnesta, — mutta — "myöhään," tuo kova sana, joka urhoollisimman voimat vie lamaan, ynnä sisarensa väsynyt katsanto kuolettivat loput kiistasanat hänen huulilleen. Syvään huoaten vaipui hän istumaan sisarensa tuolin viereen, mutta lauhuneena kumartui tämä häntä kohden.

"Anna," alkoi hän taas sillä hellällä äänellä, jolla hänen aina oli tapana puhutella sisartaan. "Anna, sinun tulisi olla niille kiitollinen, jotka, vähemmän sokeita kuin sinä, varjelivat sinun elämäsi suuresta vaarasta. Tommi ei ainakaan ansaitse sinun huolehtimistasi. Sittenkuin hän jälleen on tänne tullut, puhutaan hänestä sangen vähän. Hän kuuluu paljon seurustelevan kaikenlaisten huonomaineisten ihmisten kanssa toisista kylistä, muun muassa tuon hunttiomman Petterin, Leipuri-Leenan pojan kanssa, sieltä teidän puolelta. Sanotaanpa hänen harjoittaneen salametsästystäkin. Kiitä Luojaasi, että olet turvattuna, ja ettei sinulla ole mitään tekemistä Tommin kanssa."

Kolkko hymy oli Annan ainoa vastaus tähän puheeseen. Hän kuuli äänen sydämessään kuiskaavan: "Ei hän senlaiseksi olisi tullut, ellet sinä olisi häntä hyljännyt, ja hyvin mahdollista myöskin on, ett'ei koko jutussa ole sanaakaan totta." Ei hän kentiesi olisi malttanut olla tätä epäilystensä ilmoittamatta, ellei huoneeseen juuri samassa olisi tullut eräs lihava, iloisa vaimo, joka talutti pikku Katia kädestä.

Sisarukset katsoivat vilahdukselta toisiinsa, mutta se ainoa silmän luonti sisälsi liiton siitä, ettei äidille mitään pitänyt sanottaman heidän keskinäisistä puheistaan, joka häntä aivan suotta saattaisi levottomaksi. Äiti oli kovasti mielissään, kun pikkuinen niinpian oli häneen taipunut ja väsymättä tallustellut hänen kanssaan joka paikassa sisällä ja ulkona. Hänen silmänsä hehkuivat äidin-äidillisestä ilosta ja vaikka hän sisään tullessaan loi silmänsä tutkistellen toisesta tyttärestään toiseen, ei hän kuitenkaan voinut ajatella muuta syytä heidän yksivakaisuuteensa, kuin että he pitkästä ajasta toisiaan tavatessa olivat keskustelleet totisista asioista ja kentiesi oli Katrin huono terveys tuottanut tuon surullisen katseen Annan silmiin.

III.

Yrjö Heikkisen kävi samoin, kuin tavallisesti käy ruhtinaallisille ja muille senlaisille henkilöille, joiden maine on suuri taikka jotka asemansa eli virkansa puolesta ovat muita ylhäisempiä: jokainen tunsu hänet, mutta hän sitä vastaan vaan muutamia, ja kummallista oli nähdä, miten isä Peltola, joka muutoin aina ylpeili talonpoikaisuudellaan ja pilkkasi niitä, jotka käytöksessään tahi vaatteissaan tahtoivat herrastella, nyt koki herättää huomiota ja mielellään näytteli vävyään, joka kuitenkin oli maanviljelyskoulussa saanut tavallista enemmän sivistystä ja joka käytöksessäänkin oli aivan kuin herra. Ei hän väsynyt kävelemästä vävyensä kanssa kylää pitkin kirkonmenon jälkeen ja halusta hän pysähtyi puhuttelemaan vastaantulijoita, jos ne hänen mielestään vähääkään sitä arvoa kannattivat. Ja kun hän näillä sanoilla: "minun vävyäni," tahi: "Tunnettehan vävyäni?" esitteli kumppaliaan, ymmärsi jokainen hänen näöstään ja äänestään, että hän mielessänsä ajatteli: "Tunnetteko lähellä tai kauempana ketään, jolla on sellainen vävy kuin minulla? Kuka siinäkään kohden voi vertoja vetää Suorsakylän Peltolan isännälle?" Hänen kookas vartalonsa kasvoi nähtävästi ja ruumiinsa suhteen oli hän jo päättänsä korkeampi kaikkia muita; ajatuksissaan tunsu hän itsensä tietysti vieläkin korkeammaksi. Jälkeenpuolisen, kun vanhoja, tuttuja isäntiä tuli heitä tervehtimään, ja ukot istuivat tuvassa olutta juoden, tupakoiden ja jutellen yhtä ja toista, sai Heikkinen kuitenkin kylläkseen heidän seurastaan ja pujahti appensa huomaamatta ovesta ulos, sillä hän ikävöi nähdä Annaa, jonka surullinen näkö, heidän

puolipäivällistä syödessään, ei ollut häneltä hoksaamatta jäänyt. Levottomana oli hän kaiken aikaa päivällisten jälkeen itsekseen miettinyt, mikä hänen vaimoan nyt mahtoi vaivata, kun hän kuitenkin oli kotonaan ja omaistensa luona. Likellä taloa oli kaunis koivikko, jossa Anna ennen aina sunnuntaisin mielellään oleskeli. Heikkinen varoi hänen nytkin olevan siellä, eikä hän siinä pettynytään.

Tämä lehto oli vähäinen metsikkö lähellä maantietä, josta sen erotti ankea, pensastunut tanner. Maantietä vastaisella puolen oli järvi ja takana suuri ruispelto, joka oli leikattu ja kuhilailla. Koivikko ei ollut mikään ahdas, kostea metsä, vaan tilava ja raitis. Puut olivat kaikki suuria, tuuheita ja antoivat hyvän varjon. Keskellä koivukkoa oli paikka, johon Anna juuri oli valmistanut kahvipöydän. Päivällislepoa nautittuaan, oli Katrikin luvannut tulla tänne ja Anna oli kantanut hänelle valmiiksi mukavan nojatuolin pöydän ääreen.

Nuori vaimo oli jo asetellut kupit pöydälle ja tähysteli nyt polulle päin, josta odotti toisia tulevaksi. Rasahdus hänen takanaan sai hänen äkkiä kääntämään päänsä. Mutta samassa tuokiossa hän huudahti hämmästyksestä, sillä takanaan, aivan likellä, seiso i nuori Ojala ja katseli häntä tummilla silmillään.

"Tommi!" kuului kuiske hänen väriseviltä huuliltaan. Kuppi, joka sattui olemaan Annan kädessä, putosi raskaasti pöydälle ja hän itse vaipui hervottomana kuin lanka-vyyhti likeisimpään tuoliin.

Tommi seiso i suorana hänen edessään käsivarret ristissä rinnan yli ja kiinnitti silmänsä jäykällä, vaativalla katseella häneen.

"Et sinä ennen, Anna," alkoi hän sitten, "noin hämmästynyt minua nähdessäsi."

Anna vavahti kuullessaan Tommin äänen, ja kaikki muiston leimut virisivät voimalliseen valtaan hänen sydämessään. Koko hänen mielensä hehkui Tommiin, mutta omatunto hillitsi mielen intoa, ja muistutti häntä asemastaan. Hän kuuli omantunnon vaativaa ääntä ja lausui rukoilevalla äänellä: "Mene, Tommi, mene heti pois!"

Tommi pudisti päätään. "En voine helposti saada yhtä hyvää tilaisuutta sua kahdakesken puhutellakseni," sanoi hän, "ja minulla on sinulle vielä paljon sanottavaa. Ehkäpä en lainkaan olisi tullut, ellen olisi saanut tervehdystäsi ja kukkaista, jonka minulle lähetit, joista näin, että sinä minua vielä muistat."

"Minäkö olen sinulle kukkaisen ja tervehdyksen lähettänyt?" Yrjö Heikkisen puolison kasvoissa näkyi selvä, teeskentelemätöin kummastus.

"Niin kyllä, — ruusunkukan ja tervehdyksen. Ettetkö muka olisikaan minulle niitä lähettänyt Leipuri-Leenan Petterin kanssa? Kiellä se jos voit?" Hän osoitti kuivettuneen ruusukukan jäännöstä nuttunsa napinreiässä. "Tänään sitä kannan sinun kunniaksesi," jatkoi hän puolittain ivalla.

Anna tunsi ajatuksensa sekaantuvan ja tuskan kouristavan sydäntänsä. Todenperään ei hän mitään tietänyt kukasta enempää kuin tervehdyksestään, mutta olisi mieluisesti myöntynyt vaikka mihin, kun vaan olisi siten saanut Tommin lähtemään.

"Jo muistan," sai hän viimeinkin tuskaltaan sanotuksi, "mutta nyt kuulen jo ääniä pihassa. Kun he tulevat tuon aitan kulmaan, et sinä enää pääse heidän näkemättänsä pois."

Annan kädet kohosivat ikäänkuin rukoillen ylös, mutta nuorukainen ei paikaltaan liikahtanut. Hänen silmänsä hehkuivat ja huulten ympärillä hytkähteli ikäänkuin voitonriemusta. "En lähde," lausui hän, "ellet lupaa tavata minua tänä iltana tässä samassa paikassa."

"Tahdotko sitten tehdä minut tykkänään onnettomaksi, Tommi? Ja siitä *tulee* onnettomuus, jos vaan mieheni tai isäni sinua täällä tapaavat." Hän hyppäsi ylös tätä lausuessaan ja käytöksensä sekä arka silmänluonti polulle ilmoittivat hänen aikovan tuossa tuokiossa paeta, mutta nuori Ojala, joka heti oivalsi hänen aikomuksensa, asettui hänen eteensä.

"He ovat sisällä vieraittensa luona," sanoi hän, "etkä sinä minusta niin vähällä pääse, Anna. Sinä puhut onnettomuudestasi, mutta kuka välittää *minun* onnettomuudestani?"

Lauhkeana värähteli hänen äänensä näitä viimeisiä sanoja lausuessa, ja ne väreet tunkeutuivat suoraan Annan sydämeen. "Tommi," rukoili hän, "lähde jo täältä; vielä on aika, ja kenties ensi hetki meille jo tuo suuren onnettomuuden."

Juuri kuin hänen sanojensa vahvistukseksi kääntyi Heikkinen samassa silmänräpäyksessä aitan kulmasta, mutta hän talutti pientä tyttöään kädestä ja puhui hänen kanssaan, eikä sentähden katsonut päin.

Tuskallisessa ahdistuksessa loi Anna silmänsä entiseen armastettuunsa. "Tuletko siis?" kuiskasi tämä

ja melkein tainnoksissa nyökäytti Anna päättään myönnytykseksi. Nuorukaisen kauniita kasvoja väärästi ilkeä hymy, — langenneen enkelin pirullinen ja kavala hymy, — samassa kuin hän vetäytyi koivujen taakse ja kyyristyi vähän loitompana muutamien pensaiden suojaan.

Anna hengitti vapaammin, mutta hänen täytyi nojautua pöytään, sillä jalkansa tuntuivat kovin hervottomilta. Koko hänen ruumiinsa vapisi kuin haavan lehti ja kuitenkin tuli hänen nyt enemmän kuin koskaan ennen hillitä mielenliikutustaan, sillä juuri nyt lähestyi hänen miehensä, huolettomasti puhellen lapsen kanssa.

"Näetkö, äiti?" alkoi hän jo etäältä, "kuinka kauniin pallon Katri-täti on lahjoittanut risti-tytölleen. Se on vasta kaupungista — mutta Anna," keskeytti hän, tultuaan lähemmäksi vaimoaan, "mikä sinua vaivaa? Sinä olet hirvittävän kalvea."

Hän erkani lapsesta ja tarttui huolestuneena nuoren vaimonsa kylmään käteen. Annan hento ruumis vavahteli, mutta ystävällisemmin kuin moneen aikaan tätä ennen hymyeli hän miehelleen. "Ei se mitään ole," lausui hän, pakoittaen itseään jonkunlaiseen kuumeentapaiseen vilkkauteen. "Minun on kaiken päivää kivistänyt päätäni, mutta luulen sen antautuvan täällä raittiissa ilmassa. Tule tänne istumaan, katsohan, tuolla jo toisetkin tulevat!"

Siellä tosiaankin tuli Peltolan emäntä kantaen suurta, kuuleata kahvipannua kädessään, ja heti hänen takanaan astui Annan veli, noin kuuden tai seitsemäntoista vaiheilla oleva nuorukainen, joka näytti perineen isänsä kookkaan vartalon ja verrattoman väkevyyden, sillä hän toi Katria sylissään kuin jos käsivarsillaan olisi ollut vaan pieni lapsi. "Vahti," talon valpas koira ja perheen uskollinen seuraaja, teputteli tyytyväisenä jälessä. Koko seurue oli pian asettunut pöydän ympärille istumaan, ainoastaan pikku Kati leikki palloineen rannalla. Kun ei hän ymmärtänyt palloansa muulla tavoin käyttää, vieritteli hän sitä vaan maata pitkin, siksi kuin Ville eno tuli häntä neuvomaan pallon heittämisen temppuja. Ei näyttänyt olevan Villellä juuri vastenmielistä itsekin vielä ottaa osaa tuohon huvittavaan toimeen.

"Hiljaa Vahti! Mikä koiraa vaivaa, kun pitää semmoista ääntä, ettei tahdo puhetta kuulla?" Näillä sanoilla Katri ilmoitti tyytymättömyyttään siihen tosiaankin häiritsevään tapaan, jolla koira heti tultuaan alkoi ensin murista selkäkarvat pystyssä ja sitten kovaa haukkua.

"Ei suinkaan sitä mikään vaivaa," vastasi hänen äitinsä sävyisästi, kokien saada koiraa hiljenemään varoituksilla ja houkuttelemalla sitä luokseen vehnälevillä. "Luultavasti kävelee joku maantietä."

"Eikös ja mitä! Silloin se tavallisesti ei hauku ollenkaan, taikka sitten vallan toisella tavalla," vastasi hänen tyttärensä varmana asiasta. "Noin se haukkuu vaan silloin, kun joku vieras on likisessä läheisyydessä."

Anna tunsu veren jähmettyvän suonissaan. Hän tiesi vallan hyvin, ett'ei Tommille vielä ollut onnistunut päästä lymy paikastaan aukeata tannerta maantielle ja tuskasta tarkistuneeseen korvaansa oli kuulunut hiljainen rasahdus pensaasta, joka luultavasti saattoi koirankin raivoon. Tuskin tietäen mitä hän teki, likeni Anna miestänsä, ikäänkuin tahtoisu hän kahlehtia häntä läsnäolollaan ja silmäinsä katsannolla pidättää häntä tenhopiirissään, jossa Heikkinen pysyi liiankin mieluisesti. Kaikesta, mikä tapahtui, ei hän muuta huomannut eikä muusta lukua pitänyt, kuin että vainonsa hänelle osoitti ystävällisempää kohteliaisuutta kuin koskaan ennen, ja kun Vahtikin, joka tällä hetkellä ei näyttänyt vainuavan mitään epäiltävää, rauhoittui ja alkoi ahmaten nieleskellä emännän vähän väliä tarjoamia vehnälevän palasia, näytti kaikki taas olevan sulaa sopusointua, sillä — kukapa voinee sydänten salaisuudet tutkia? Yrjö Heikkinen sitä paitse ei ollut vähäkään epäluuloinen. "Annalla oli todellakin vaan päänkivistystä," ajatteli hän, "ja nyt toki näyttääkin hänen alakuloisuutensa antautuvan." Ilomielin hän aloitti puhetta, ja lausui, kääntyen nuoreen lankoonsa:

"Aioin sinulta jo äsken kysyä, kuka se nuorukainen oli, joka niin eriskummallisella tavalla tuli puhuttelemaan isääsi, tän' aamuna kirkonpihassa? Isäsi näytti sitä paheksuvan, enkä minä tahtonut sentähden sitä häneltä kysyä."

Ville kävi hämilleen ja katsoi neuvottomana nuorempaan sisarensa, mutta tämä ei mitään huomannut, vaan tuijotti pikku Katiin, joka yhä vieritteli palloaan ja oli sen kanssa jo joutunut aivan likelle pellon kulmaa.

"Isääkö?" kysyi Katri, jonka huomio heti heräsi, vaikka hänen silmänsä seurasivat Annaa. Ei hetkeäkään Katri pettynyt sisarensa sisällisen levottomuuden suhteen.

Heikkinen nyökkäsi, ja Ville, joka ei enää voinut välttää hänen kysyvää katsettansa, kumartui alas ottamaan jotakuta vähäpätöistä esinettä maasta ja sanoen: "Se oli Ojalan Tommi."

"Vai niin, myllärin poika siis?"

"Niin."

"No, sitten hyvin ymmärrän, miksi isäsi niin närkästy," arveli Yrjö, joka hyvin tunsi vanhan Peltolan vihan Ojalaisia kohtaan, vaikka ei hän vähääkään aavistanut, mitä heidän lastensa välillä ennen oli ollut, "ja minun täytyy myöntää, ettei se poika minuakaan miellyttänyt, niin hyvännäköinen kuin hän muuten olikin; hänen olentonsa oli kovin mahdikas ja röyhkeä, kun hän meitä lähestyi. Näytti juuri kun —, mutta Herran tähden, Anna, mikä sinua vaivaa?"

Tuskin tietäen mitä hän teki, oli Anna lujasti tarttunut miehensä käsivarteen, noudattaen vaan jotakin sisällistä tunnetta, joka vaati häntä millä neuvolla tahansa keskeyttämään tätä vaarallista puhetta. "Minä —" sammalsi hän, hajanaisesti mieheensä katsoen, ja tavoitellen vaivaloisesti jotakin sopivaa sanaa, "pelkään, että Kati repii vaatteensa risuissa tuolla. Tule tänne, Kati, tule, lapseni, äidin luokse!"

"Anna pienen leikkiä, eihän siellä voi hänelle mitään tulla," lausui hänen vilpitoiin miehensä, joka ei voinut kyllin itsekseen ihmetellä, että hänen vaimonsa noin elpyi oleskellessaan omaistensa parissa. Hän kietoi käsivartensa ikäänkuin suojaten ja rauhoittaen Annan vartalon ympäri, ja kääntyen natoonsa, pitkitti hän: "Sinä, Katri, voit niin paljon vaikuttaa isään. Koetahan kuitenkin taivuttaa häntä sovintoon ja jos mahdollista saada loppu näistä harmillisista riidoista. Minä puolestani en tiedä mitään niin ikävää, kuin olla epäsovussa naapurien kanssa, ja jos siinä tilassa olisin, myöntyisin mielelläni vaikka mihin, ellei se vaan kunniaani loukkaisi, ennenkuin pitkittäisin joutavia riitoja."

Katri, joka aina tavattomasti kiivastui, kun tähän arkaan kohtaan koskettiin, vaikka hän muuten oli tyven ja hiljainen luonnoltaan, alkoi Yrjölle selittää ajatuksiaan asiassa. Anna oli vähällä mennä tainnoksiin. Hän muisti ja tunsi entisen armastettunsa varomattoman rohkeuden, ja oli myöskin vakuutettu, että hän yhä oli läheisyydessä ja kuuli jok'ainoan sanan.

Kauhistuneella mielellä odotti hän joka silmänräpäys hirvittävää tapausta ja hämmästyneet silmänsä oivalsivat vielä lisäksi, kuinka hänen veljensä, jota tämä keskustelu nähtävästi vaivasi, nousi ja läheni pikku Katia.

"Sinä olet semmoinen pikkuinen tuhma tyttö," sanoi hän, "kun et vielä osaa palloakaan heittää. Katso tänne, minä näytän kuinka se käy." Hän otti pallon tytön kädestä, ja alkoi sitä viskellä ylös ilmaan ja taas tavoitella sitä alas pudotessa. Aina korkeammalle ja korkeammalle kohosi pallo ja Kati hyppi ja kirkui ilosta, kunnes viimein pallo lensi sivulle ja putosi keskelle pensastoa. Samassa tuokiossa Anna kavahti ylös istuviltaan.

"Ville!" huusi hän ja ääni tuli kimakkana ja hätäisenä hänen kurkustaan. "Sinä saat sen lapsen aivan villiksi. Tulkaa tänne, Kati saa kahvia ja minä kaadan sinulle myös."

Anna otti samassa raskaan pannun käteensä, mutta kun hän värisi ja oli hätäinen, luiskahti pannunsanka hänen kädestään ja ennenkuin kukaan ennätti avuksi, valui kuuma kahvi hänen vasemman kätensä yli, jossa hän parastaikaa kuppiparia piteli. Kirkaisten säikähdyksestä ja kivun tuskasta olisi hän varmaankin pudottanut koko pannun, ellei äiti heti olisi tarttunut siihen kiinni samalla, kun Heikkinen tukesi horjuvaa vaimoan.

Hämmästyneinä ympäröivät kaikki Annaa ja pitivät vaan hänestä huolta, jonkatähden ei kukaan huomannut, kuinka Vahti syöksi ylös ja rajusti haukkuen ryntäsi pensaihin; kuinka se kiljahti, kun joku sitä kepillään siellä hotaisi, ja taas vielä raivokkaammin haukkuen juoksi aina kauemmaksi, siksi kuin viimein vinkuen ja kolmella jalalla linkuttaen palasi takaisin. Ainoastaan Anna oli kesken kipujaan sen hoksannut, ja kivuistaan huolimatta tunsi hän suuren helpoituksen. "Nyt Tommi on pois," arveli hän, "ja kun hän näki onnettomuuteni, ymmärtää hän myöskin, ett'en tänä iltana voi tulla. Hyvä onkin niin."

Kärsivällisenä antoi hän äitinsä ja sisarensa useilla lääkkeillä kokea saada hänelle lievitystä. Hän oli maltillinen ja tottelevainen kuin lapsi, ja kun puolisonsa, joka tuskin liikahti hänen luotaan, iltasella lausui: "Kaikkian mieluummin tahtoisin sinut huomenna viedä mukani takaisin," loi hän suuret, siniset silmänsä väsyneenä häneen ja vastasi: "Ehkä olisikin parasta."

"Mitä minun pitää kuulla," vastusti äiti. "Älkää tulkokaan semmoisilla tummilla! Onko se nyt laitaa, Yrjö, ensin tuot vaimosi ja lupaat, että hän saa olla jonkun verran aikaa luonamme ja minä jo toivoin saavani oikein tutustua tyttäreni-tyttäreen, ja nyt kun hän omasta varomattomuudestaan sai pienen kivun, niin tahtoisit heti viedä hänet pois. Siitä ei tule mitään. Vai mitä arvelet sinä, Katri? Emmehän ollenkaan aio semmoista kärsiä?"

Tautinen loi älykkäät silmänsä toisesta aviopuolisosta toiseen. "En minä sekaannu mihinkään," kuului sitten vastaus. "Heidän tulee siitä keskenään sopia."

Ja sen he tekivätkin tahi oikeammin, he eivät enää mitään puhuneet asiasta. Se jäi entiselle kannalle, mutta kun Heikkinen seuraavana aamuna jäähyväisiksi syleili vaimoan, kuiskasi hän tämän korvaan:

"Kyllä minä kohdakkoin tulen takaisin sinua katsomaan."

IV.

Talonpoika ei ole arkaluontoinen, ja Peltola puolestaan ei tuntenut vähääkään taipumusta joutavalliseen tunteiden haaveksimiseen. Hänen isällinen helleytensä olisi täydesti tyytynyt, kun vaan parin kuukauden päästä olisi aina päivän tai parin saanut seurustella naimisessa olevan tyttärensä kanssa. Mutta kun tämä nyt kerran mieli olla pitemmänkin aikaa, ja sitä varten oli tullut, ei sekään häntä vastaan ollut. Päinvastoin oli se hänestä hupaistakin saada taas monesta aikaa itseään vastapäätä, pöydän toisella puolen nähdä nuoremman tyttärensä miellyttävät kasvot, sillä ehdolla tietysti, että nämät olisivat iloisat niinkuin ennenkin; hän kiikutteli tyttärensä-tytärtä polvillaan ja oli sisällisesti vakuutettu siitä, ett'ei tässä maailmassa parempaa isää eikä isoisää ollut kuin hän. Se mitä hänen vävynsä heti tultuaan oli hänelle kahdakesken puhunut Annan synkkämielisyydestä ja koti-ikävästä, oli hänen mielestään vaan joutavia. Peltolan isännän tytär, josta niin hyvä huoli oli pidetty ja jonka läksiäisiä ja myötäjäisiä koko kylä oli kadehtinut, hänkö nyt synkkämielinen olisi? Hulluutta! Semmoisia voi vaan Heikkinen ajatella sentähden, että luki liian paljon kirjoja ja oli niistä saanut liian paljon kaikenmoista oppia ja tyhjänpäiväisiä tietoja päähänsä. Tulkoonpa vaan tytär *hänelle* semmoisia puhumaan! Mutta sitä ei hän tehnytään. Tosin täytyi Peltolan jo seuraavana päivänä itselleen myöntää, että Anna näytti kalvealta ja kärsivältä; mutta sen vaikuttivat ne kivut, joita hän yhä tunsii poltetussa kädessään; ehk'ei hän olisikaan näyttänyt niin kärsivältä, ellei kätensä olisi kääreissä ollut, sillä — muutaman päivän kuluttua alkoivat ruusut taaskin verkalleen aina enemmän kuultaa hänen poskillaan. Täällä ei kukaan häneltä vaatinut muuta, kuin mitä hän voi antaa. Hän istui taaskin niinkuin ennen tyttönä ollessaan, Katrin rullatuolin ääressä ja katseli kuinka sievästi hänen hienot, kuuleat sormensa liikuttelivat sukkapuikkoja ja kuinka sukankudin kasvamisesta kasvoi hänen uutterissa, laihoissa käsissään. Ja väliin taas soitti Katri kanteletta ja he yhdessä lauloivat "Kukkuu, kukkuu," "Honkain keskellä," "Sydämestäni rakastan" ja monta muuta lapsuudesta saakka tunnettua ja rakastettua laulua. Vieraita, vanhoja, hyviä tuttuja kävi heitä sillä välin usein tervehtimässä ja kyselivät Annalta kuulumisia naapuri-pitäjästä ja hänen omista oloista uudessa kodissa, ja suloiset, hurmaavat unelmat kutoivat kultasäikeistä kimaltelevan verhon kaiken yli.

Pari kertaa päivässä kävi Ojalan Tommi maantietä heidän ikkunansa ohi, mutta eikö hän siihen ollut täydesti oikeutettu? Totta valta-maantie oli kaikille avoin. Oliko sitten Annan hänen tähtensä ja jättäminen tuo vanha lempipaikkansa ikkunan luona? Eihän sitä kukaan järjellinen ihminen voisi vaatia. Kun Tommi ensi kerran kävi ohitse ja kumpaisenkin silmäykset äkkiä tapasivat toisiaan, säikähti nuori vaimo niin, että hänen sydämensä vavahti, ja kuitenkin, vähääkään mieltimättä aikomustansa, nosti hän kipeätä kättään, ikäänkuin näyttääkseen sidettä siinä. Tommi näytti häntä ymmärtävän, sillä kasvoissaan ilmutui sääliväisyyttä, ja Anna tunsii itsensä onnelliseksi ja rauhoitetuksi. Sittemmin ei hän enää säikähtänyt Tommia nähdessään. Pian oppi Anna säntilleen tietämään, millä ajoin Tommin oli tapana kulkea sivu ja hän vastasi vaan silmäin niikkauksella tämän kohteliasta tervehdystä; mutta joka kerran katsoi hän nuorukaisen jälkeen, ihaili hänen soriaa vartaloaan, hänen vakaata ja pontevaa käyntiään, jossa miehuuden voima yhdistyi nuoruuden hilpeyteen, ja hän imi siten makeata myrkkijuomaa sitä huolettomammin, kun hän luuletteli, ett'ei tämä kaukaa toisiaan katseleminen ja tervehtiminen mitään nuhteellista tai väärää olisi. Sitä huolekkaammin hän tästälähin karttoi mennä yksinään vähääkään ulos, ja oleskeli vaan aina Katrin luona. Sillä kannalla kuin asiat nyt olivat, ne häntä täydellisesti tyydyttivät eikä hän lainkaan tahtonut ajatella eteenpäin. Mutta kohta piti jotakin tapahtua, joka äkkiä hänet tempaisi tästä uneilevasta levollisuudesta. Mitä useimmin Tommi kulki sivu, sitä selvemmin voi Anna hänen kasvoistaan huomata, ett'ei hän enää kauemmin aikonut näin vähään tyytyä. Ensimmältä oli hän ystävällisesti tervehtinyt, mutta nyt hän sen teki aina synkemmällä katsannolla, kunnes viimein Anna hänen silmistään jo huomasi jotakin uhkaavaa. "Se onneton tekee jotakin, josta tulee paha loppu," ajatteli Anna eikä hirvennyt enää seuraavana päivänä ikkunata lähestyä.

Seuraavana aamuna, kun Peltolan perhe oli kokoontunut tupaan aamiaiselle ja siinä aikeessa juuri istuutunut pitkän, kuulean pöydän ympärille, jossa kalakeitto höyryeli useassa vadissa, kuului etehisestä roteva astunto, ovi aukaistiin äkkiä ja kynnykselle ilmaantui myllärin poika. Samassa tuokiassa koko perhe keskeytti syömisensä ja jäi hämmästyneenä katsomaan tulijaan; jokaista läsnäolevaa vaivasi se tukala hämi, johon tavallisesti joutuu, tavatessaan äkkiarvaamatta jonkun, jonka kanssa on epäsovussa ollut ja jota sentähden on kauemman aikaa välttänyt. Mutta Peltola ei hevin unhottanut arvonsa vaatimuksia. Katsantonsa oli tyven ja kylmä, kun hän kuulusteli vieraan asiata.

Tervehtien oli Tommi ottanut lakin päästään ja Leipuri-Leenan sanat: "hän on aivan kreivin näköinen," kaikuivat Annan korvissa. "Ei voi ikinä kukaan hänen rinnalleen astua," ajatteli hän, eikä voinut silmiään Tommista kääntää.

"Minä tulini puhumaan siitä raja-aidan korjauksesta, josta isäntää hiljakkoin jo muistutin," alkoi

nuorukainen.

"Mutta joka tapahtui niin sopimattomalla paikalla, että minun ei käynyt sinulle vastaaminen," lausui Peltola.

"Ja senpä vuoksi tulenkin nyt, ja arvelen, isäntä, ett'ei teitä tällä kertaa mikään estä ottamasta asiaa rauhassa keskusteltavaksi."

Peltola tunsi vihansa paisuvan. Harmittavin kaikesta oli tuo kiusallinen iva nuorukaisen katseessa, joka ei ollenkaan soveltunut hänen ulkonaiseen kohteliaisuuteensa. Sana rauhassa oli vaan pilkkaa hänen suussaan, sillä vähäinensikin silmänluonti Peltolaan toi heti ilmi, ettei tämä suinkaan rauhallinen ollut.

"Minä en anna aittaa korjata," tiuskasi hän. "Jos vaan tätä puheellasi tarkoitat, voit säästää vaivojasi. Minä en ole sitä ennenkään tehnyt, enkä sitä liioin nytkään tee. Sano niin isällesi."

Tommi nosti olkapäitään.

"Isäni on tarkoin lukenut kaikki taloon kuuluvat kirjat," vastasi hän "ja myöskin kysynyt neuvoa lakimiehiltä. Se on todellakin teidän velvollisuutenne, isäntä, pitää aittaa kunnossa."

"Niinkö luulet?" Peltola nauroi ilkkuen ja mittaili nuorta vastustajaansa kiireestä kantapäähän. "Koettakaa, jos voitte minua siihen pakoittaa! Isäsi on hyvin kärkeä lukemaan talokirjoja ja neuvottelemaan lakimiesten kanssa, koettakoon, jos hän minua niillä peloittaa, tai sillä tavoin saa minua tekemään sitä, jota minä tiedän, ett'en ole velkapää tekemään."

"Entä jos meidän nyt täytyy laskea lehmämme leikattuun ruispeltoon ja ne särkyneestä aidasta menevät teidän kauramaahanne?"

"Niin tulee teidän maksaa minulle vahinko, siitä voitte olla varmat."

Nuorukaisen tummissa silmissä, kun hän kiinteästi loi ne vastustajaan, säihkyi jäykkä uhka, joka osoitti, ettei hän aikonut vähääkään väistyä eikä mitään sääliä. "Ottaisitte kuitenkin asiata harkitaksenne, isäntä, ennenkuin annatte sen mennä liian pitkälle. Isäni on varmasti päättänyt oikeuttaan — — —"

Hän taukosi äkkiä. Korvaansa oli kohdannut tuskin kuuluva ääni, vaivattun sydämen sisimmästä tullut huokaus, ja kun hän ehdottomasti käänsi päätään, tapasi katseensa Annan suuret, siniset silmät, jotka tuskallisina ja rukoilevina olivat häneen kiinnitetyt.

Hetken vaan nämät silmäykset sähköisinä säkeinä toisiaan tapasivat, mutta riittävä oli aika ajatuksia vaihettamaan, joita ainoastaan he kumpikin ymmärsivät. Tommi painoi päänsä tuokioksi alas, ja kun hän sen jälleen nosti, jatkoi hän taas keskeytettyä puhettaan, mutta tällä kertaa tykkänään toisella painolla. "Isäntä" lausui hän niin nöyrästi ja alamaisesti kuin hänen oli soveliastakin vanhaa ja arvokasta miestä vastaan, "jos kuitenkin tahtoisitte vielä kerran harkita asiaa! Kenties voitaisiin se sovussakin ratkaista jakamalla työ ja kulungit, joka kuitenkin naapurien välillä olisi parhainta. Tahdon puolestani koettaa saada isääni siihen taipumaan. Tietysti on asia pian saatava selville. Tänä iltana tulee teidän päättää; tänä iltana tulee minun saada tietää, maksaako vaivaa rakentaa sovintoa. Kauemmin en voi enkä tahdo odottaa."

Nämät viimeiset sanat hän lausui harvaan ja erinomaisella painolla, kumarsi sitten päätään jäähyväisiksi ja läksi, jättäen Peltolan perheen suureen hämmästykseen.

Anna oli nojannut kyynäspäänsä pöytään ja kätkenyt kasvot käsiinsä. Hän ei mitään virkannut, eikä liikahnutkaan sillä välin, kuin isä suurilla askeleilla astui edes takaisin tuvan permannolla, ja vilkaisi sivu mennen milloin vanhempaan, milloin nuorempaa tyttärensä ja milloin taas vaimoonsa. Peltolan katsanto oli puolittain uhkaava, puolittain ihmettelevä. Naisista tuntui olo niin raskaalta, juuri kuin olisi ukkonen ollut ilmassa ja ensimmäinen jylinä jo kaukaa kumajannut, mutta Anna teki tukalasta tilastaan pikaisen lopun. Hän nousi äkkiä ja läksi suoraapäätä ovesta ulos.

Isänsä katsoi hetken hänen jälkeensä, kääntyi sitten toisiin ja kysyi: "Mitäs tämä nyt on? mitä noilla kahdella on keskenään? Toivon kumminkin, että — —"

"Isä," keskeytti häntä Katri nopeasti, "älä toki mitään pahaa luule! Olihan se tietysti Annasta vaikeata tavata Tommia noin äkki-arvaamatta, ett'ei hän sitä suinkaan ollut aavistanutkaan."

Peltola pudisti maltittomalla liikunnolla päätään, juuri kuin olisi hän kerrassaan tahtonut antaa tiedoksi, ett'ei kellään ollut oikeutta muistella vanhoja hulluuksia.

"Ja nuorukainen sitten," tutki Peltola taas, "mitä hän niin äkkiä käänsi puheensa? Ja mitä hän siinä tämän päivän illasta löpötteli?"

Katri, jonka sydän kyllä oli täysi kaikesta siitä, mitä hän tässä suhteessa tiesi, koki kuitenkin isäänsä rauhoittaa ja antaa asialle aivan viattoman näön, ja kuu äiti hiljaa ja vavisten rohkeni ehdoittaa, eikä kuitenkaan olisi parempi myöntänyt Tommin tarjoomaan sovintoon, ennenkuin taas uudistaa ikäviä riitoja naapurin kanssa, oli Katrikin puolestaan samasta ajatuksesta. Sitkeästi hän pysyi siinä, minkä katsoi oikeaksi ja kohtuulliseksi, mutta tässä suhteessa hän ei ollut varma, josko isänsä todellakin oli oikeassa. Annan tähden hän myöskin olisi suonut isänsä antavan myöten, mutta tämä ei tänään suostunutkaan kuulemaan hänen neuvojaan, niinkuin aina ennen. Nurpeasti hän kielsi heitä puhumasta asioista, joita "ei naiset ymmärrä," otti sitten lakkinsa ja läksi pois.

Miehen epäluulo oli herätetty. Hän vainusi juuri kuin ilmassa jotakin, jota häneltä tahdottiin salata, ja se häntä harmitti. Ei hän hetkeäkään olisi epäillyt käydä asiaan kiinni niinkuin tuuliaispää ja ratkaista se heti, jos vaan se olisi selvä ja käsitettävä ollut, mutta arvoituksia suorittamaan ei hänessä ollut miestä eikä hän niitä rakastanut. Kun hän näissä kiusallisissa ajatuksissa astuskeli maantietä pitkin, näki hän kaukaa jotakin, joka kiinnitti hänen huomionsa ja heti kohta selkenivät hänen kasvonsa. Nähtävästi luuli hän nyt saaneensa oikein hyvän tuuman.

Esine, joka oli herättänyt Peltolan huomion, oli eräs rahtimies, joka jyväkuormineen tuli maantietä myöten, ja jonka Peltola tiesi asuvan vävyensä likellä. Äkkiä päätettyään mieleensä juolahtaneen tuuman, puhutteli Peltola miestä, kysyi, josko hän vielä samana päivänä palajaisi kotiansa ja kun tämä siihen vastasi myöntämällä, pyysi hän miestä viemään häneltä sanaa Yrjö Heikkiselle.

"Sanokaa vävylleni," jatkoi hän ja oli jo täydellisesti saanut entisen mielenponteuden takaisin, "että pyydän häntä tulemaan mitä pikemmin hakemaan vaimonsa meiltä pois, koska hänellä tuntuu olevan niin ikävä miestänsä ja kotiaan eikä päivät pitkään voi muuta kuin hänestä puhua. Nähtävästi tulee tyttäreni aika täällä pitkäksi, kun ei hänellä ole mitään tekemistä ja hän kaipaa sentähden tavallisia toimiaan. Ehkä hän nyt kuitenkin tahtois olla ensi sunnuntain yli, jolloin meillä vietetään piika-Annan häitä, ja sopisi hyvin, jos Heikkinenkin voisi tulla tänne siksi päivää ja sitten seuraavana viedä vaimonsa kotiin."

Mies lupasi kaikki toimittaa, ja kävellessään taas eteenpäin hieroi Peltola tyytyväisenä käsiään. "Ei minua niin pian petetä," puhui hän hiljaa itsekseen. "Tahdon heille näyttää, ett'ei minua niinkään helposti saa korppia hanhena pitämään. Ja mitä muuten Annaan tulee, niin kuuluu vaimo miehensä haltuun ja pitäköön vävyne huolta omastaan."

Jos isä Peltola kuitenkin tällä hetkellä olisi nähnyt tytärtään, olisi hän varmaankin kääntynyt vähän huonommalle tuulelle. Anna oli tuvasta lähdettyään mennyt koivukkoon ja sieltä pensastuneen tantereen poikki maantielle päin aina aitaan saakka. Täällä seisoivat hän ja odotti Tommia, jonka arvasi kohdakkoin tulevan. Siinä hän ei liioin pettynytäkään. Tommi tuli hyvin vakavalla katsannolla, mutta niin pian kuin hän Annan hoksasi, huudahti hän ihastuksesta ja seisoivat samassa tuokiassa aidan toisella puolen hänen luonaan. Hän ojensi kätensä aidan yli Annalle, mutta tämä astui askeleen taakse päin ja pudisti eväten päätään.

"Olen tullut tänne, Tommi," alkoi hän, "selkeällä päivällä, koko maailman uhalla, vaikka hyvin tiedän, mikä seuraa, jos ihmiset näkevät minun sinun kanssasi puhelevan; mutta sen teen vaan sentähden, että minulla on sinulle jotakin sanottavaa. Älä luule, että seison tässä keveällä mielellä. Minä ymmärsin sinun viimeiset sanasi, Tommi, enkä voinut jättää sinua siihen luuloon, että niitä tahtoisin noudattaa. Minä en tule iltasella myöhään puhuttuun paikkaan sinua tapaamaan, en tänään enkä vast'edes."

"Mutta sinä olet luvannut," väitti Tommi suuttuen.

Anna loi silmänsä maahan, ikäänkuin pelosta, että Tommin hehkuva katse hämmäntäisi hänen sydämensä vaikeasti saavutetun vakavuuden ja iskisi sinne kuin polttava ja syyttävä tulikipinä. "Semmoinen lupaus minua ei sido," vastasi hän, "jonka sait minulta houkutelluksi tuskan hetkenä. En minä ole mikään niin huono vaimo enkä niin huono äiti, että tekisin semmoista, joka häpäisisi nimeämme ja olisi velvollisuuksieni laiminlyömistä."

"Velvollisuuksiesi?" ivallisella ja kummallisesti värähtelevällä äänellä lausui Tommi tämän sanan. "Anna, tuottaako se sinulle paljonkin onnea tuo kylmä sana 'velvollisuus?'"

Anna painoi kumpaisenkin kätensä sydämelleen ja nosti verkkiaan silmänsä, joiden tummansinisessä syvyydessä asui sanomaton suru, ylös Tommiin. "Onnea," toisti hän. "Kuka minun onnestani välittää? Luuletko, Tommi, että se minulle onnea lisää, kun sinä minun omaisiani vihalla ja riidalla vainoat?"

"Olkoon se mennyttä. Minä tahdon unhottaa sen pahan, kun isäsi on meille ja varsinkin minulle tehnyt, jos vaan sinulta, Anna, saan yhdenkin hyvän sanan. Minä saan vanhempani taipumaan, mihin

vaan tahdon, ja minä houkuttelen heitä peräytymään vaatimuksestaan, jos vaan sinä, Anna, teet sen, mitä olen sinulta pyytänyt."

Anna pudisti päätään. "Sitä en voi tehdä."

Tommi löi jalkaansa maahan malttamattomuudesta, mutta samassa hänen suuttunut muotonsa äkkiä kirkastui. "Anna," lausui hän ja likeni vielä enemmän aita. "Sunnuntaina on teillä häät, — tulenko kuokkimaan?"

"Häitä saa ken tahansa tulla kuokkimaan."

"Mutta tahdotko, että tulen?"

"Enhän sitä voi sinulta kieltää."

"Oi, Anna, älä tee minua hulluksi, sano tulenko vai ei?"

Hänen äänessään oli uhkaava voima, joka vaati Annaa luomaan katseensa häneen. Hetken vaan heidän silmäyksensä sulivat yhteen, hetken vaan kaksi tulenleimua yhdistyi ja: "tule!" kuului kuiske Annan huulilta; mutta samalla hän kääntyi ja riensi nopein askelin pois, taakseen vilkaisematta.

Annan sydän tykytti niin, että hänen sitä täytyi kädellään puristaa, saadakseen sitä vähänkin rauhoittumaan. Noin puolen tuntia hän käveli edes takaisin pihassa, ennenkuin jälleen meni sisään, mutta silloin hän jo olikin taas täydesti tyyntynyt.

Katri katsoi häneen pitkään ja tutkien, mutta ei puhunut sanaakaan. Äänetöinnä otti hän vaan kanteleen pöydältä käteensä ja alkoi soittaa erään laulun säveliä. "Tunnetko tätä laulua?" kysyi hän.

Annan huulet vetääntyivät katkeraan hymyyn. "Mahdoit minulle muistuttaa sitä laulua, ennenkuin Heikkiseltä otin kihlat," vastasi hän.

Laulu, jota Katri soitti, oli: "Ole ijäti vakaa ja uskollinen."

V.

Anna eli nämät päivät aina seuraavaan pyhään kuumeentapaisessa levottomuudessa. Hän sanoi itselleen: "Kerran minun kumminkin pitää puhua Tommille ja koettaa saada häntä järkeensä, estääkseni häntä useimmista varomattomuuksista. Siihen olen hänen ja itseni tähden velvoitettu, ja illan kuluessa saan siihen kyllä sopivaa tilaisuutta." Nämät ajatukset ja tämän aikomuksensa hän kuitenkin huolellisesti peitti omaisiltaan. Ei hän enää ikkunaakaan lähestynyt, välttääkseen Tommia maantieltäkään nähdä. Vallan hyvin hän huomasi, miten isän ja Katrin silmät häntä tutkistellen seurasivat, ja juuri sentähden tekeytyi hän huolettomaksi ja välinpitämättömäksi. Hänessä nousi kalu vielä kerran ottamaan osaa nuorten iloon. Hän tahtoi tanssia, hän tahtoi riemun vaahtoavan pikarin viedä huulilleen, kenties viimeisen kerran, ja sentähden hän huolekkaasti varjeli salaisuuttaan, otti sanoistaan ja katsannostaan vaarin, ettei kukaan aavistaisikaan, kuinka paljon hänen viattomalta näyttävään iloisuuteensa oli sekoittunut intohimoisuuden hehkuvaa tulta ja lähes huumaavaa tuskaa. Hän vältti, ett'ei mitään häiritsevää tunkeutuisi hänen ja sunnuntai-illan väliin. Tuo pelätty ja samalla ikävällä odotettu päivä oli viimeinkin käsissä. Pitkän ajan päästä Anna taas tänä aamuna pukeutuessaan melkein lapsellisella ilolla katseli kuvastimessa omaa kauneuttaan, ja kun hän pyhävaatteissaan tuli sisarensa luokse, oli hän niin kukoistava ja ihana kuin keväätaamu. Sisällinen liikutus, joka säteili hänen silmistään ja joka punasi hänen poskensa, antoi hänen muodolleen erehdyttävän hohteen, niinkuin raikkaasta elämän halusta, ja haalakan siniset vaatteensa soveltuivat niin mukavasti hänen kahteen vaaleaan palmikkoonsa, jotka viehättävän yksinkertaisesti ja somasti riippuivat alas aina vyötäröihin. Hänen kaulassaan kimaltelivat kultaiset ketjut, jotka hän oli mieheltään saanut morsiuslahjaksi.

Katri ei koskaan ollut vähääkään kateutta tuntenut, vaan aina hellästi rakastanut nuorempaa sisartaan, jonka luonto oli paljon runsaammilla lahjoilla varustanut kuin hänen. Nytkin hän tyyneydellä, mutta samalla myöskin sisällisellä levottomuudella katseli Annaa. Tämän katsannossa ja olennossa oli jotakin, josta hän ei ollut selvillä, eikä hän liioin ymmärtänyt, minkätähden Anna nyt vältti olla kahden kesken ja uskoa hänelle murheitaan, niinkuin hän ensin tultuaan oli tehnyt.

Isä Peltola, joka seisoi Annan luona ja tähysteli, eikö jo vieraita näkyisi tulevaksi, katseli sivu päin suurella mielihyvällä Annaa. Juuri tuonlaiselta tulikin hänen tyttärensä näyttää. Katri, siitä hän oli varma, olisi tullut yhtä kauniiksi, ellei se onnettomuus olisi kohdannut häntä lapsuudessaan, että hoitaja pudotti hänet sylistään ja sillä tavoin sai alkuun sen vaivan, jota Katri-raukka nyt ikänsä sai kärsiä. Mutta siihen sijaan hän taas oli niin viisas-järkinen, että piammiten koko kylä kävi häneltä neuvoja saamassa.

Nämät ajatukset saivat Peltolan niin iloiselle tuulelle, että häntä jo halutti vähän leikkiäkin laskea. "Hei, Anna," lausui hän, asettautuen tyttärensä eteen, "et sinä varmaankaan meidän tähtemme olisi noin kauniiksi pukeutunut. Sen teit vaan sentähden, että tiesit miehesi tulevan tänäpäivänä tänne."

"Mieheni?" Nuoren vaimon kasvoista katosi äkkiä joka verenpisara, mutta ainoastaan silmänräpäykseksi, sillä samassa tuokiossa lensivät ne tulipunaisiksi. Hän näki jo mielessään Yrjön suopeat kasvot, hän luuli jo aivan selvään eroittavansa kahdet silmät, jotka niistä kasvoista huolekkaina ja rukoilevina häneen katsoivat. "Mieheni?" toisti hän tiedustaen ja epävakaisesti.

Peltola nauroi, niin että ruumiinsa tärisi. Kädet taskuissa käveli hän edes takaisin laattialla ja iloitsi tyttärensä kummastuksesta. "Niinpä niinkin, sinun miehesi, onko se sitten niin ihmeellistä?" pitkitti hän. "Tottahan sen voit arvata, että hän sinua kerran tulisi katsomaan, ja ettei hän sitä unhottaisi, lähetin vielä varmuuden vuoksi hänelle siitä sanan ja pyysin, että hän kaikella muotoa tulisi tänne tänään ja veisi sinut sitten huomenna mukanaan. Voitte tänä iltana vielä yhdessä tanssia etkä suinkaan sinä toden perään mahtane aikoa antaa hänen yksinään palata takaisin ja jättää kotisi ja taloutesi aina vielä oman onnensa nojaan."

Anna seisoj kuin naulattuna. Hän näki isästään, ettei puhe pelkkää pilaa ollut, vaan että leikin alla oli täyttä totta. Häntä tahdottiin siis saada täältä pois. Tämä kaikki oli kenties hänen selkensä takana näin valmiiksi tuumailtu. Samassa hetkessä, kuin tämä ajatus hänessä selveni, täytti myöskin uhka hänen mielensä. "Hyvä," ajatteli hän, "koska minut huomenna lähetätte täältä pois, niin älkää panko ihmeeksenne, jos tätä päivää käytän oman mieleni mukaan."

Kun Yrjö Heikkinen vähän myöhempään saapui taloon, ei hän kyllin voinut ihmetellä ja iloita vaimonsa terveestä näöstä, ja tämä puolestaan ei tehtyä päätöstään unhottanut. Niin elpyneenä ja iloisena ei Yrjö vielä koskaan ollut vaimoaan nähnyt, mutta kun hän päivän kuluessa siitä vuoroin iloitsi, hän taas toisen vuoron tunki piston sydämessään ja hänestä oli, kuin ei olisikaan se hänen Annansa, vaan vallan toinen, joka noilla suurilla, oudosti hehkuvilla silmillä ylenannetun iloisena katseli ympärilleen. Anna hymyili miehelleen, mutta siinä hymyssä ei Heikkinen huomannut hiventäkään sydämellisyyttä. Tämä tila saattoi tuon tyynen, hiljaluontoisen miehen kummalliseen levottomuuteen, jonka salaaminen kävi hänelle aina vaikeammaksi.

"Piika-Anna" oli palvellut Peltolan taloa kymmenen vuotta, ja kun hän nyt meni naimiseen erään torpanmiehen kanssa, oli Peltola luvannut hänelle pitää hyvät häät eli "läksiäiset", niinkuin rikkaan ja mahtavan isännän sopikin vanhalle uskolliselle palvelijalleen. Tupa oli kattoa myöten koristettu pihlajan oksilla ja koivuilla, penkit ja laattia olivat kuultavan valkoiset, porstuan ja vierastuvan ynnä kammarin laattioille oli ripoteltu tuoreita katajan havuja ja pihaan laitettu lehtimaja koivuista. Kaikki oli juhlallista ja kaunista. "Juuri niin komeata, kuin kylän ylimyksen talossa pitääkin olla," arveli Peltola kävellessään edes takaisin tuvassa ja tervehtien vieraitaan enemmän tai vähemmin kohteliaasti, säntilleen sen mukaan, kuin itsekunkin arvo vaati. Muutamien kättä hän iloisesti pudisteli, toisille hän vaan tuota pikaa tokaisi kätensä, taikka ainoastaan sivumennen vähän nyykäytti päätään; nuorille riposi joku tervehtivä sana, sillä välin kuin hän kaikin tavoin koki saada vävyään pysymään sivullaan. Mutta tämä taas pyrki päästä hänestä vapaaksi ja vältti kaikkea keskustelua vieraitten kanssa saadakseen yksinomaisesti silmillään vaan vaimoaan seurata. Vihkimisen jälkeen alkoi tanssi. Anna oli pukeut morsiamen ja oli sentähden puhemiehen kanssa ensimmäiseksi laattialla, sitten vei sulhanen morsiuspiikoja sillä välin, kuin sulhaisrengit tanssittivat morsianta, ja nyt vasta oli muille luvallista ryhtyä iloon. Kutsutut ja kuokkavieraat veivät kilvassa neitosia, muuta väliä ei heillä ollut, kuin että kuokkamiehet aina tanssivat lakki päässä ja piipun-nysä hampaissa. Anna oli juuri kuin velvollisuutensa täyttääkseen tanssinut ensin sulhaisen ja miehensä kanssa, ja lensi nyt toisen kainalosta toisen kainaloon, suomatta itselleen hetkeäkään lepoa. Hänen poskensa hohtivat, hänen silmistään loisti iloisuuden tuli, ja — yhä suuremmalla vastenmielisyydellä seurasivat häntä Yrjön silmäykset. Oli ollut aika, jolloin tämä olisi antanut puolet kaikesta omaisuudestaan saadakseen nähdä vaan ainoankaan onnen hehkun tuon rakastetun olennon otsalla, — tänään näki hän vaimonsa loistavana ilon ylimmällä portaalla, ja — tunki kipeän pistoksen sydämessään. Yrjö huomasi selvään, ett'ei hänellä mitään osaa ollut Annan iloon. Hän tunki itsensä vanhaksi ja yksinäiseksi, tunki hengessään olevansa vaimostaan eroitettun, ja kuitenkin ei Yrjöllä vähääkään aavistusta ollut Annan sisällisestä tilasta, ei pienintäkään tietoa siitä, että tämä elpynyt riemu oli vaan sen sisällisen levottomuuden peitteenä, jolla hän sitä odotti, joka yksinomaisesti oli tänä päivänä ollut hänen mielensä ja ajatuksensa esine, hänen pelkonsa ja toivonsa päämaali.

Talonpojissa on aina tavallista, että kutsumattomat vieraat tulevat häitä kuokkimaan ja ottavat osaa tanssiin samoin kuin kutsututkin. Siinä kohden ei olla varsin hellätuntoisia, eikä Peltolakaan sitä minäänkään pitänyt, vaikka näki ovesta tunkeutuvan kaikenlaisia vennon vieraita ihmisiä, joista jotkut olivat varsin renttumaisia näöltään. Mutta kun niiden joukkoon ilmestyi Ojalan Tommi, pisti se Peltolaa vihaksi, ja hän tuskin voi vihaansa hillitä, kun tämä lähes suoraa päätä meni ottamaan hänen tyttärtään tanssiin. Hän suuttui tyttärensäkin, mutta leppyi jälleen kuitenkin samassa, kun ajatteli, että tämä

tuskin olisikaan voinut kieltää menemästä, koska hän kerran oli muidenkin kanssa tanssinut. Se olisi suotta vaan herättänyt melua ja sitä tietysti tuli välttää, varsinkin kun hänen miehensä oli läsnä. "Mutta pidetään huolta siitä," päätti Peltola ajatuksensa, "ett'ei tuo hävytön toista kertaa häntä tanssiin vie."

Annan aikomus ei millään tavalla ollut, näyttäytyä noin julkisesti Tommin seurassa. Hän oli vaan toivonut saada sivumennen, kenenkään huomaamatta vaihtaa hänen kanssaan pari sanaa, mutta kun Tommi noin äkkikipakaa tuli hänen eteensä, kun hän tapasi nuo sulavat, rukoilevat silmäykset, ei hänellä ollut voimaa vastustaa. Hän laski hienon, valkoisen kätensä Tommin käteen, ja kun hän tunsu tämän vankan käsivarren vartalollaan ja soiton sävelten mukaan kiidatti hänen kainalossaan tilavaa tuvan laattia ympäri, silloin unohduksen huntu peitti häneltä muun maailman tykkänään. Ei hän muistanut eikä huomannut niitä monia teräviä silmiä, jotka tarkastavina ja moittivina heitä seurasivat, eikä hän kuullut niitä kuiskutuksia, jotka nuolen nopeudella kävivät suusta suuhun. Eikä hän myöskään huomannut, kuinka vähitellen kaikki muut tanssijat hävisivät ja he viimein ypy yksinään pyörivät laattialla. Ei pieninkään aavistus varoittanut Annaa siitä uhkaavasta pilvestä, joka mustenemistaan musteni hänen isänsä otsalla. Synkistyneillä silmillä seurasi Heikkinen vaimoan ja kuunteli melkein tunnotoinna Aholan Lassia, joka seiso i hänen vieressään ja pirullisella mielihyvällä kertoi Annan ja Tommin entisistä suhteista toisiinsa.

Kaikesta tästä ei Anna mitään tiennyt, ja mitäpä se tieto olisi häntä auttanutkaan siinä melkein tunnottomassa tilassa, johon hän tanssin kestäessä oli vähitellen vaipunut, ja jossa hän juuri kuin unessa kuunteli Tommin kuiskaavia, tulisia sanoja, sillä välin kuin jalkansa kävivät lähes hervottomiksi ja hengittäminen tuntui yhä vaikeammalta. Vasta silloin hän tointui, kun raitis ilma kosketti hänen ohauksiinsa ja hän, välttämättä kohottaen silmänsä ylös, näki korkealla sini-taivaalla kuun, joka koivujen välistä loi valonsa hänen isänsä kartanoon.

Tommi oli sekaantunut väentunkoon oven suussa ja pujahtanut kenenkään huomaamatta ulos. Tämä ilta oli noita kauniita elokuun kuutamoi- ltoja. tummansinisellä taivaankannella kumotti kuu, hohtavana kuin hopealevy, ja lumoavaa hopean hohdetta valui tieltä alas viheriään maahan. Niityn apilaista ja tuhansista kukkaisista tuoksui alempiin ilmakerroksiin tuores lemu, joka vuodatti virvoitusta vapisevaan sydämeen. Ei lehtikään värähdyksellään häirinyt luonnon syvää rauhaa, ainoastaan ihmisten povet sykkivät raivoisten intohimojen tulella.

"Mihin minua viet, päästä minut jo!" Nämä olivat ensimmäiset sanat Annan huulilta, kun hän jälleen tuli tuntoonsa, ja samalla pidatti hän myöskin askeleitaan ja koki irtautua Tommin kädestä.

Mutta nuorukainen ei häntä laskenut: "Tule, tule," kuiskasi hän vaan ja vei häntä eteenpäin, siksi kuin he kumpikin jo olivat tulleet koivukkoa likelle. Nuori Ojala tahtoi vetää Annaa puitten synkkään varjoon, mutta äkkinäisellä tempauksella irroitti tämä itsensä hänen kädestään. Ikäänkuin lumottuina kääntyivät Annan silmät pimeydestä pois ja kohden kirkasta taivasta, joka loistavana ja lempeänä kaareutui korkealla hänen päälakensa yli. Ympäristön juhlallinen hiljaisuus rauhoitti ihmeellisesti hänen sydäntänsä, ja kun hän taas loi silmänsä noihin himoista hehkuviin kasvoihin hänen rinnallaan, väistyi hän vavisten niistä loitommaksi. Annan sisällinen puhtaus antoi hänen äkkiä tuntee syvän juovan hänen ja sen miehen välillä, joka seiso i häntä lähellä.

"Tommi," sanoi hän ja ojensi kätensä ikäänkuin tuli hänen siten pitää nuorukaista itsestään erillään, "vasten tahtoani olemme joutuneet tänne kahdenkesken, mutta koska luullakseni en toista kertaa saa näin sopivaa tilaisuutta, tahdon ottaa tästä hetkestä vaari ja pyytää sinua olemaan järkevä ja tyyne. Sen olen sinulle jo kerran ennen sanonut, etten minä ole mikään kelvotoin vaimo. Anna minun rauhassa käydä tietäni, ja käy sinä omaasi. Jumala ei ole suonut, että me yhdessä vaeltaisimme. Ei, laske minut," pitkitti hän tuskallisena ja peräytyi muutaman askeleen, kun Tommi rajusti aikoi tarttua häneen käsin. "Se ei käy laatuun. Ainoastaan tyyneen jäähyväisen tahdon sinulle sanoa, voidaksemme tästä lähtien ystävinä muistella toisiamme."

"Olenko minä mikään narri?" huusi Tommi kiivaasti ja koki uudestaan vetää tuon solakan olennon luokseen. "Luuletko, että annan sinun taaskin pitää minua pilkkanasi niinkuin tässä joitakuuta vuosia sitten?"

Mutta Anna väistyi hänestä ja seiso i kirkkaassa kuivalossa suorana hänen edessään. "Pilkkanasi!" lausui hän närkeästyen. "Tommi, sinun tulisi minua sääliä eikä tuonlaisilla syytöksillä minua suotta kiusata. Pilkkana oli minusta niin kaukana, että sydämeni oli lähes haljeta surusta."

"Ja kuitenkin," — Tommi loi synkän katseen häneen, mutta ei yrittänytkään enää häntä lähestyä, — "kuitenkin unhotit uskollisuuden-lupauksen, jonka minulle annoit ja otit, niin pian kuin olin poissa, ensimmäisen rikkaan miehen, kuin tarjoksi tuli."

Anna painoi kädellään rintaansa ja kasvoissaan kuvautui syvä sydämen suru. "Sitäpä juuri olen surrut yöt ja päivät," sanoi hän, "ja senkin tähden minun täytyi vielä kerran sinua kahdankesken puhutella,

vaikka sinä hyvin tiedät, Tommi, etten voinut toisin tehdä. Olenhan sinulle tämän kaiken kirjoittanut?"

Tommi kohotti olkapäitään. "Paperille voi mitä tahansa panna."

"Olimme tosin silloin vielä melkein lapsia," pitkitti Anna, "mutta kuitenkin olisi meidän pitänyt tietää yhdistymisemme mahdottomaksi, koska vanhempamme eivät siihen koskaan olisi suostumustaan antaneet."

"Minun vanhempani siihen kyllä olisivat suostuneet. Äitini ei minulta mitään kiellä ja hän taas saa isän taipumaan, mihin vaan tahtoo."

"Mutta minun vanhempani, Tommi! Tunnethan minut ja tiedät —"

"Tiedän," keskeytti häntä Tommi katkerasti, "että hän vainoo minua, vainoo ja vihaa koko meidän perhettä aina siitä, kuin olemme kylään tulleet."

"Ei se mihinkään hyödytä, että me niistä asioista vielä puhumme," vastasi Anna surullisesti. "Me lapset emme sitä voi auttaa. Me voimme vaan kerran vielä antaa toisillemme kättä kaikessa sovussa, Tommi, ja luvata ilman vihatta muistaa toisiamme."

Hän aikoi todellakin tarjota kättänsä Tommille, mutta säpsähti samassa, kun tämä vihasta hehkuvien silmin häntä lähenei ja kovalla kouralla tarttui hänen käsiranteesensa. "Sen mä luulen," puhui Tommi kuumeen tapaisesti hengittäen, "sinulta se kyllä käy helposti, mutta minulta sitä et voi vaatia. Sinä olet minulle kaikki kaikessa, Anna. Yksi ainoa sana sinun suustasi sai minut lauhkeaksi kuin lammas, ja käsilläni olisin sinua kantanut koko elämän ikäni; mutta nyt," hän nauroi katkerasti — "nyt se unelma on ollut ja mennyt. Nyt käy vaan sen päälle, että ollaan hurjia ja iloisia, ja aina hurjempia, käy miten käy. Viisain on maailmassa se, joka hurjimmin elää."

Annan sydän vapisi hämmästyksestä ja kauhusta. Nämät raivokkaat sanat ja Tommin vielä raivokkaampi katsanto häntä pelästyttivät, mutta huolimatta sisällisestä tuskastaan, tunsikin hän innokkaan halun pelastaa nuoruutensa rakastettua. Hänen mieleensä juohtui, mitä Katri oli Tommista kertonut ja paljon muutakin, jota hänestä oli puhuttu. Jos hän todellakin oli pahalla tiellä, jonka hänen raivokas luontonsa ja nykyinen mielialansa teki hyvin luultavaksi, voi kenties vaan hän, Anna, saada hänet jälleen järkeensä ja turmeluksesta pelastetuksi.

"Tommi," rukoili hän ja hänen äänessään ilmutui koko hänen sisällisen tuskansa suuruus. "Tommi ole järjellinen ja muista vanhempiasi, muista kuinka suuressa velassa heille olet. Lupaa minulle, ettet mitään te'e, joka heille surua tuottaisi, joka minunkin elämälleni langettaisi hirmuisen soimauksen ja syyn. Tänäpäen kenties vielä on aika, — lupaa se minulle!"

Tommi taaskin päästi niin leveän naurun, että Anna hämmästyneenä vetäytyi taaksepäin. "Mikä viisas, pikkuinen saarnaaja sinusta on tullut," sanoi hän. "Mutta hyvä on saarnata, kun itse istuu hyvässä turvassa. Ovatko he minua sinulle kontihteneet, armaani? Älä heitä usko, vaan tule pois ja anna minulle pieni muisku. Näes, me kumpikin kuulumme yhteen, vaikka kaikenmoisilla tuommoisilla viisailta puheilla tahdot itseäsi suotta pettää."

Hän yritti todenperään samassa Annaa suudella ja tämä tunsikin jo hänen kätensä olkapäillään, tunsikin kuuman hengityksensä poskillaan, mutta ponnistaen kaikki voimansa, repäsi Anna itsensä irti ja koki paeta asumusta kohden. Ravakkaalla hyppäyksellä sulki Tommi häneltä tien. "Tällä kertaa et minusta sentään niin helposti pääse," puhui hän hampaitensa välistä. "Sinä näyt tulleen ylpeäksi, lapseni, ja se tulee siitä, että sinä voit olla mahtava kauniissa vaatteissasi ja kiiltävissä koruissasi. Tuommoisesta kannattaakin rakkautensa myydä, eikö niin? Tuommoista kultaista ketjua, kuin tuo sinun kaulassasi, ei yksikään tyttö Suorsakylässä kanno. Varmaankin he jok'ainoa tänä iltana ovat sinua sentähden kadehtineet; mitäpä sinua sitten huolettaisi niin vähäpätöinen asia kuin se, että uskollisuutesi minulle rikoi!"

Anna huudahti hiljaa ja vavahteli kuin ammuttu metsänriista. Hetken aikaa silmäilivät he toisiaan nuhtelevilla, säkenöitsevilla silmillä; senjälkeen Yrjö Heikkisen vaimo nosti pienen, valkoiselta hohtavan kätensä povelleen, jossa nuo kultaiset ketjut kiilsivät kuun valaisemina, ja kiertäen ne pari, kolme kertaa kätensä ympäri, lausui hän värisevällä äänellä: "Jumala sulle anteeksi antakoon sanasi ja kaikki mitä tänä päivänä sinun tähtesi olen kärsinyt." Voimakkaalla nykäyksellä irroitti hän samassa ketjut kaulastaan, viskasi ne hiekkaan ja astui jalallaan niiden päälle. "Nyt minä halveksin," jatkoi hän hytkähtelevin huulin, "kaiken rikkauden, kaiken maallisen edun, joka minulle naimiseni kautta on tullut osaksi. Jumala on todistajani, että tähän saakka sydämeni on vuodattanut verisiä kyneleitä kadotetun rakkauteni tähden. Mutta sinä, sinä et minua tahdo ymmärtää. Jää Herran rauhaan, tämä hetki meidät ijäksi eroittaa."

Syvään hengittäen pyyhki hän tämän lausuttuaan hiukset otsaltaan ja käyttäen hyväkseen Tommin

hämmästyttä, väistyi hän pienelle syrjätielle ja kiidatti nuolen nopeudella asumusta kohden.

Tuvan ikkunoista hohti kirkas valo häntä vastaan, mutta hyvin ymmärrettävistä syistä tahtoi Anna niitä kiertää ja suunnitti kulkunsa pimeään takapihan kautta rakennuksen toiseen päähän, josta seinäviertä pitkin aikoi lähetä porstuaa ja sieltä kenenkään huomaamatta pujahtaa Katrin luokse kammariin. Mutta juuri kun hän kääntyi ulkokuoneitten kulmasta, tuli joku häntä pimeässä niin ravakkaasti vastaan, että he varmaankin olisivat törmänneet yhteen, ellei Anna äkkiä olisi väistynyt syrjään.

"Siinäkö sinä viimeinkin olet," kuuli hän samassa miehensä äänen. "Siitä saakka kuin tuvasta läksit, olen sinua koko ajan hakenut. Missä olet sinä ollut?"

Anna heti huomasi tässä äänessä jotakin erinomaista, joka karmivana viilsi läpi koko hänen ruumiinsa. "Sinäkö se olet Yrjö," lausui hän tuskin tietäen, mitä sanoi. "Oi tule minun kanssani huoneeseen."

"Vastaa missä sinä olet ollut, ja missä on *hän*?" kuului vastaus.
"Minä tahdon sen tietää."

Anna ei vielä koskaan ollut miestänsä nähnyt senlaisena kuin nyt, värisevänä työläästi hillityssä mielenliikutuksessa, valmiina, niinkuin näytti, johonkin hirvittävään. Ajatus, että miehensä tänlaisessa mielentilassa tapaisi Tommia, täytti Annan sydämen sanomattomalla tuskalla.

"Ketä tarkoitat?" kuiskasi hän tuskin kuuluvasti, kokien vaan häntä pidättää.

"Ketä? Ojalaa minä tarkoitan, sinun — — — no yhtäkaikki, sano vaan, missä hän on. Milloin ja mihin olet sinä hänen jättänyt. Minä tahdon sen tietää."

Anna oli hänen vielä puhuessaan molemmin käsin tarttunut hänen käsivarteensa.

"Yrjö, Yrjö," rukoili hän syvimmissä sieluntuskassa, "jää tänne, tule kanssani Katrin luokse, siellä tahdon sinulle kertoa kaikki, ihan kaikki."

Mutta Heikkinen työnsi hänen kätensä pois ja kiiruhti hänen ohitsensa. "Sinulle on minulla jälkeensä puhuttavaa," nämät olivat hänen viimeiset sanansa, jotka Anna vielä jonkun matkan päästä kuuli, ja sen jälkeen Yrjö katosi hänen näkyvistään puitten synkkään varjoon.

Annan polvet kävivät niin hervottomiksi, että hänen täytyi nojautua seinään, pysyäkseen pystyssä, ja koko maailma musteni hänen silmissään. Mutta tuska ei sallinut hänen levähtää. Mitä tuli hänen tehdä? Kiiruhtaisiko hän miehensä jälkeen heittäytyäkseen kumpaisenkin väliin? Tämä tuuma lensi kuin salama hänen päähänsä, mutta — eikö olisi vielä sitäkin paitsi pelastuksen toivoa? Kenties oli Tommi jo lähtenyt sieltä ja saattoi taas niinkin tapahtua, ett'eivät nuo vihastuneet miehet toisiaan tapaisikaan, mutta silloin — silloin palajaisi Yrjö takaisin hänen luokseen, tutkimaan taaskin, mihin hän oli Tommin jättänyt. Annaa pöyristi, hän kavahti ylös ja kiidatti kuin tulenleimaus taloon ja suoraapäätä Katrin kammariin, jonka tuolin eteen hän vapisevana ja nääntyneenä vajosi polvilleen.

"Katri," — hän löi hampaitaan ja värisi sisäisestä vilusta niin kovin, että Katri tuskin voi ymmärtää hänen puhettaan, "oi Katri, rukoile Jumalaa, ettei mikään onnettomuus tapahtuisi. Minä olen puoleksi kuollut tuskasta; mutta ihan varmaan, minä olen viaton."

Hän painoi päänsä Katrin helmaan, eikä saanut enää sanaakaan enempää sanotuksi, ei kyyneltäkään hän voinut vuodattaa. Katri laskei ohuen, valkoisen kätensä nuoren vaimoraukan päähän, silitteli lempeästi hänen vaaleita hiuksiaan ja koki tyvenellä tavalla rauhoittaa tuota heiveriäistä olentoa, joka tuskasta lähes tunnotoinna lepäsi hänen helmoillaan. "Rauhoitu, lapsukaiseni!" puhui hän. "Kerro minulle ennen, minkä varomattomuuden tehnyt olet, se keventää sydäntä, ja kenties, jos tarkoin kaikki punnitsemme, ei asia ole ollenkaan niin paha, kuin tässä kiihkeässä mielentilassa luulet sen olevan. Jonkun varomattomuuden tosin lienet tehnyt, sillä vastikään kävi isäkin sinua täällä kysymässä ja hän näytti sangen vihaiselta. Tunnusta minulle, lapseni, että voisimme jos mahdollista, välttää pahoja seurauksia."

Katri taisteli kuin sankari oman levottomuutensa kanssa ja koki vaan ystävällisellä puhuttelulla saada sisartaan tointumaan, mutta tämä näytti häntä tuskin kuuntelevankaan.

Vavahtaen nosti Anna jälleen päätään ja käänsi kasvonsa ikkunaa kohden. Hänen suuret, siniset silmänsä tuijottivat tautisen sivu määrättömään kaukaisuuteen ja tietämättänsä vei hän kättään korvalle, ikäänkuin siten paremmin kuullakseen. Koko hänen olemisensa näytti tällä hetkellä olevan vaan kuuntelemista, kunnes viimein hän äkkiä hyppäsi ylös ja juoksi ikkunan luo, jonka hän tempaisi auki.

Sekanaisia ääniä ja huutoja kuului ulkoa ja Anna näki mustia ihmishaamuja häärivän edes takaisin pihassa, näki myöskin, kuinka useita lyhtyjen kanssa riensi sitä polkua pitkin, joka vei koivukkaan.

Hetken aikaa vaan Anna tuijotti ulos, sitten peitti hän kasvonsa ikäänkuin välttääkseen sen enempää nähdä ja ennenkuin Katri, joka kenties ei koskaan ennen ollut tuntenut liikkumattomuuteen tuomitun vaivoja niinkuin tällä hetkellä, ennätti ainoatakaan kysymystä tehdä, oli hän jo rientänyt porstuaan ja sieltä ulos.

Samassa kun Yrjö Heikkisen puoliso tuli kammarista, taukosi tuvassa viulujen soitto sorisevalla loppusävelellä ja joukkoa tunkeutui avonaisesta ovesta ulos. Mutta tämmöisessä tilapäessä tavallista rähinää, tyrkkäämisiä, naurua tai torumista ei nyt ollenkaan kuulunut. Hiljaisuus, kalman hiljaisuus vallitsi heidän seassaan, ikäänkuin olisi ainoa huumaava isku tavannut äkkiä kaikkia näitä sydämiä, mykistytännyt kaikki nämät huulet. Ainoastaan hiljainen kuiskutus, pelonalainen kysymys "missä, missä?" kuului sieltä täältä.

Anna ei tarvinnut odottaa vastausta tälle kysymykselle. Pysähtymättä tai taakseenkaan katsomatta riensi hän koivukkoa kohden, johon toisetkin suunnittivat askeleensa ja jossa juuri nyt seisojasta musta joukko ihmisiä, joiden välistä useitten lyhtyjen loiste välähteli. Ylhäältä loi kuu kirkkaana ja hopeanhohtavana valonsa tämän kaiken yli, juurikuin tuli sen nyt valaista syvimmän rauhan olopaikkaa eikä rikoksen saastuttamaa kenttää, jossa murhatun veri, hiljalleen huokuen kuolemanhaavasta sydämessä ja vuotaen alas hiekkaan, huusi kosta taivaalta.

Ympärillä olevien vakaisissa kasvoissa ilmautui sääliväisyyttä, syvää, vilpitointia sääliväisyyttä sen kauhun ohessa, joka väristytti voimakkaimmankin ruumista, sillä välin kuin silmäin katseet lentäen toisesta toiseen tekivät kysymyksen, jota suu vielä kammoksui ääneen lausua: "Kuka on murhan tehnyt?"

Niin — — — kuka sen on tehnyt? Kenenkä käsi on maahan lyönyt tuon sorian nuorukaisen, joka vielä äsken oli heidän seassaan rohkeassa, kukoistavaisessa elämän voimassa? Yhä kiivaampana nousi tämä kysymys sydämissä ja alkoi vähitellen uhkaavassa äänessä kuulua yleisesti ympäristöllä, kun samassa läpitukenva, maata tärisyttävä huuto veti kaikkien huomion toisaalle. Ei kukaan olisi ottanut vaaria tuosta nuoresta vaimosta, joka yleisessä hämmästyksessä kenenkään huomaamatta oli pujotellut joukon lävitse ja nyt niin äkkiä näki murhatun edessään, että kauhistus välttämättä pakoitti tuon hirmuhuudon hänen sydämensä syvyydestä esiin. Likelle, varsin likelle hän astui. Hiukset hajallaan tuijotti hän siirrottavien silmien ruumiin, ikäänkuin kivettynyt kauhistuksen kuva, ainoastaan hänen jalkansa eivät häntä enää kannattaneet. Hän vaipui polvilleen, ristiin painetut kätensä vajosivat hänen helmaansa, mutta yhä olivat hänen silmänsä kiinnitetyt nuorukaiseen, joka kalveana makasi veressään maassa hänen edessään, jonka kasvoihin kalma oli painanut kamoksuttavan merkkinsä, ja jonka otsaa mustat, takertuneet hiukset peittivät. Vielä joku hetki sitten oli tuo suu, jonka ihmisten korkein hallitsija oli ainaseksi sulkenut, puhunut hänelle hehkuvia, syntisiä sanoja.

Mitään muuta ajatusta ei Anna voinut käsittää. Ei hän tiennyt eikä aavistanut, miten ympärillä seisovien silmät alkoivat lentää edes takaisin hänen ja ruumiin välillä, ja miten niiden katseet kävivät yhä oudommiksi ja kauheammiksi. Kuolleen suljetussa kädessä, hänen vetotaudin tapaisesti kiinni puserrettujen sormiensa välistä kiilsivät kultaiset ketjut, ja Annan kaulasta olivat semmoiset kadonneet. Jokainen läsnäolevasta oli tänä päivänä nähnyt ketjut hänen kaulassaan, ja mitä enemmän he ruumiin kädessä olevia ketjuja tarkastivat, sitä varmemmat he olivat siitä, että ne olivat juuri samat, kuin aikaisemmin Annan kaulassa olleet, ja mitä varmemmaksi se tieto tuli, sitä kauheampi oli päätös, jonka jokainen mielessään perusti tähän tietoon.

Anna yksinään ei tästä kaikesta mitään aavistanut. Hän tointui vasta silloin, kun väkijoukossa äkkiä ilmestyi liikettä, kun onnettoman uhrin äiti samassa riensi esiin ja surkealla valituksella heittäytyi ruumiin yli. Äidin sydäntä vihlaiseva suru teki siitä äänettömyydestä lopun, jonka ensimmäinen hämmästyksellinen vaikutus oli läsnäolevissa vaikuttanut. Silmät, jotka muuten olivat itkuun tottumattomat, vuodattivat nyt kyyneleitä, uhkauksia alkoi kuulua ja väkijoukossa kävi tohina niinkuin kaukainen ukkosen jyrynä.

Kauhistuneella mielellä oleva ihmisjoukko ei koskaan ajattele järkevästi, varsinkaan silloin, kun sääliväisyys on herännyt ja luontainen tuntu vaatii kosta, asettuen vääryyttä kärsivän puolelle. Kauhea epäluulo oli herännyt jokaisen povessa, mutta kukaan ei sitä rohjennut ääneen lausua, paitsi yksi ainoa, joka raivokkaassa surussaan ei mitään kamoksunut.

"Murhaaja sinä! — sinä juuri olet hänen tappanut."

Ojalan Tommin äiti se oli, joka säälimättä viskasi Annalle vasten kasvoja tämän syytöksen, mutta Anna katsoi häneen jäykästi suurilla silmillään eikä näyttännyt tätä puhetta ollenkaan tajuavan.

"Eikö häntä ole sinun seurassasi viimeiseksi nähty? Eikö hänellä ole sinun ketjusi, joihin luultavasti

kuolemantuskissa oli tarttunut, vieläkin kädessään? Katso tuonne, ja sano minua valehtelijaksi, jos voit!" Nuoren vaimon silmät kääntyivät koneentapaisesti hänen nuoruntensa rakastetun muuttuneista kasvoista, joihin tähän saakka olivat kiintyneinä olleet, ja seurasivat murhatun äidin sormen-viittausta. Hän näki ketjunsä kuolleen kädessä ja — kauhistuksen väreet kävivät läpi hänen ruumiinsa.

"Minun ketjuni, — niin, ne ovat minun ketjuni," lausui hän hiljaa ja raueten vaipui valkotukkainen päänsä alas povelle.

VI.

Senlaista yötä, kuin seuraava yö oli, ei Suorsakylässä vielä koskaan sitä ennen oltu vietetty. Jollekulle läsnäolevista viimeinkin juolahti mieleen, että nimismiehelle oli tapauksesta tieto lähetettävä, ja kun tämä oli toimitettu, asetettiin ruumiin luokse vahdit, joiden tuli katsoa, ettei kukaan sitä saisi paikasta siirtää, eikä koskeakaan siihen, ennenkuin nimismies oli paikalle saapunut. Kaikki nämät toimet olisivat tosin kuuluneet Peltolan isännälle, mutta vanhus oli aivan kuin maahan lyöty tämän hirmuisen tapauksen jälkeen. Kun hän näki tuon verisen ruumiin omalla alustallaan ja maallaan, tuntui hänestä, kuin jos hänen monivuotinen vihansa, moni pahansuopa ajatuksensa, moni ajattelemattomasti lausuttu sanansa äkkiä olisivat muuttuneet teoksi, — teoksi ja todellisuudeksi. Ellei Ojalan Tommi olisi aina ollut hänellä silmäntikkuna, ellei hän niin kovin olisi nuorukaista vihannut, ei kuollut olisi häneen niin kauheata vaikutusta tehnyt. Tuo jättiläis-voimainen mies oli tykkänään kykenemätöin minkäänlaiseen toimeen ja itki kuin lapsi, sillä välin kuin hänen nuori poikansa muutamien vanhempien naapurien neuvon mukaan ja heidän avullaan täytti isänsä velvollisuudet ja saikin vihdoinkin niin paljon aikaan, että väkijoukko hävisi murhapaikalta, paitsi onnettoman äiti, jota ei mitkään pyynnöt saaneet täältä poistumaan. Mutta vaikka kaikki joutilaat ihmiset murhapaikalta läksivätkin, eivät he kuitenkaan levolle menneet. Nukkumista ei kukaan ajatellutkaan, siksi olivat mielet tapauksesta liiaksi liikutetut ja kauhistuneet. Jokaista kammoksutti yksinään olla; itsekukin tahtoi keskustella ystävien ja naapurien kanssa sillä kauhistuksesta ja uteliaisuudesta syntyneellä mielihalulla, joka tietämättä valloittaa jokaisen ihmissydämen tänlaisten hirmutapausten sattuessa. Kaikkialla maantiellä ja huoneitten edustolla puheltiin kovaa sekä hiljaa, — suopea ja valoisa yö sen hyvin salli, — tuumailtiin, vertailtiin ja vakaannuttiin päätöksissä. Kun nimismies aamun koittaessa saapui kylään, tiedettiin hänelle jo suurella varmuudella kertoa, että murhantekijä olikin jo ilmi saatu ja kiinni pantavana. Mutta kuinka suuri olikaan nimismiehen hämmästys, kun hänelle, ilmi saatua murhaajaa kysytyään, osoitettiin nuorta, ihanaa ja kalveata naista, joka suurilla, viattomilla, niin sydäntä liikuttavan murheellisena häneen katsoi.

Ensimmäisen rammistuttavan hämmästyksen jälkeen ja sitten kuin mylläriin emäntä oli viskannut tuon hirmuisen syytöksen Annalle, oli Heikkinen lähestynyt vaimoaan, tarjonnut hänelle kättänsä ja tahtonut viedä häntä pois; mutta huomattavalla kauhulla oli Anna hänestä väistynyt, tarttunut veljensä käteen ja häneen nojaten horjuellut taloon. Siitä saakka oli hän istunut vierastuvan pimeimmässä nurkassa, kyönelettömänä, liikkumattomana kuin kuva ja kasvot käsiin haudattuina, mutta hänen huuliltaan ei ainoatakaan sanaa tullut.

Turhaan kokivat häntä omaisensa puhutella, turhaan oli Katri tullut hänen luokseen ja lempeimmillä sanoilla kokenut houkutella häntä kertomaan, mitä hänelle oli tapahtunut. Annan ainoa vastaus oli sanomattoman toivotoin katse, jossa selvään voi lukea rukouksen "älä minulta kysy," eikä nimismiehenkään tutkinto sen paremmin onnistunut.

Hiljaisella myönnytyksellä tunnusti Anna, kun häneltä sitä kysyttiin, olleensa tanssin jälkeen kahden kesken Tommin kanssa koivukon luona. Hän myönsi myöskin, että murhatun kädessä olleet ketjut olivat juuri samat, kuin sitä ennen olivat hänen kaulassaan olleet, mutta mihinkään muuhun kysymykseen ei hän sanallakaan vastannut, vaan pysyi entisessä jäykässä äänettömyydessään ja antoi vaan saman rukoilevan katseen, joka liikutti itse kostavan oikeudenkin edustajan sydäntä ja sai hänen luopumaan turhista vaivoista.

Yhtä vähän selkeyttä saatiin muista paikalla pidetyistä tutkimisista. Yrjö Heikkinen se oli ollut, joka suurimmassa hämmästyksessä oli syönyt tanssitupaan ja kertonut, että nuori Ojala makasi veressään ulkona koivukossa. Ainoa esine, joka huolekkaassa katselmuksessa löydettiin ja jonka kautta kenties saataisiin edespäin parempaa selkeyttä asiassa, oli verinen puukko, joka, nähtävästi syrjään viskattuna, oli pudonnut pensaihin. Murhaajan jalan jälkiä oli tietysti mahdotoin saada selville, sen jälkeen kuin ääretöin ihmispaljous oli joka taholla ympäristöllä tallannut maan, ja niin seisovat siinä neuvottomina kaikki, joita velvollisuus taikka muu syy pakoitti tässä pimeässä asiassa selkeyttä hakemaan.

Peltolan vävy oli ainoa ihminen, jonka heränneessä luulevaisuudessa olisi voinut otaksua jonkunlaisen syyn tuohon kamalaan tekoon. Hän oli sitä paitse ensimmäinen, joka toi tietoa tapahtuneesta murhasta. Ellei niin pätevät syyt olisi tehneet Annaa epäluulon alaiseksi, olisi varmaankin yleisesti ruvettu Heikkistä epäilemään murhaajaksi. Hänen täytyi antautua pitkän ja kovan tutkimuksen alle, josta ei

muuta tullut selville, kuin että, niinkuin Aholan Lassikin todisti, Heikkinen tämän seurassa oli lähtenyt tuvasta, sitten kuin vaimonsakin oli kadonnut. Ensin oli hän joka suojasta etsinyt vaimoansa, seisonut sen jälkeen vähän aikaa porstuan ovella ja lähtenyt sitten ulos pihaan, johon ei Lassi häntä enää seurannut. Hiljaluontoisena oli Heikkinen tottunut painamaan tunteensa sydämen pohjaan ja Lassin mielestä oli hän tosin näyttänyt hyvin alakuloiselta, mutta ei millään tavalla niin raivokkaalta, että olisi syytä ollut pelätä hänen väkivaltaa tekevän. Aholan Lassi oli sentähden pian kyllästynyt asiaan ja jättänyt tiedusteleva aviomiehen oman onnensa nojaan. Mitä siitä hetkestä, jolloin hän Heikkisestä erkani, oli tapahtunut siihen hetkeen, kuin tämä taas kalveana ja hämmästyneenä ilmestyi tupaan, siinäpä juuri kysymys, jonka selitys kaikkien mieltä ahdisteli.

Yrjö selitti yksinkertaisesti, että hän ulos lähdettyään ensin etsiskeli vaimoaan lehtimajasta ja joka paikasta talon likeisyydessä, läheni sitten salavihkaa tuvan ikkunata, katsoakseen, jos Anna sillä aikaa kenties olisikin jo palautunut tupaan; vaan kun ei häntä, enemmän kuin Ojalaakaan siellä näkynyt, läksi hän viimein etäämpää heitä hakemaan ja löysi silloin kauhistukseensa verisen ruumiin koivukossa. Ei hän siitä mitään virkannut, että hän ulkokuoneitten kulmassa oli Annaa tavannut, eikä hän puheessaan muutoinkaan ollut suora ja vilpitöin niinkuin ennen. Jokainen sana, jonka hänen tuli kysymyksiin vastata, näytti häntä rasittavan, ja ainoastaan suurella vaivalla sai hän sen tulemaan suustansa. Ei mikään maailmassa olisi häntä pelastanut uhkaavasta vankeudesta, ellei vielä tärkeämpiä syitä olisi ollut epäluuloon Annaraukkaa vastaan, — ketjut murhatun kädessä ja hänen jäykkä vaitiolonsa, joka melkein oli pidettävä tunnustuksena. Mikä tuon heikon naisen käden oli saattanut työntämään terävän veitsen entisen rakastettunsa rintaan, jonka kanssa hänen vähää ennen oli nähty suosiolisessa ystävyydessä tanssivan, se näytti olevan noita ihmis-sydämen syviä salaisuuksia, joita selittämään ei järki pysty, ja mitä heidän välillään oli tapahtunut siinä lyhyessä ajassa, kuin he kahdenkesken olivat koivukossa olleet, sen tiesi vaan Jumala ja hän, jonka huulet järkähtämättä vaikenivat.

Itse kruunun-nimismiehellekin se tuntui vaikealta tehdä Peltolan perheelle selväksi, että hänen oli täytymys viedä Anna mukanaan likeiseen L:n kaupunkiin. Välttämättömästi koki hän lauhkeimmalla tavalla siitä heille ilmoittaa. Hän kiersi tuota kamoksuttavaa sanaa "vankeuteen" ja esitti asiata, niinkuin olisi vaan kysymys jostakin ohimenevästä harmillisesta seikasta, koska muka piankin kaikki selviäisi, mikä vielä oli hämärään peitetty. Epäilemättä olisi hänen hyvänsuopa käytöksensä ansainnut kiitosta, mutta Annan omaisia ei hän lauhkeilla sanoillaan hetkeäkään pettänyt. Täysi tosi selveni äkkiä koko kauheudessaan heidän silmiensä eteen. Anna oli vietävä vankeuteen murhasta epäiltynä!

Hänen vanha isänsä, joka tuskin vielä oli tointunut ensimmäisestä pelästyksestään, masentui häpeän alla niin, ett'ei hän voinut lastaan hyvästi jättää, eikä sanaakaan kellekään lausua. Mieluummin olisi hän antanut vihansa kuohua ja viskannut oikeuden palvelijat nurin-niskoin huoneestaan ulos. Mutta muisto kamalasta tapauksesta teki hänen niin hervottomaksi ja raukeaksi, että hän sanaakaan lausumatta hiipi vaan ovesta ulos.

Anna itse nousi nurkastaan kalmanvaaleana, kyyneltäkään vuodattamatta tai sanallakaan onnettomuuttaan valittamatta. Hiljaa pyysi hän saada nähdä lastansa, ja kun pikku Kati hänelle tuotiin, suuteli hän armastaan hartaasti ja laski hänen rukoilevalla katseella suurista lempeistä silmistään itkevän äidinäidin helmaan. Kun hän sitten kääntyi Katriin ja hetken aikaa painoi tämän pään rintaansa vasten, aukenivat jo hänen huulensa. Näytti melkein siltä, kuin täytyisi jään murtua eikä hän enää voisi itseään pidättää, vaan kuiskaisi ratkaisevan sanan sisarensa korvaan, mutta — — — ikäänkuin olisi hän sen ajoissa saanut pidätetyksi, sulki hän jälleen suunsa ja painoi suutelon Katrin otsalle. Kädellään viittasi hän miehelleen jäähyväiset ja jätti isänsä kodin sen hirmuisimman vartiaston seurassa, mitä sitä ennen nuhteettomalla ihmisellä voi olla, mutta tynesti kärsivällisellä katsannolla, joka näytti sanovan: minulla ei tässä maailmassa enää toivoa ole.

Mikä eroitus tämän ja eilisen päivän välillä! Kun Yrjö Heikkinen niitä ajatuksissaan toisiinsa vertaili, heräsi hän vaikeroiden siitä toivottomasta mielenhuumeesta, johon hän Annan mentyä oli vaipunut. "Johan tästä ihminen vallan järkensäkin menettää," lausui hän. "Eilen tähän aikaan tuli hän hymyilevänä ja kukoistavana niinkuin viattomuuden enkeli minua vastaan, ja nyt, nyt — — —?!"

Sana, jolla hän puheensa keskeytti, kajahti kuin epätoivoinen tuskan huudahdus, jonkatähden Katri pyyhkäisi kynelet silmistään ja hämmästyneenä häneen katsoi. "Yrjö, mitä tämä merkitsee?" kuului hänen vakaa kysymyksensä. Hän katsoi kiinteästi Yrjöön, ikäänkuin tahtoi hän tutkia hänen sydämensä syvyudet ja pitkitti melkein nuhtelevalla äänellä: "Ethän kuitenkaan mahtane epäillä Annan viattomuutta?!"

"En tiedä mitä mun tulee ajatella," vastasi Heikkinen, käsiään väännellen.

"Ajattele, että meitä on suuri onnettomuus kohdannut, jota meidän tulee urheasti vastustaa, vaan ei epätoivoisina sen alle masentua," sanoi tautinen. "Ei se ole mahdollista, että hetkeäkään voit ajatella lapsiraukkaamme Tommin murhaajaksi."

"Mutta eikö joku onnetoin kohtaaminen olisi voinut —! Kuinka selität hänen jäykkänsä vaitiolonsa?"

"Sitä en voi selittää," vastasi Katri, "mutta sen tiedän, että onnettoman sisareni kätet ovat puhtaat verestä. Minun kanssani hän tuskassaan viimeiseksi puhui, ja niin varmasti, kuin uskon kaikkivaltiaan Jumalaan, niin vakuutettu myös olen Annan viattomuudesta."

"Jumala siunatkoon sinua siitä sanasta!" Yrjö istautui pienelle jakkaralle Katrin tuolin viereen ja painoi huoaten kasvot käsiin, mutta Katri silitti hienoilla sormillaan hiljalleen hänen suortuviaan ja jatkoi verkkaan:

"Rukoilkaamme Jumalaa saattamaan totuutta ilmi, mutta älkäämme myöskään unhottaako velvollisuksiamme. Sinun, Yrjö, tulee nyt ryhtyä toimeen. Sinun täytyy heti lähteä kaupunkiin," pitkitti hän, kun Heikkinen ihmetellen häneen katsoi, "ja tehdä kaikki, mitä vaan Annan eduksi voit tehdä. Josko emme saatakaan toivoa, että sen kautta saat hänet vapaaksi jälleen, saat kuitenkin tietää, mitä voimme tehdä helpoittaaksemme hänen oloansa, ja äiti pankoon tarpeellisimmat tavarat kokoon, jotta voit ne jo viedä mukanasi hänelle!"

Ja niin kävikin. Kaikki terveet ja voimakkaat, mutta odottamattoman onnettomuuden kautta lähes mielensä kadottaneet ihmiset antautuivat tuon raihnaan olennon, jossa asui niin urhea ja luja mieli, johdantoon, ja hän sai heitä muistamaan, että kun vaurion myrskyt yksityistä tai perhettä ahdistavat, ei mikään ole turmiollisempaa, kuin tahdotoin antautuminen niiden valtaan, siihen sijaan kuin tulisi rohkeasti vastaan taistella.

Pahin vastus oli Katrilla isän suhteen, joka mieluimmin kätkeytyi aina johonkuhun kolkkaan eikä millään ehdolla tahtonut tulla ihmisten näkyviin. Hän näytti omalla esimerkillään, kuinka oli paljon viisaampaa rohkeasti katsoa maailman tuomiota silmiin, eikä kaihtanut ketään. Kun joku vieras tuli heitä tervehtimään, otti hän levollisella katsannolla hänen vastaan, puhui vielä sopivissa tilaisuuksissa itse tapauksesta. Hän päätti niin varmasti asiain pian selkenevän ja hyvin päin kääntyvän, että hänen vakuutuksensa ja malttinsa vaikuttivat vieraihinkin ja sai heitä vähin epäilemään, josko Anna todella olikaan syypää. Ja kun vanha Peltola, joka viereisessä huoneessa tavallisesti kuunteli, mitä hänestä tai hänen perheestään puhuttaisiin, huomasi, ett'ei jokaisen kieli ollut valmis heti tuomitsemaan, vaan että monta osanottavaisuudenkin hyvänsuopaa sanaa sai kuulla, rohkaisi hän mieltänsä ja tuli heidän seuraansa. Myöskin sai tyttärensä hänen vähitellen ryhtymään entisiin toimiinsa, mutta vanhalta murtuneelta mieheltä hän kuitenkin näytti onnettoman tapauksen jälkeen, ja liian paljon oli hän sitä ennen muita ylpeydellään loukannut, voidakseen joka taholta nyt sääliväisyyttä odottaa. Moni ilkeäluontoinen ei laiminlyönyt tilaisuutta antaa hänelle pistosanoja. Katrin pyrinnot menivät silloin taas päiväkausiksi turhaan, ja monasti tahtoi hänenkin rohkeutensa semmoisissa tilapäissä jo lannistua.

Oli noin pari tai kolme viikkoa tuon onnettoman sunnuntain jälkeen, kun Peltolan isäntä eräänä päivänä, palattuaan kävelyiltä pelloillaan, asettautui vanhemman tyttärensä eteen ja, tuokion aikaa kiinteästi häneen katsottuaan, kysyi: "Olen ollut pelloilla ja huomannut raja-aidan olevan jo kuntoon pantuna. Kuka sen on tehnyt?"

Katrin kasvoihin lensi hieno puna, ehk'ei hän vähääkään epäillyt vastatessaan: "Vilhelmille siitä tuonoin puhuin ja hän lähetti miehiä sitä korjaamaan. Emme tahtoneet sinua vaivata monilla kysymyksillä samasta asiasta."

"Hohoi," huokasi Peltola vaan, viskasi lakkinsa pöydälle ja istui penkille.

Katri koki hänelle selvittää, kuinka sopimatointa vanhojen riitojen uudistaminen myllärin kanssa olisi tähän aikaan ollut. Peltola rumputteli äreästi sormillaan pöytää ja sanoi, nyt yhtä itsepäisesti välttämättä vaivaloisen tyttärensä silmiin katsoa, kuin hän sitä äsken oli tehnyt: "Näyttää melkein siltä, kun ei minun tahdostani enää mitään lukua pidettäisi."

Seurasi pitkällinen vaitiolon aika, — pitkällinen ja tukala, mutta viimeinkin lausui Katri: "Isä, minä olen näinä päivinä usein ajatellut pastorimme erään sunnuntai-saarnan esipuhetta, jossa hän meitä kehoitti olemaan avuliaita vastustelijallemme matkalla. Minusta on, kuin ymmärtäisin vasta nyt oikein hänen silloisen saarnansa."

Peltola nousi ylös ja alkoi kävellä edestakaisin laattialla. Hänen kasvoissaan ilmautui vähäisen sitä levottomuutta, joka häntä sisällisesti vaivasi, ja jota hän kaikin tavoin koki peittää.

"Monasti täytyy minun epäillä," pitkitti hänen tyttärensä, "josko kuitenkin on niin hyvä; liian jäykästi pitää omaa puoltaan, vaikka luulee oikeassakin olevansa. Saattaisihan ihminen erehtyäkin."

Peltola kääntyi äkkiä häneen. "Noin et sinä ole ennen puhunut," lausui hän.

Katri painoi laihat kätensä ristiin ja katsoi kirkkailla silmillä kiivastuneeseen mieheen. "En olekkaan," vastasi hän, "mutta minä en myöskään ole koskaan sitä niin paljon ajatellut kuin näinä aikoina, jolloin olen tullut huomaamaan, kuinka odottamatta Jumalan tuomio voi kohdata syyllistä ja syytöintä, ja kummallista on, kuinka nyt voin muistella Ojalan perhettä, tuntematta vähääkään katkeruutta."

"Vai niin, — juuri nyt, kun he kokevat yllyttää kaikkia ihmisiä meitä vastaan ja uskottelevat heitä, että me muka olisimme syyvät kaikkeen heidän onnettomuuteensa."

"Senkin voin heille anteeksi antaa, isä, kun ajattelen sitä kamalata onnettomuutta, joka heitä on kohdannut."

Peltolan kielellä pyöri vastaus, jolla hän luultavasti olisi tahtonut Katria muistuttaa heidän omasta onnettomuudestaan, kun samassa kärryjen rätinä kuului maantieltä ja hän, keskeyttäen puheensa, riensi ikkunaan. Vilkaistuaan ulos, kävivät hänen kasvonsa kalveiksi ja polvensa raukenivat niin, että hän hervottomasti putosi penkille istumaan.

"Siinä äiti jo palautuu," lausui hän hiljaa ja Katrinkin kasvoissa kuvautui kova mielenliikutus.

Äiti oli käynyt kaupungissa, saadakseen Annaa tavata. Kummallista oli, ettei Peltolaa kukaan saanut taivutetuksi menemään Annaa tervehtämään. Hän näytti niin kovin kamoksuvan vankilan muuria, juurikuin pelkäisi hän niistä itseensä tarttuvan jonkun häpeäpilkun, jonka jokainen voisi lukea hänen otsallaan ja jota tuskin mikään voisi siitä pyyhkiä.

Peltolan emäntä sitä vastaan oli, vähääkään ajattelemta sitä puolta asiasta, seurannut vaan äidin sydämen vaatimusta, joka häntä pakoitti rientämään onnettoman tyttärensä luo; mutta tiedot, joita hän sieltä toi, eivät vähääkään lohduttaneet eivätkä ilahduttaneet kotona olevia, jotka kiihkeässä mielen ahdistuksessa niitä odottivat. Hän oli Annan tavannut aivan samanlaisena, kuin hän lähteissäänkin oli ollut, sillä ainoalla eroituksella, ettei hän nyt toivottomana istunut ristissä käsin, vaan koki lyhentää äärettömän pitkiä päiviään ahkeralla työskentelemisellä lapsensa hyväksi. Olipa hän jonkunlaisella mielihyvällä näyttänyt äidilleen pieniä sukia, jotka hän oli jo kutonut ja hametta, jota hän parast'aikaa neuloi, mutta siitä asiasta, johon kaikkien ajatukset olivat kiintyneet, ei hän sanaakaan hievahtanut, vaan pysyi entisessä jäykässä salaperäisyydessään.

Samalle kannalle asiat jäivät moneksi viikkoa. Oikeudessa oli murhajuttua jo monasti tutkittu sillä innolla, kuin tavallisesti asioita tutkitaan, jotka niin suurta ja kauheata hämmästyttä herättävät, mutta parempaa selveyttä ei vielä oltu saatu. Ainoa tapaus, josta tieto nuolen nopeudella levisi noin kuukausi jälkeen Ojalan Tommin kuoleman, oli Yrjö Heikkisen vangitseminen. Niinkuin huhu tiesi kertoa, näki oikeus hänen luulevaisuudessaan sekä siinä, että hän ensimmäisenä oli murhatun löytänyt, pätevät syyt epäluuloon häntä kohtaan, ja sentähden myös hänkin tehtiin kanteenalaiseksi. Muutamat jo päättivät hänen vangitsemisensä viivytetyksi vaan sentähden, että kaikessa hiljaisuudessa häntä ensin tahdottiin tarkastaa, ja vaikka vaikea oli tietää, mitä hyötyä semmoisesta tarkastuksesta olisi ollut, koska Heikkinen tapauksen jälkeen aivan kuin erakko oli oleskellut omalla tilallaan synkkämielisenä ja hiljaisena, pidettiin puhetta kuitenkin totena, sillä näin huomiota herättävissä tilapäissä on aina niitä, jotta ovat valmiit kuulemaan ja levittämään mahdollimmimpiakin juttuja. Heikkisen vangitseminen saattoi Peltolan perheen yhä haikeampaan suruun ja melkein toivottomaan epäilykseen. Heidän olonsa tuntui niin tukalalta, että vaikeata oli tietää, odottivatko he surulla vaiko toivolla sitä päivää helmikuussa seuraavana vuonna, johon asia taas oli lykätty. Varmuus olisi tosin ollut parempi kuin tämä kauhea epätieto, tämä tuskallinen riippuminen toivon ja pelon vaiheella, mutta — eikö voinut aina pelastusta toivoa niinkauan kuin päätös vielä oli tekemättä? Jos totuus taivaassa ja maan päällä hallitsee, niin varmaankin vielä aikaa voittaen tuo epätietoinen, mutta hartaasti odotettu selkeys asiassa ilmestyy, — niin päätti Katri aina vielä vaikka huoli hänen sydäntään kovin ahdisteli.

Mutta pelastusta ei kuulunut, ja sammunut oli jo toivon viimeinenkin kipinä sen miehen sydämessä, joka eräänä kolkkona päivänä helmikuun alussa astui L:n kaupungin katuja. Hänen karvanen lakkinsa oli vedetty syvään alas silmille ja katuvierustaa astuessaan vetääntyi hän aina mahdollisimman likelle sivulla olevien huoneuksien seiniä. Hän oli hyvillään siitä, että lumi, jota kova tuuli ryöpytti vastaan kulkevien silmiä, esti vastaantulevia kääntämästä huomiotansa häneen. Se muuten oli turha pelko, sillä itse kukin heistä ajatteli vaan omia murheitaan eikä sitä paitse kukaan olisi tuota vanhaa, koukistunutta ukkoa voinut arvata Peltolan mahtavaksi isännäksi Suorsakylästä, joka ennen kävi suorana ja ylpeänä kuin itse ruhtinas. Mies astui nyt elämänsä raskaimpia askeleita, sillä hirmuisimman sisällisen taistelun kestettyä oli hän viimeinkin päättänyt mennä vankilaan tytärtään tervehtimään. Jos olisi joku ennen hyvinä päivinä hänelle ennustanut näin käyvän, kuinka olisikaan hän silloin häväissyt ennustajan ja tukkinut hänen suunsa! Jumala taivaassa ja Katri olivat ainoat, jotka tiesivät, mitä vaivaa hän oli kärsinyt, ennenkuin hän sai tälle matkalle lähteneeksi, ja kun hän tämän, hänen mielestään kauheimman häpeän alle antautui, oli hänen mielensä tykkänään murtua ja hän ajatteli sydämessään: minä olen onnettomin mies maan päällä.

Hän katseli varovasti ympärilleen jota haaralle ennenkuin kääntyi sille syrjäkadulle, joka vei L:n kaupungin vankilaan; sanaakaan lausumatta noudatti hän kaikkia vaadittuja temppuja, kunnes vihdoin viimeinen lukko narisi — ja vangittu seisoj hänen edessään.

Se vaikutti häneen niin, että hän tunsj päätänsä viivaavan, ja hän vaipui sentähden raskaasti sille puisevalle tuolille, jonka Anna hänelle tarjosi. Mutta Annan kalveille, ohuiksi käyneille kasvoille levisi heleä ilon puna, ja pienellä, hienolla kädellään silitteli hän isänsä harmaita hiuksia ja hänen karkeitä kasvojaan.

"Se oli sinulta hyvin tehty, isä," lausui hän. "Oj kuinka iloitsen siitä, että vielä kerran tulit minua katsomaan. Nyt olen varma, ett'et vihassa ajattele Annaasi."

Peltola ei ollut tottunut lastensa hyväilemisiin, eikä koskaan ennen semmoista joutavaisuutta sallinut; mutta tällä hetkellä tuon ohkaisen käden kosketus tenhoisasti häneen vaikutti. Se pyyhkäisi viimeisenkin kovuuden ja vihan hänen sydämestään ja sai raskaat kynelet vuotamaan hänen silmistään.

"Ethän Anna" — hän otti tuon pienen käden omaan karkeaan ja suureen kouransa, piti siitä vakaasti kiinni ja katsoi rukoilevalla, avuttomuudessaan sanomattoman liikuttavalla katsannolla nuoren vaimon silmiin, — "ethän ole sitä tehnyt; voinhan siinä suhteessa kuitenkin olla levollinen?"

Hänen muuttuneet kasvonsa, ja vielä enemmän hänen toisenlainen olentonsa vaikuttivat valtavasti Annaan, joka onnettomuuden jälkeen ei lainkaan ollut isäänsä nähnyt. Hänen huulensa vävähtelivät, ratkaiseva sana näytti olevan pääsemäisillään, mutta ennenkuin hän oli ennättänyt sen lausua, oli kuin joku kauhea muiston puuska olisi häneen iskenyt, ja painaen molemmat kädet sydämelleen vaipui hän hervottomana laattiaan isänsä eteen, ja kätki kasvonsa hänen polviinsa.

Peltola laski leveään kätensä hänen päähänsä ja jatkoi melkein kuiskaten, ikäänkuin toivoi hän lauhkeudellaan paremmin saavansa häntä houkutelukseksi: "Eikös niin, lapseni, uskothan minulle kaikki, mikä tuona onnettomana iltana on sinua kohdannut? Isällesi toki voinet kaikki sanoa, vaikka olisikin se kuinkakin kauheata, kaikki, mikä vieraita ihmisiä ei vähääkään liikuta. Tiedätkö," pitkitti hän tuskallisesti kumartuen syvään tyttärensä ylitse, "tiedätkö, — kuka sen on tehnyt?"

Anna pudisti päätään. Kenties oli tämä hetki vaikein hänen elämässään, ja kun hän nyt kärsivällä katseella katsoi isäänsä, näkyi hänen suurten, väsyneiden silmiensä syvyydessä toivotoin katse, joka äänetöinnä rukoili: "Älä minulta enää kysy, kuin en kuitenkaan voi mitään vastata." Hän näki isänsä kasvoista, että viha alkoi kiehua hänen sydämässään ja toivottomalla huudolla "isä, isä, älä minuun närkästy!" tavoitteli hän isänsä kättä, mutta tämä työnsi nyt hänen luotaan ja nousi ylös.

"Aina vaan yhtä jäykkä ja uppiniskainen," sanoi hän. Peltola alkoi nyt likemmin tarkastaa tätä surullista asumusta, jonka tosin Annan toimi ja kotona olevien hellä huolenpito oli tehnyt niin hauskaksi ja mukavaksi, kuin asian haarat suinkin myönsivät, mutta jonka todellinen laatu tarkemmin tutkiessa tuli hyvinkin selvästi ilmi, ja kun hänen silmänsä kohtasivat pientä, rautahäkillä varustettua ikkunaa, tunsj hän kylmän väreem käyvän läpi ruumiinsa. Taas täytti muisto hänen kauheasta tilastaan yksinomaisesti hänen mielensä ja lauhkeammat tunteet tukahtuivat. "Aina vaan yhtä jäykkä ja uppiniskainen," toisti hän. "Täytyykö minun sinua muistuttaa, että sinä se olet, joka olet meidät häväissyt ja tehnyt meidät kaikki onnettomiksi?"

Nuori vaimoraukka koki pysytellä pystyssä. "Ei se ole uppiniskaisuutta, isä. Totisesti ja ihan varmaan, — sitä se ei ole."

"No miksikä et sitten puhu," tiuskaisi Peltola entisellä kiukkuisuudellaan, "kun ainoa sanakin sinun suustasi kentiesi voisi koko onnettomuuden auttaa. Eikö viimein itsekin tule uskoneeksi —"

Hän keskeytti puheensa ja käänsi silmänsä ikkunan rautahäkistä oveem, jonka takaa tiesi tarkkojen silmien häntä vaariinottavan.

Anna oli kalmankalvea. "Isä," sanoi hän ja lähemi kiukustunutta miestä ihan likelle, "suo minulle anteeksi, ett'en siitä illasta voi mitään kertoa. Valalla olen sen vannonut Jumalalle ja itselleni. Älä minulta enää kysy äläkä minuun suutu. Ole armelias!"

Vanhus, kun katsoi tuohon hentoon, niin määrättömästi kärsivään olentoon, tunsj vihansa lauhtuvan yhtä äkkiä kuin se oli noussutkin. Hänen sydäntään kipeästi vihlaasi, kun hän katsoi noihin ohkaisiin ja surullisiin kasvoihin. "Kuinka sinun huomenna käynee," alkoi hän taas, epävakaisella äänellä. "Huomenna kuin he taaskin tutkivat sinua ja —"

Hän vaikeni. Koko hänen jättiläisruumiinsa värise, ja hänen oli mahdotoin saada viimeistä sanaa sanotuksi.

Anna oli kohottanut ristiinpainetut, kuultavan ohkaiset kätensä. "Käy niinkuin Jumala tahtoo," lausui hän. "Minä tyydyn kaikkeen, mutta, isä," ja niinkuin joku hirmuinen ajatus olisi äkkiä juolahtanut hänen mieleensä, kääntyi hän kuumeentapaisessa tuskassa isäänsä ja kiinnitti huolestuneet silmänsä tarkkaavina hänen kasvoihinsa, "isä, ethän kuitenkaan varone vaaran häntäkin uhkaavan, — häntä siellä — Yrjöä?"

Vanhuksen pää painui alas ja Anna tuli häntä vieläkin likemmäksi. Hän laski kätensä isänsä käsivarrelle. "On aivan kuin olisi joku aave minua vainonnut nämät päivät," jatkoi hän värisevällä äänellä, "seurannut minua kuin varjo päivällä ja yksinäisinä öisinä seisonut mun vuoteeni ääressä. Kuinka Yrjön laita on? Kerran he asettivat minun hänen eteensä ja silloin he kiusasivat minua enemmän kuin koskaan sitä ennen kysymyksillään. Oi, se oli hirmuista! En tohtinut häneen vähääkään katsoa, ett'en olisi tykkänään hämmentynyt. Kuinka Yrjön laita on? Ethän, isä, arvele, että häntä onnettomuus uhkaa?"

Vanhus loi silmänsä tyttärensä. "Kaikessa tapauksessa," sanoi hän, "saat hänen huomenna nähdä oikeudessa kanteenalaisena niin kuin sinäkin."

Annan katse jäykistyi. "Sen tiedän," kuului värisevä kuiskaus hänen huuliltaan. "Kaikesta vaivasta, minkä olen saanut kärsiä, en muuta muista, kuin sen ainoan, mutta se onkin hirmuisin kaikesta. Mutta uskothan, lieneehän jokainen varma siitä, että hän pääsee vapaaksi? Eihän ole mitään todistusta, ei niin mitään todistusta häntä vastaan."

Kuolettavassa tuskassa kiinnitti hän silmänsä isäänsä, mutta tämä kysyi tuimasti: "Oletko varma hänen viattomuudestaan?"

Hiljaisella huudahduksella nuori vaimo peräytyi askeleen ja vaipui tuolille isänsä viereen. Hän painoi kasvot käsiin ja koko hänen ruumiinsa vävähelteli ikäänkuin kovista nyyhkytyksistä.

"Ajatteletko lastasi, Anna?" pitkitti hänen isänsä. "Muista häntä ja kerro vihdoinkin kaikki, mitä tuona onnettomana iltana on tapahtunut."

Annan kädet putosivat alas ja hänen katsantonsa oli niin kauhistunut, kuin jos kaikki manalan hirviöt olisivat häntä yhtähaavaa ahdistaneet. Hänen kasvonsa olivat kalmankarvaiset ja ikäänkuin haikiamman tuskan alla kivistyneet. — "Sitä en voi," huusi hän, "ja vaikka kuollakin mun täytyisi, en sitä sittenkään voi!"

Peltolan isäntä seiso i neuvotoinna. Hän tuns i itsensä voimattomaksi tuon ruumiillisesti heikon olennon suhteen, eikä tiennyt mitään neuvoa enemmän kuin tuomari taikka Annan asianajajakaan, kun he kokivat hänen salaisuuttaan riistä ää.

"Isä," lausui nyt Anna äkki ä, samalla kun hän vitkaan nous i penkiltä ja is ääns ä lähestyen laski pääns ä hänen olkap äälleen: "Isä, yhtä minä sinulta vielä pyydän. Rakas Jumala taivaassa ei minua niin kovin rankaise, että sallisi Yrjön minun tähteni tulla vieläkin onnettomammaksi. Mutta kun hän vapaana palajaa kotiin, isä, niin tervehdi häntä silloin minulta ja sano, että minä näinä pitkinä yksinäisinä päivinä olen ajatellut menneitä aikoja ja että nyt tiedän sen olleen minun syyni, kun emme onnellisia olleet. Nyt tiedän pitää arvossa hänen määrätöntä hyvyttään minua kohtaan ja olen hänelle siitä kiitollinen. Minä pyydän häntä vihatta minua muistamaan, ja toivokaamme, että Jumalan anteeksi-antamus meille kummallekin tulee osaksi. Paremman vaimon hän olisi ansainnut, kuin minä olin. Mutta kova onni oli meille kummallekin niin määrännyt."

"Tuon kaiken tiedät, etkä kuitenkaan —" Anna tajusi hänen kysyvän katseensa. Verkalleen toisti hän: "Enkä kuitenkaan voi muuta."

Vielä tahtoi hän jotain lisätä, mutta ovi heidän takanaan narisi hiljaa. Niin nopeasti, kuin ajatus lentää, olivat ne lyhyet hetket kuluneet, jotka heille oli suotu yhdessä-oloon ja vanginvartia ilmoitti nyt armahtamatta eron-hetken tulleen.

Vaan muutamia yksityisiä sanoja saivat isä ja tytär toisilleen kuiskatuiksi ja sitten ottivat he katkerat, surulliset jäähyväiset toisiltaan.

Vielä koukistuneempana ja sisällisesti masentuneempana astui Peltolan isäntä vankilasta palatessaan kestikievaria kohden, johon hän oli korttierinsa ottanut, ja sillä välin istui hänen tyttärensä puisevalla tuolilla vankihuoneen hämärässä. Hänen kuumat ja kyynelettömät silmänsä tuijottivat sylissä oleviin, ristiinpainettuihin käsiin ja hiljainen kuiskutus kuului hänen väriseviltä huuliltaan: "Tämä tuntuu kuitenkin vaikeammalta kuin luulinkaan, — melkein liian vaikealta."

Samean talvipäivän hämärä valo lankei oikeussalin korkeihin ikkunoihin ja valaisi himmeästi vanhanaikuista huonetta, jossa tänä päivänä tuo valitettavasti usein harhaileva ihmisellinen oikeus oli tuomitseva samoin harhailevia kanssaihmissiä. Yhä pimeämpi oli hämärä ovensuussa, josta kuuntelijat ahtaassa tungoksessa tuuppuivat toisiaan ja heittivät puolittain uteliaita, puolittain syvästi liikutettuja katseita sulkuaitauksen yli, joka heidät erotti siitä osasta salia, jossa oikeudenistunnon sija oli, ja jossa tyhjät istuimet odottivat oikeuden jäseniä.

Hyvä oli, ett'eivät kanteenalaiset, joiden asiaa tänä päivänä aiottiin tutkia, kuulleet niitä solvauksia, jotka joukon seassa kuului yhteydessä heidän nimiensä kanssa, eivätkä tienneet kuinka usein heistä näinä aikoina oli paikkakunnalla puhetta pidetty, kuinka äärettömästi asiaa sinne ja tänne harkittu, jopa siitäkkin tuumailtu, kuinka Anna Heikkisen voimat kykenivät tekemään tuon kamalan työn, johon kenties tuntemattomat seikat olivat hänen saattaneet. Sittenkuin ensimmäinen, murhan herättämä kauhistus oli antaantunut, ja maltillisemmat ajatukset sijaa saaneet, alkoi yhä useampia ääniä kuulua, jotka päättivät, ettei niin viatoin olento, kuin Anna Heikkinen aina siihen saakka oli ollut, millään tavalla voinut kohottaa kättään kuolemaniskuun jotakuta lähimmäistään vastaan, vielä vähemmin häntä kohden, johon hellemmät muistot, ja kenties vieläkin kestävä sydänten taipumus häntä kiinnittivät.

Eikö sittenkin, jota enemmän asiaa ajatteli, olisi paljon suurempi syy epäluuloon hänen loukattua miestänsä vastaan? Mutta minkätähden hän sitten vaikenee, mitä merkitsee tuo jyrkkä äänettömyys, joka itse Annan puolustajatkin saa epäilykseen? Se tosin oli kysymys, johon ei kukaan tiennyt vastausta antaa, vaan että tätä vastausta kiitettävällä uteliaisuudella odotettiin, sen todisti jo ensi silmäys siihen tungokseen asti täytettyyn salin osaan, joka kuulijoille oli määrätty.

Hitaasti löi kello yhdeksää, ilmoittaen siten ajan tulleen, jolloin toimitus oli alkava ja kahden ihmisen ajallisesta tulevaisuudesta tuomio langetettava. Kohta kellon ensi lyönnillä taukosi äkkiä hälinä ovensuussa ja äänetöin mielen jännitys valtasi väkijoukon. Hetken ankara vakavuus rammistutti liukkaimmankin kielen, kun tuomari ja oikeudesta täsmälleen määrättyllä tunnilla astuivat sisään ja tuomari, sittenkuin kaikki olivat istumaan ruvenneet, selkeällä äänellä antoi käskyn kanteenalaisten saapuville tuomisesta. Kaikkein silmät kääntyivät kuin noiduttuina oveen, josta kohta senjälkeen kanteenalaiset, heidän asianajajansa ja vartiansa ilmestyivät. Anna oli puettu koristamattomiin mustiin vaatteihin ja hänen vaaleat hiuksensa riippuivat alhaalla kahdessa palmikossa. Koko hänen olentonsa, kun hän maahan luoduin silmin ja kasvot kalmankalveina ilmestyi uteliaitten näkyviin, muistutti enemmän kärsivästä marttyyristä kuin syyllisestä pahantekijästä. Kaikkein katsannot osoittivat sääliväisyyttä, mutta Anna ei kertaakaan nostanut silmiään maasta, astuessaan verkkaan ja horjuvin askelin ovelta oikeuden eteen.

Heti hänen jäljessään oli Yrjö Heikkinen tullut sisään. Hänkin oli luonut silmänsä alas, ja synkkä varjo pimensi hänen otsaansa, niinkuin hän myöskin nähtävästi koki painaa sitä kovaa ja katkerata mielenliikutusta, joka hänen kasvoissaan kuvautui, ja jonka puolisonsa kohtaaminen vast'ikänsä etuhuoneessa oli hänessä vaikuttanut. Hän asettui seisomaan jonkun matkaa vaimostaan, ja se levotoin, tuskallinen katse, jolla hän nyt loi silmänsä Annaan, osoitti, ettei hän mitään lukua pitänyt kuulijoista enemmän kuin oikeudestakaan, vaan että nuo kalveat, surulliset kasvot olivat hänelle kaikki kaikessa. Olisiko vaan ainoakaan lämmin katse noista suloisista, sinisistä silmistä häntä kohdannut! Mutta eikö vastikään etuhuoneessakin ainoastaan välttävä kädenliikutus, rukoileva kuiska: "Älä hämmennä mun viimeisiä voimiani," ollut kaikki, mitä hän oli vastannut miehensä sydämelliseen tervehdykseen? Olipa hänestä näyttänyt melkein, kuin olisi Anna pöyristänyt häntä nähdessään.

Yrjö Heikkinen veti niistinliinan taskustaan ja pyyhki kylmät hikihelmet otsaltaan, mutta samassa kuuli hän nimeään mainittavan ja katsahti sentähden ylös. Tuomari oli ikään ilmoittanut oikeuden tutkinnon alkavan murhajuutusta, josta hänen vaimoan etupäässä syytettiin, ja kysyi, josko toisella tai toisella, olisi jotakin muistutusta asiassa tehtävänä. Kumpikin antoivat he kieltävän vastauksen, ja sitten kuin tuomari oli vannottanut todistajat ja varoittanut heitä tarkasti totuudessa pysymään, antoi hän heille käskyn astua ulos, kunnes heitä tarvittaessa sisään vaadittaisiin, ja kehoitti päällekkantajaa lukemaan kannekirjoituksen.

Tämä ei mitään uutta sisältänyt. Vielä kerran siinä kuulijoille kerrottiin tapauksen kaikki erityiset kohdat, jotka olivat Annaraukan niin kauhean epäluulon alaiseksi tehneet. Häneen kääntyi nytkin tuomari, niinpian kuin päällekkantaja oli lukemisen lopettanut, näillä painavilla sanoilla:

"Minä kysyn teiltä, Anna Heikkinen, tunnustatteko itsenne syylliseksi nuorukaisen Tommi Ojalan Suorsakylästä kuolemaan?"

Nuori vaimo nojautui kädellään likellä olevan tuolin karmiin, kun hän verkkaan nosti suuret, surulliset silmänsä kysyjään. Tuijottaen katsoi hän koko ajan tuomariin, kun tämä kysymystä tehdessään pani erityisen painon jok'ainoalle sanalle, ikäänkuin tahtoi hän siten huomauttaa häntä hetken tärkeydestä, ja sitten loi hän silmänsä apua anovina asianajajansa. Tämä lähestyi häntä ja näytti kuiskaavan muutamia rohkaisevia sanoja hänen korvaansa. Haudan hiljaisuus vallitsi huoneessa. Yrjö Heikkinen oli

ehdottomasti kumartunut eteenpäin, voidaksensa paremmin nähdä vaimonsa kasvoja, ja hänen silmänsä riippuivat kuin naulatut Annan ohkaisissa, kalveissa huulissa. Nyt — nyt hänen toki jotakin täytyi vastata, nyt ei hän kumminkaan voine vaitiololla välttää tuota kauheata kysymystä, joka hänelle tässä kamoksuttavassa tilapäessä tehtiin, — nyt, kun kaikki oli kysymyksessä, kunnia ja vapaus, koko hänen ajallisen elämänsä tulevaisuus.

Anna painoi päänsä alas rinnalle ja vaikenä. Tuomari uudisti kysymyksensä ja asianajaja puhui taaskin puolittain kuiskaamalla nuorelle vaimolle vakavia, kehoittavia sanoja.

"Minä pyydän, älkää minulta enää mitään kysykö," lausui Anna nyt vapisevalla, tuskin kuuluvalla äänellä ja samalla loi hän silmänsä rukoilevina tuohon pöydän takana istuvaan mieheen, jonka terävät silmäykset näyttivät tunkeutuvan aina hänen sydämensä syvimpään pohjukkaan.

Tuomari katsoi asianajajaan, mutta tämä nosti vaan neuvotoinna olkapäitään.

"Minun täytyy teitä huomauttaa siitä, Anna Heikkinen," lausui tuomari taas hetken aikaa vaiti oltuaan, "että te, kun kovakiskoisesti kiellätte antaa minkäänlaista vastausta, vaan suuresti huononnatte asianne. Ainoastaan suorat, totuuden rajoissa vakaasti pysyvät vastaukset kaikkiin teille tehtyihin kysymyksiin voivat olla teille hyödyksi."

"Mutta tyydynhän niskoittelematta kaikkeen, mitä minusta päätetään," vastasi Anna nyt, työläästi kerättyään kaikki voimansa, ja Yrjö Heikkisen kasvoista katosi viimeinenkin toivon säde. Kuulijain parvessa kävi hiljainen tohina ja yksityisiä ihmettelemisen, jopa hämmästyksenkin huudahduksia kuului heidän seastaan. Semmoista vastausta ei vielä koskaan kuultu kysymykseen, johon tavallisesti vaan kovalla kiellolla vastattiin. Puhuiko hän hourauksessa vai oliko vastauksensa pidettävät myönnytyksenä? Moni läsnäolevista, joka tähän saakka oli pitänyt Annan syllisyyden mahdollisena, alkoi nyt kuitenkin sitä uskoa todeksi, sillävälin kuin mainittu kummallinen vastaus syvästi liikutti niitä, joiden sääliväisyyttä tuo miellyttävä, nöyräluontoinen vaimo oli herättänyt.

Tuomarikin näytti kuuluvan viimemainittujen joukkoon. Ihmeteltävällä kärsivällisyydellä teki hän kanteenalaiselle yhä kysymyksiä, joiden kautta koki saada häntä järkevempiin vastauksiin, mutta kaikki hänen vaivansa menivät turhiin. Ne tosiasiat, jotka Anna ennenkin oli myöntänyt, tunnusti hän nytkin oikeiksi, tunsu myöskin pöydällä olevat kultaiset ketjut omikseen, mutta muihin kysymyksiin ei hän mitään vastannut.

Tutkimus kävi muuten aivan tavallista uraa, todistajat kertoivat vaan tosiasioita, jotka jo aikoja sitten olivat yleisesti tunnetut. Valitettavasti oli tässä jutussa monta todistusta syytettyä vastaan, mutta ei ainoatakaan, joka olisi puhunut hänen puolestaan, ell'ei senlaisena pidetty Katrin antamaa kirjallista kertomusta Annan kauheasta tuskasta ja hätäisistä sanoista: "ihan varmaan, minä olen viatoin," vähää ennen kuin tuo onnetoin tapaus tuli ilmi.

Todistajain kuulustettua luettiin tämä Katrin antama kertomus, jonka hän oli kirjallisesti tehnyt, kun ei kivuloisuutensa tähden kyennyt tulemaan saapuville. Mutta näistä himmeistä sanoista voi vaan pelastusta toivova sisaren sydän odottaa sanottavaa vaikutusta niihin miehiin, joiden vallassa asian ratkaiseminen oli, ja jotka tuskin voivat käsittääkään Annan silloisen tuskan kovuutta, kun eivät sitä itse olleet nähneet. Aina selvemmin huomasivat he sen tukalan hetken auttamattomasti lähestyvän, jolloin heidän tuli julistaa langettava tuomio tuon nuoren vaimoraukan yli, jonka kova kohtalo herätti heidän syvintä säälimistään, ja jonka, jos hän todella olikin syypää, kenties onnettomimmat asianhaarat olivat kysymyksessä olevaan kamalaan työhön saattaneet.

Koko oikeuden istunnon ajan, niinkauvan kuin kysymykset yksinomaisesti häntä tarkoittivat taikka todistajain kertomukset syytöksellä häntä uhkasivat, oli Anna osoittanut suurempaa mielenmalttia ja levollisuutta, kuin hänen ensimmäisen silmin-nähtävän liikutuksensa suhteen olisi voitu odottaakaan, ja ainoastaan, kun tuomari Yrjö Heikkisen puoleen kääntyi ja odottamattomilla, äkkinäisillä kysymyksillä koki häntä solmita, näytti tukala levottomuus valtaavan Annan mielen; lensipä hehkuva puna hänen kasvoilleen ja hän tuntui helpommin hengittävän joka kerran, kun Heikkinen hätäilemättä ja arvelematta antoi ensimmäisen kertomuksensa kanssa täydellisesti yhtäpitäviä vastauksia. Tutkimuksen kestäessä oli yleisesti luulo Annan syllisyydestä vakaantunut; nekin, jotka alussa olivat sitä mahdollisena pitäneet, eivät enää saattaneet epäillä, vaikka tosin jokainen piti luultavana, että asiassa oli lieventäviä seikkoja, joita ei tähän saakka vielä oltu selville saatu. Yksin päällekkantajakin, joka vielä kerran luki kanteen ja loi yleissilmäyksen todistajain esiintuomiin tosiasioihin, esitti, ett'ei tässä voitu otaksua murhan tapahtuneen vapaalla aikomuksella, vaan että satunnaiset seikat olivat kuolettavan iskun vaikuttaneet; mutta tämän viimeisen luuli hän tulleen täydesti toteen näytetyksi ja vaati sentähden oikeuden tekemään päätöksen asiassa.

Annan asianajajalle tuntui nähtävästi vaikealta puolustaa sitä, jota hän ei itsekään vähääkään uskonut. Kun häneltä puuttui minkäänlaisia todistuksia Annan viattomuudesta, joilla olisi voinut

kuulijainsa vakuutusta hämmentää, koki hän kumminkin heidän tunteihinsa vaikuttaa. Kauniisti sujuvassa puheessa esitti hän Annan edellistä virheetöntä elämää, huomautti siitä kunnioituksesta, joka yleisesti oli langennut hänen perheensä osaksi, eikä edes kamoksunut hienosti viitata hänen miellyttävään, ylevätä mieltä todistavaan ulkomuotoonsa, ja koki kaiken tämän nojalla näyttää Annan syyllisyyttä siveellisesti mahdottomaksi, sitä enemmän kun murhatun ja hänen keskinäinen suhteensa ennen oli ollut enemmän kuin ystävällinen, sen mukaan kuin useitten todistajain kertomuksesta voi päätää. Siihen katsoen hän myöskin huomautti, että paljon enemmän oli syytä epäluuloon erästä toista henkilöä kohtaan. Lopullisesti vaati hän oikeutta todistusten puutteessa julistamaan kanteenalaisen syyttömäksi.

Hänen puheensa sai kynelet vakavimpainkin miesten silmiin ja ovensuusta kuului kovia nyyhkytyksiä. Kaikkein silmät kääntyivät säälinvinä nuoreen vaimo-raukkaan, jonka kohtalon kenties jo ensi hetki kauhistavasti määräisi, sulkien hänet äärettömän pitkiksi vuosiksi vankilan muurien sisään ja hävittäen hänen nimensä eläväisten joukosta. Hän itse oli kuin marmorikuva, — niin liikkumattomana seisoi hän, kertaakaan nostamatta silmiään maasta, ainoastaan hänen ristiinpainetut kätensä puristuivat vetotaudin tapaisesti toisiinsa. Sitä pientä liikettä paitse, jota kenties ei kukaan muu huomannut kuin hänen miehensä, olisi voinut epäillä, josko hän ylipäätään oli sanaakaan tajunnut koko puheesta.

Heikkinen oli asianajajan puheesta kärsinyt kuolemantuskia ei ainoastaan huolesta Annan kohtalon suhteen, vaan myöskin siitä piinasta, nähdä alinomaa vaimonsa sydämen salaisuudet säälimättä vedettävän julkisuuden valoon, ja kuulla yhä vierailta huuilta sen masentavan tosiasian, että hänen sydämensä oli ennen ollut toisen oma. Hengittäminen kävi onnettomalle miehelle vaikeaksi. Hänen sydäntään ahdisti, hänestä tuntui kuin täytyisi hänen tukehtua, ja ikäänkuin unessa kuuli hän tuomarin käskevän asianomaisia astumaan ulos, siksi aikaa, kuu oikeus tekisi päätöksen, mutta — — mikäpä nyt tapahtui. Oliko hän menettänyt järkensä taikka häikisteliko häntä joku mielen kuvaelma? Totta tosiaan, eikö hän selvään nähnyt oikeuden palvelijan pikaisilla askelilla, juuri kuin jotakin tärkeätä olisi kysymyksessä, rientävän salin poikki ja häiritsevän oikeuden säännöllistä istuntoa antamalla erään kirjeen tuomarin käteen ja kuiskaamalla hänelle samassa joitakuuta selittäviä sanoja.

Heikkinen hieroi silmiään ja kumartui eteenpäin. Ei, unen-näköä se ei ollut. Hän näki selvään, kuinka tuomari, nähtävästi kummastuneena, otti kirjeen, aukaisi sen ja silmäeli kirjoitusta; kuinka hän sitten kääntyi toisiin, sivulla istuviin herroihin ja vaihtoi heidän kanssaan pari sanaa, ja kuinka viimein kirje heidän välillään kulki kädestä käteen ja antoi heille syytä hiljaiseen keskusteluun.

Kuulijain seassa ilmestyi levottomuutta. Hetki oli jännittävä ja sentähden jokainen satunnainen tapaus lisäsi mielen kiihkeyttä. "Mitä tämä merkitsee? Kirje? Mistä se on tullut?" Suusta suuhun kävivät nämät kysymykset ja oven suussa nousi pian tohina, kuin kaukaisten kuohujen pauhinasta. Vaan kun tuomari ojensi kätensä, vaatien hiljaisuutta, lakkasi melu äkkiä ja kuolon-hiljaisuus vallitsi huoneessa. "Olen tässä saanut vastaanottaa pastori H:n kirjoittaman kirjeen," lausui tuomari tyyneenä ja vakavasti, "jossa hän sanoo, että kirjeentuoja, jos mahdollista on, todistajana kuulusteltaisiin siinä jutussa, joka tänäpäivänä on tutkittavana ollut. Äkkinäinen sairauden kohtaus on estänyt häntä todistajaa tänne seuraamasta, niinkuin aikomuksensa oli ollut. Hänen pyyntönsä katsoen, ja koska on syytä toivoa senkautta saatavan parempaa selkeyttä tässä tärkeässä ja aina vielä himmeässä asiassa, päätää oikeus, siitä erityistä tutkimusta pitämättä, yksimielisesti myöntää, että poikkeavaisesti puheena oleva todistaja vielä tässä istunnossa tulee kuulusteltavaksi."

Samassa antoi hän oikeudenpalvelijalle viittaamalla käskyn tuoda todistaja esiin.

Sanomattoman vaikutuksen tekivät nämät tuomarin lausumat sanat kuulijoihin. Jokainoan läsnäolevan mieleen lensi aavistus siitä, että jotakin tärkeätä oli kysymyksessä, että jotakin uutta oli tuleva, kenties jo ensi hetkessä, ja kaikkein silmät kääntyivät oveen; mutta sanassa kun se aukeni kuului yhteen äänen yleinen hämmästyksen huuto kuulijain parvesta. Todistaja oli — — — vaimoinen henki. Epävakaisilla askelilla, pelonalaisesti katsellen ympärilleen astui hän oikeuden-palvelijan seurassa huoneeseen.

Kanteenalainen, jonka viimeinen tapaus myöskin oli herättänyt uneilevasta levostaan, oli tietämättänsä kääntynyt oveen, ikäänkuin saadakseen mitä pikemmin odotettua nähdä. Silmät levällään tuijotti hän oveen, mutta heitettyään vaan ainoan katseen tulijaan, vaipui hän aivan kuin hämmästyksestä kangistuneena likeiseen tuoliin istumaan. Hän oli tuntenut Leipuri-Leenan.

Vaimo näytti viimeisinä kuukausina käyneen vuosia vanhemmaksi. Ei hän enää astunut entisellä jäntevyydellä, vaan näytti, ehkä hän vapaaehtoisesti oli saapuville tullut, nyt vastenmielisesti ja ainoastaan oikeuden palvelijan hiljaisista kehoituksista lähestyvän oikeuden herroja. Kun Leenan papinkirja oli tarkistettu ja hän oli tehnyt todistajan-valan, kehoitti häntä tuomari totuuden mukaan kaikki kertomaan, mitä hän mahdollisesti tiesi ja tunsu nuoren Ojalan kuolemasta.

Magdaleena Jaakontytär pyyhki esiliinan kulumalla silmiään. "Herra tuomari," vastasi hän, "minä olen köyhä vaimoparka, mutta joka minun vaan tuntee, hän myöskin tietää, että aina olen rehellisellä työllä leipäni ansainnut, ja —"

"Minun täytyy teitä siitä huomauttaa, Magdaleena Jaakontytär," keskeytti häntä puheenjohtaja, "että teidän tulee pysyä tarkasti asiassa, ja että teidän on vaan minun kysymyksiini vastaaminen. Vielä kerran siis, mitä tietoja voitte te antaa niistä seikoista, jotka ovat vaikuttaneet Tommi Ojalan kuolemaan?"

Vaimo pyyhki taaskin silmiään ja nytki hätäntyneenä esiliinaansa, eikä näyttänyt tietävän mitä vastata.

Tuomari alkoi tuskastua ja veti otsansa ryppyyn. "Te olette tuoneet minulle kirjeen papiltanne ja sielunpaimeneltanne, jossa hän minua pyytää kuulemaan teidän todistustanne kysymyksessä olevassa asiassa. Te olette itse halunneet — —"

Vaimo kavahti äkkiä ujoudestaan. "Minäkö halunnut?" lausui hän, ja ääni, jolla hän sen lausui, oli jos sangen uskalias. "Ei, herra tuomari, minä en ole niin mitään halunnut, mutta minun poikani — —" Hän viivähti taaskin. "Minun poikani on nyt jonkun aikaa ollut sairaana, ja —"

Tuomari näytti vähällä pitäen tykkänään menettävän kärsivällisyytensä. "Minun täytyy teitä siitä huomauttaa," keskeytti hän taaskin vähän kovemmalla äänellä todistajan puheen, "että siitä seuraa kova rangaistus, jos te ilman laillista syytä tässä häiritsette ja viivytätte oikeuden istuntoa. Viimeisen kerran minä teitä kehoitan pysymään asiassa."

"Mutta, herra tuomari," lausui Leena itkusuin, "olenhan minä asiassa. Minun poikani oli Tommin paras ystävä. Olisin totta tosiaan toivonut, ettei hän koskaan olisi Tommia nähnyt. Minä vaimoraukka —"

"Hänen paras ystävänsä!" Todistajan sekava puhe näytti äkkiä tuomarista merkittävältä. "Mikä mies teidän poikanne on, ja mikä on hänen nimensä?"

"Hän on Petter. Petter Leenanpoika Taavetilasta, ja hän on aina elänyt rehellisesti; ei kukaan voi hänestä muuta sanoa."

"Hän oli siis ystävydessä nuoren Ojalan kanssa?"

"Niin oli, herra tuomari. Hän palveli muutamia vuosia renkinä Ojalassa. Ja hän oli aina hyvää Tommin kanssa."

"Minkätähden läksi hän palveluksestaan?"

Leena viipyi vastauksella, mutta mieleensä mahtoi juolahtaa papin vakava kehoitus, ilmoittaa suora totuus, mitäkään peittämättä, koska petos ei häntä kumminkaan enää mihinkään auttaisi. "Ihmiset ovat niin pahoja," alkoi hän jälleen. "He nostivat Petteristä kaikenlaisia pahoja puheita, sanoivat hänen elävän hurjasti ja viettelevän Tommiakin pahaan, ja viimein Ojalaisetkin sen uskoivat ja panivat hänen palveluksestaan pois, mutta —"

"Ja hänellä oli senjälkeen kuitenkin yhteyttä talon pojan kanssa?"

"Niin oli, herra tuomari. Se on, hän meni Suorsakylään aina, kun siellä jotakin erinomaisempaa kestiä oli. Ja väliin hän hätimiten kävi Tommin kanssa jahdilla."

"Se on, hän kävi salametsästyksellä Tommin kanssa," sanoi tuomari kovuudella. "Tutkimuksessa on tullut ilmi, että nuori Ojala viimeisinä aikoina oli senlaista harjoittanut. Teidän poikanne häntä siihenkin houkutteli?"

"Ihmiset niin sanovat, herra tuomari, mutta ihmiset ovat pahoja," huusi Leena kiivaasti. "Kun Tommi pari vuotta oli poissakin näiltä paikkeilta, ei Petterini paljonkaan ole hänen kanssaan seurustellut."

"Se ei asiaan mitään vaikuta. Tommi ei niin kaukana oleskellut, ett'ei heillä olisi tilaisuutta ollut yhdessä ilkeyksiä harjoitella. Sitä paitse Tommi jo kaiken tämän kesää on ollut vanhempainsa luona."

"On herra tuomari, mutta, niinkuin jo sanoin, kävivät he vaan hyvin vähän jahdilla, ei kuin siksi nimeksi ja ainoastaan vuoksi, eikä Petterini siitä niin mitään hyötynyt. Jos he joskus onnistuivatkin saada jonkun onnettoman pienen jäniksen taikka muun laihan eläinkurjan, otti Tommi sen aina jyväkuormaansa ja vei kaupunkiin myytäväksi. Oi, hän oli aina rahan tarpeessa eikä Petteri siitä saanut merkkiäkään nähdä."

"He siis suorastaan pitivät kauppaa ryöstetyllä tavaralla ja jakoivat voiton?"

"Jakoivat? Ei, herra tuomari, jakamisesta ei puhuttakaan," vastasi Petterin äiti, joka, yhä enemmän kiivastuen, tykkänään unhotti ensimmäisen pelkonsa ja häminsä. "Ojalan Tommi eli aina riuskasti, ja suurilla sanoilla hän kerskasi markoistaan, samoin kuin hän Petterillekin lupasi kultaa ja hopeata jok'ainoasta tiedosta, minkä hän Anna Heikkisestä toi siihen aikaan, kun tänä vielä oli kotonaan. Mutta ei suuret sanat suuta halkaise eikä lupaus taloa hävitä. Kun maksusta tuli kysymys, puuttui häneltä aina rahoja ja niin kuittaisi hän tuon tuostakin kaikki tyhjiillä lupauksilla vaan. Eikä minun poikani saanut, ei niin penniä siitä komeasta hirvestäkään, jonka viimeisen kerran metsästämissä ollessaan saivat, ja jonka kuitenkin Petter oli ampunut. Mutta hänpä jo kyllästyikin alinomaiseen odotukseen ja turhiin lupauksiin, ja kun hän tuona onnettoman sunnuntaina läksi Suorsakylään, sanoi hän: 'Tänään täytyy Tommin minulle suorittaa velkansa, taikka teen minä hänelle semmoiset tepposet, että koko kylä siitä puhuu'. Mutta hän ei päässytäkään Tommin kanssa selville, kun tämä häntä vältti, ja tiesi aina karttaa joutumasta hänen kanssaan kahdenkesken. Sentähden Petter pistäysi jäljessä, kun Tommi läksi Anna Heikkisen kanssa koivukkoon. Hän toivoi siellä saavansa rauhassa Tommia puhutella ja tahtoi myöskin tietää, mitä noilla kahdella oli koivukossa tekemistä. Ensiksi hän ei tahtonut heitä löytää, mutta kova ja kiivas puhe ilmoitti, missä suunnassa hänen tuli heitä hakea, ja kun hän tuli lehdikkoa lähelle, näki hän, kuinka Anna Heikkinen juuri silloin repäisi jotakin kiiltävää kaulastansa, kuinka hän heitti sen maahan ja, tallattuaan sitä jalallaan, pujahti Tommin sivu ja kiidätti juoksujalkaa taloa kohden. Petter antoi hänen juosta ja lähestyi siihen sijaan Tommia, joka juuri kumartui ottamaan jotakin maasta. Niinpian kuin Tommi näki poikani, huusi hän raivoisena: 'Tuletko sinä rosvo taas minun tielleni?' 'Hohoo, kuka rosvo on?' sanoi Petter. 'Minä vaadin sinulta rahojani ja ellet niitä tänään anna, niin —' Ennenkuin hän sai puheensa lopetetuksi, tarttui Tommi hänen kurkkuunsa. Oli juurikuin täytyi hänen johonkahun vihansa puskea. Hän viskasi Petterin maahan, kuristi häntä yhä kaulasta, ja herjasi ja soimasi häntä kaikkeen syypääksi. Ei minunkaan poikani ole juuri pelkuri ja terveenä ollessaan hänessä kyllä oli miestä, mutta sen hän minulle vakuutti, että hän silloin luuli viimeisen hetkensä tulleeeksi. Ei hän voinut liikhtaakaan eikä liioin huutaa apua, ja — — totisesti herra tuomari, ei hänen aikomuksensa ollut Tommia hengiltä ottaa —"

Leena peitti taaskin kasvonsa esiliinankulmaan, ja tuomarin täytyi vakaasti häntä kehoittaa kertomustansa pitkittämään, sillä välin kuin salissa muutoin hallitsi niin syvä hiljaisuus, että voi selvään kuulla, kuinka kärpänen, jonka ensimmäinen pilven takaa koitua päivän säde virkisti uuteen elämään, iloisesti surisi ikkunassa.

"Niin, näette, herra tuomari," jatkoi Leena kotvan aikaa vaiti oltuaan, "poikani on nyt jonkun aikaa ollut sairaana ja minun, vaimoparan, täytyy häntä käsieni työllä elättää, mutta ei se minusta ollenkaan ole niin vaikealle tuntunut kuin se, että mun nyt tässä teidän ja kaikkein ihmisten edessä täytyy häntä syyttää. Mutta hän ei saanut yöllä eikä päivällä vähääkään rauhaa, vaan tahtoi minua antamaan häntä edes ja suurella työllä ja tuskalla sain häntä siitä tähän saakka pidätetyksi. Kun hän eilen sai kuulla, että asia tänäpäivänä tulisi kenties ratkaistuksi, valitti hän kaiken yötä sielunvaijoissa eikä enää mikään auttanut, vaan minun täytyi tän'aamuna lähteä pastorin luokse ja —"

"Magdalena Jaakontytär," keskeytti puheenjohtaja taaskin malttamattomana, "minun täytyy teitä huomauttaa —"

"Kyllä, kyllä, herra tuomari, täytyyhän mun kaikki ihan täsmälleen kertoa, sillä sen olen Petterilleni luvannut. Kun siis Tommi häntä kuristi, niin että hän oli vähällä henkensä heittää, onnistui hän suurella vaivalla vapaalla kädellään saada puukostaan kiinni ja hän pisti sillä vähäisen Tommia, pakoittaaksensa häntä hellittämään. Totisesti, herra tuomari, ainoastaan sentähden eikä minkään muun, niin on hän pastorillekin sanonut, ja samassa tunsu hän Tommin käsien irtautuvan. Petter veti vähän henkeä ja hyppäsi ylös, silloin, silloin makasi toinen veressään hänen edessään, eikä voinut enää kuin korahtaa. Poikani kamastui. Hän heitti veitsen syrjään ja riensi kauas ja aina kauemmaksi hirmupaikan läheisyydestä, niin pitkälle, kuin jalkansa vaan voivat häntä viedä. Tultuaan vihdoon virran rannalle, heittäytyi hän ajattelematta, palavana kuin oli, veteen, ui toiseen rantaan ja juoksi taaskin eteenpäin, ja aina vaan eteenpäin kunnes viimein hengästyneenä ja lähes tunnottomana tuli minun luokseni. Siitä saakka, herra tuomari, on hän ollut vuoteen omana ja kärsinyt —"

Kolina ja levottomuus keskeyttivät äkkiä Leenan puheen. Kaikkein silmät kääntyivät Yrjö Heikkiseen, joka väkisen tahtoi päästä irralleen ja rientää vaimonsa luokse.

"Päästäkää, oi päästäkää minua," huusi hän tuskallisella äänellä.
"Ettekö näe, että hän kuolee?"

Kaikki katsoivat osoitettuun suuntaan, ja — toden totta, paitse häntä ei kukaan siinä kuumeentapaisessa mielenjännityksessä, jolla Leenan kertomusta oli seurattu, ollut huomannut, että kanteenalainen, tuolilla istuessaan, oli mennyt tainnoksiin.

VIII.

Taaskin hyväili keväimen virvoittava tuulahdus tuota vanhaa ja kuitenkin ijäti nuorta, uudelleen elpynyttä maailmaa. Notkein siivin kohosi leivonen ylös taivaan loistavaan sineen ja liverteli siellä kajahtelevan riemuvirren; virkistyneen maan raitis lemu täytti ilman ja avonaisesta ikkunasta virtasi orvonkukan suloinen tuoksu. Valkoiset kartiinit, jotka jo kaivan olivat ikkunaa peittäneet, olivat nyt vedetyt syrjään, jonkatähden tuulen lauhkea hengähdys estämättä pääsi sisään vilvoittelemaan sen nuoren naisen kalveata otsaa, joka, mukavassa nojatuolissa istuen, oli kallistanut päänsä sivulle asetettuun tyynyyn, jonka yli hänen hajanaiset, vaaleat hiuksensa rikkaissa suortuvissa lainehtelivät. Hänen rintansa kohoili ja nauttien hengitti hän sisään sitä raitista ilmaa, joka taas kerran monesta aikaa loi terveyden kuumoittavan hohteen hänen poskilleen.

"Oi Katri," sanoi hän rullatuolissa hänen vieressään istuvalle sisarelleen, nostaen samalla päätään ja luoden silmänsä ikkunasta määrättömään kaukaisuuteen. "Katri, minä näen tuolla sinisen taivaan! Näen sen ulottuvan kauas, niin kauas kuin silmä kantaa, eikä enää niin ahtaasti rajoittuvan kuin vankilan pienestä ikkunasta katsoessani. Minä näen vapaan maan, jossa ahkeran maanmiehen aatra kyntää vakoja, näen nuoret laihot, jotka levittävät vihannat vaipat vainioille. Näen koivujen oksilla pieniä lehden alkua, — ja tämä on kaikki mun omaani, voin taaskin vapaasti käyskennellä tuolla ulkona, luonnon ihanuudessa ja armaan Jumalan lämpimässä päivänvalossa; käsitätkö, mille tämä minusta tuntuu?"

Hänen silmänsä hehkuivat, ja ehdottomasti oli hän tulvailevissa tunteissaan tarttunut Katrin käteen, mutta tämä hämmästyi. "Anna," huudahti hän, "mitä sinä teet, ja mitä olet tuossa nyt puhunut? Kun täytin tahtosi ja annoin ensi kerran nostaa sinut ikkunan luokse, etkö silloin luvannut minulle olla tyyni ja hiljainen etkä ollenkaan ruveta levottomaksi?"

Hiljaisen ilon hymy ilmestyi tuon nuoren vaimon hienoissa, melkein lapsekkaissa kasvoissa. "Älähän sitä kummeksi, jos minä ihastun nähdessäni maailman vieläkin noin kauniina," vastasi hän. "Eroitus sen välillä, jonka pelkäsin tulevan, ja tämän, joka todenperään on tullut, on liian suuri. Minusta tuntuu, kuin tahtoisin lentää kauas tuonne taivaan sineen ja —"

"Ei, tuota en voi pitemmälle sallia." Katrin katsanto oli käynyt yhä levottomammaksi, ja kun hän näillä sanoilla keskeytti Annan haaveksivan puheen, tarttui hän samalla läheisellä pöydällä olevaan kelloon. Mutta hänen hoidettavansa esti häntä sitä liikuttamasta.

Hän laski kuultavan valkoiset sormensa Katrin kädelle ja lausui: "Älä sitä tee, Katri! Katso minä tahdon olla hyvä, olla kuuliainen ja makaan jo hiljaa tässä tyynyllä; kuule mun pyyntöäni äläkä vaadi, että mun aina tulee vaieta, että mun yhä tulee painaa sydämeeni sitä, jota en enää voi vastustaa. Kun kuumeenhoureista toinnuin unentapaiseen tuntemiseen, silloin heikkoudessani halusta nautin hiljaista lepoa, antauin ehdottomasti teidän hellään huolenpitoonne ja tunsin siinä olevani hyvässä turvassa. Mutta nyt polttavat tuhannet selittämättömät kysymykset sydäntäni, ne riuduttavat minun, ellen tohdi niitä sanoihin pukea. Vastaa minulle sentähden, Katri, tietääkö — — tietääkö nyt koko maailma, ett'en ole mikään murhaaja?"

"Tietää, armas lapseni, koko maailma sen jo tietää. Saimmehan vastaanottaa niin monta osanottavaisuuden osoitusta, ett'emme enää tienneet, kuinka voimme estää ihmisiä häiritsemästä meitä sinun hoidossasi. Ja mikä on vielä merkillisempää, nyt ei kukaan sano kantaneensa tuota surkeata epäluuloa."

Annan huulet vetääntyivät hienoon hymyyn. "Oi, se on hyvä," vastasi hän hiljaa, "Mutta sano minulle myöskin, Katri, kuinka Leipuri-Leenan pojan on käynyt? Ovatko he hänenkin sulkeneet vankilan pimeään, kamalaan suojaan?"

Katri pudisti päätään. "Petter," kuului vastaus, "kuoli muutamia päiviä sen jälkeen, kuin sinä vapautettiin ja sitten kuin hän oikeuden herroille ja todistajille oli itse vielä tehnyt täydellisen tunnustuksen. Kun häntä oikeudenistunto-päivänä omantunnon vaivat pakoittivat pastorille rikostaan kertomaan, ei heillä ollut siihen enää aikaa, koska tahtoivat saada Annan viattomuuden oikeuden herroille ilmi, ennen kuin kenties väärä tuomio olisi langetettu. Pastori, joka sattui olemaan pahoinvoipa, ei voinut Leenaa seurata kaupunkiin, vaikka hän halusta olisi tahtonut sen tehdä. Mutta kun hän ei voinut Leenaan luottaa, lähetti hän uskotun miehen hänen mukaansa, jonka tuli Leenaa seurata, kunnes hän oli saapunut oikeaan paikkaan ja antanut kirjoituksensa oikeuden palvelijalle. Ja silloin, Jumalan kiitos, tuli apu kamalimmassa hetkessä."

Katri vaikenä taaskin, mutta Anna, joka sydämeensä oli kätkenyt hänen sanansa, niinkuin kukkanen kätkee virvoittavan kastehelmen, katsoi rukoillen häneen. "Kerro enemmän, Katri," sanoi hän. "Mielessäni vivahtelee niinkuin unen-näkönä vähäisen siitä, kuin senjälkeen tapahtui, mutta tarkkaan en mitään tiedä, en edes sitäköän, millä tavoin tänne tulit."

Katri katsoi miettivänä ja huolellisena sisarensa liikutteluihin kasvoihin, hänen hehkuviin silmiinsä, jotka niin suurina katsoivat häneen noista kalveista, laihtuneista kasvoista. Kernaimmin olisi hän lähettänyt hänet jälleen levolle, mutta käsitti kuitenkin, että mietteet, jotka hiljaisuudessa kalvaavat ja työskentelevät, helposti voivat vaikuttaa vaarallisemmin kuin suoraan puhutut sanat. Levollisella ja ystävällisellä tavallaan aikoi hän sentähden uudelleen kertoa, kuinka heille oli mahdollista jäädä kotiin tuona surullisena päivänä, jolloin Annan tulevaisuus oli määrättävä, kuinka hänkin, huolimatta ruumiillisista vaivoistaan oli antanut rahdata itsensä kaupunkiin, viettääkseen vanhempainsa kanssa sitä päivää pelossa ja epätoivossa erään siellä asuvan sukulaisen luona. Hän kuvaili elävästi heidän kaikkein riemullisen ihastuksen, kun Ville, joka eräässä nurkassa kuulijain takana oli seurannut oikeuden tutkimusta, oli syöksynyt sisään, tuoden ensimmäisen tiedon todellisen murhaajan ilmisaamisesta, ja sitten heidän hirveän peljästyksensä, kun Anna kohta senjälkeen, niinkuin näytti, hengetöinnä kannettiin huoneeseen, sekä koko perheen epätoivoisen neuvottomuuden huomattessaan, että hän, sittenkuin hän työllä ja tuskalla oli saatu tointumaan, makasi tunnotoinna kuumeen houreissa. Vielä kertoi Katri, kuinka he vihdoinkin tulivat siihen päätökseen, ett'ei häntä vietäisikään Suorsakylään, jossa muistot viimeisistä tapauksista varmaankin vaikuttaisivat hänessä levottomuutta, vaan suoraan Heikkilään, ja kuinka äiti ja Yrjö olivat häntä hoitaneet siinä kovassa, vaan nyt onnellisesti voitettussa taudissa, johon hän senjälkeen sairastui.

"Sen hyvin tiedän," vastasi Anna. "Äidin lempeät kasvot vaikuttivat aina rauhoittavaisesti minuun, ja hänen koskentansa teki minulle niin hyvää."

"Ja kuitenkin," — sisaren älykkäät silmät kiintyivät melkein tuskallisesti tutkivalla katseella Annaan, — "kuinka olisi äiti tullut toimeen, kuinka olisi hän yksinään voinut siinä kestää, ell'ei Yrjön vahvat käsivarret ja väsymättömät voimat olisi yöt ja päivät olleet hänelle uskollisena apuna!"

Anna ei mitään vastannut. Hän loi vaan silmänsä maahan ja huulien ympärillä hytkähteli ikäänkuin pidätetty suru, jonkatähden Katri kiiruhti jatkamaan: "Ja kun vihdoinkin taudin valta oli murrettu, kun äiti ei enää voinut olla kotoa poissa, silloin täytyi sinun tyytyä siihenkin, että minä raukka edes olin täällä sun rattonasi ja autoin sinua saamaan loppua niistä äärettömän pitkistä hetkistä, joina sun vielä sen jälkeen täytyi avuttomana virua vuoteella. Jumala tosin tietää, kuinka katkeralle se minusta tuntui, kun en koko tänä kovana aikana ole voinut enempää tehdä."

"Sinä armas, uskollinen sydän!" Anna sulki Katrin käden omiinsa ja katsoi häneen kiitollisesti hymyellen. "Niinkuin et sinä muka tietäisi, mistä arvosta sinun läsnä-olosi ja puhuttelusi minulle ovat! Ja niinkuin et tietäisi olevasi meidän kaikkein turva ja neuvonantaja. Tule, auta minua nytkin. Tule hyvin lähelle, sillä minun täytyy sinulta jotakin kysyä, ja pelkään sitä tehdessäni omaa ääntäni."

Katri vieritti tuolinsa niin likelle sisarensa tuolia kuin hän vaan suinkin voi ja kallisti päätään kysyvällä katseella silmissään alas häntä kohden. "Katri," alkoi Anna taas, "sittenkuin olen paranemaan ruvennut, tulee Yrjö aina harvemmin luokseni ja viimeisinä aikoina hän tuskin ollenkaan on täällä käynyt."

"Mutta tiedäthän, lapseni, ett'ei hän tänään ole kotona, että hän jo eilen läksi Suorsakylään, vanhempia tervehtimään ja viemään heille tarkkoja tietoja sinun terveydestäsi, niinkuin hän oli äidille luvannut."

"Sen tiedän, Katri, ja tiedän myöskin, että hän minä hetkenä hyvänsä saattaa tulla kotia, että hän silloin tuo minulle terveisiä isältä ja äidiltä, kysyy hyvin kohteliaasti, kuinka terveyteni laita on ja lähtee taas heti sanomatta mulle ainoatakaan sydämellistä sanaa."

"Halajatko sitten häneltä semmoista, Anna?"

Anna loi katseensa maahan ja hänen pitkissä silmäripsissään heilui kirkas kyynel, joka vähitellen niistä erkani, ja vierähti alas hänen kalvealle poskelleen.

"Älä sitä oudoksu," jatkoi Katri, "jos Heikkinen täältä vetäytyy pois. Kenties luulee hän, senjälkeen mitä on tapahtunut, olevansa sinulle vastenmielinen, ja tekevänsä sinulle sillä mieliksi, kun päästää häntä näkemästä."

Anna loi kyyneltyneet silmänsä apua anovassa tuskassa Katriin.
"Luuletko, Katri," kysyi hän, "ettei Yrjö enää ollenkaan minusta pidä?"

Tautinen laski laihan kätensä Annan kultakutriselle pääläelle ja hänen silmissään ilmestyi kirkas loiste. "Sitä en toki luulisi, siitä minkä olen hänestä huomannut," vastasi hän hymyellen. "Ei hän silloin pitäisi sinusta niin hyvää huolta, eikä hoitaisi sinua, niinkuin olen nähnyt hänen tekevän."

"Oi, Katri, sano hänelle —"

Anna ei voinut jatkaa, sillä sisaren sormet painoivat hänen huuliaan. "Minä en hänelle mitään sano enkä myöskään tahdo enempää kuulla," vastasi hän. "Jos hänelle jotakin pitää sanottavan, lapseni, ja varsinkin jotakin hyvää, tulee se sinun itsesi tehdä, ja sen hän tosin olisi sinulta ansainnutkin."

Anna katsoi häneen hämillään. Vieno puna lensi hänen kasvoilleen ja sitten nojasi hän taaskin päänsä tyynyyn ja loi sanaakaan lausumatta silmänsä ulos tuohon raikkaasen keväiseen maailmaan, jossa tuhannet siemenet kohosivat toivovina valkeutta kohden.

Katri soitti kelloa. Hän antoi saapuville tulleen palvelustytön sulkea ikkunan, sillä aurinko alkoi jo laskea, ja ilma tuntui viileämmältä. Muutamia muitakin toimia hän vielä teetti työllä ja oli hyvin tyytyväinen, kun Anna antaantui hiljaiseen lepoon kaiken mielenliikutuksen jälkeen; mutta kun hän jälleen käänsi silmänsä lepäävään, viittasi tämä häntä luokseen ja kuiskasi: "Katri, lupaatko minulle yhden asian, jota sinulta pyydän?" Ja kun Katri ihmetellen ja kysyväisenä häneen katsoi, jatkoi hän: "Kun Yrjö tulee, niin jätä minut hänen kanssaan kahdenkesken."

"Mutta, Anna, tänään sinun toki tulee suoda itsellesi lepoa, — tänään vaan vielä!"

Yrjö Heikkisen vaimo tarttui hänen käteensä ja vei sitä sydämelleen. "Tunnetkos kuinka levottomasti se sykkii?" kysyi hän. "Jos todellakin tahdot minua terveeksi saada, niin älä estä minua lieventämästä sitä kuormaa, joka päivä päivältä aina raskaammin mua painaa. Älä minua estä, vaan auta minua ennemmin."

Katri katsoi häneen pitkään ja tiedustellen. "Ei, minä en tahdo sinua estää," sanoi hän sitten, "ja Jumala antakoon armossaan sinun löytää oikeat sanat."

Kun Heikkinen vähän ajan kuluttua palasi kotia ja todellakin tapasi vaimonsa yksinään istumassa ikkunan luona, kuului iloinen huudahdus hänen huuliltaan.

"Sinä olet vielä ylhäällä, Anna," sanoi hän tervehdittyään. "Voit siis hyvin?"

"Oikein hyvin, Yrjö. Olen istunut tässä avonaisen ikkunan edessä, kun oli niin kaunis sää, ja raitis ilma on minua virkistänyt. Eiköpähän se vaan lieneekin paras rohto?"

"Varmaankin; mutta kun ette vaan olin varomattomia olleet! Missä on Katri?"

"Hän — — — minä pyysin häntä menemään vähän levolle, tiedäthän, että se hänelle on hyvin tarpeen. Mutta, etkö tahdo istua Yrjö?"

Hänen sanoissaan ja äänessään oli jotakin epävakaista, joka yhteydessä hänen ruumiillisen heikkoutensa kanssa tekivät hänen liikuttavasti avuttoman näköiseksi, joka syvästi vaikutti hänen mieheensä. "Anna," alkoi hän tuskin vaimoan lähestyen, "sinä näytät väsyneeltä. Etkö tahtois mennä levolle?"

Anna pudisti päätään. "Kerro minulle jotakin sieltä kotoa," sanoi hän. "Kuinka sinusta pienokaisemme jaksoi?"

Heikkisen kasvot, joihin viimeisenä puolena vuotena monta syvää juovaa oli ilmestynyt, valkenivat ihastuksesta. "Oi, Kati oli terve," sanoi hän vilkkaasti. "Olisinpa vaan suonut sinun nähneesi, kuinka hän kävi iloiseksi minua nähdessään. Se tuntui tosiaankin vaikealta, kun täytyi hänet vielä jättää, mutta pelkäsin sen vallattoman sinulle tuottavan levottomuutta, ja samaa äitikin arveli."

"Ei minua mikään levottomuus voi niin vahingoittaa, kuin ikävä hänen poissa ollessaan. Kyllä sinun kohdakkoin täytyy mennä jälleen häntä hakemaan, Yrjö. Tuntuu oikein vaikealle ajatella, että sinun minun tähteni pitää olla lasta näkemättä."

Annan äänessä värähteli hellä sointo, joka vaati Yrjöä ehdottomasti luomaan silmänsä alas häneen ja hetken aikaa näytti, kuin kumartuisi hän, vienomprien tunteiden vallassa, alas vaimoan syleilemään, mutta hän pidatti itsensä kuitenkin ja kääntäen silmänsä hänestä loi hän katseensa ikkunasta ulos keväiseen luontoon.

"Vanhemmat lähettivät sinulle terveisiä," lausui hän taas hetken kuluttua, "ja käskivät sanomaan, että he ja Ville kohdakkoin tulevat täällä käymään. Jos tahdot, voisין heille kirjoittaa, että silloin toisivat pikku Katin mukanaan."

Anna nyykäytti päätään. "Kuinka isä voi?" kysyi hän.

"Vallan hyvin. Oikeinpa ilokseen näkee, kuinka suoraksi hänen selkänsä taas on käynyt. Mutta paljon lempeämmäksi on hän käynyt luonnoltaan, ja voitko arvata, mistä hän eilen tuli, juuri minun

Suorsakylään saapuessani?"

Anna nosti silmänsä odottavalla katseella.

"Ajattelepas, hän tuli Ojalasta. Niille onnettomille on asuminen Suorsakylässä käynyt vastenmieliseksi. Sanotaan myöskin heidän toimeentulonsa niin huonontuneen, että taitaa myllykin heiltä mennä. He tahtoisivat siitä nyt kunnialla päästä ja sitten muuttaa, ja sinun isäsi se on, joka heille on ollut apuna neuvolla ja työllä. Sinun vapauttamisesi jälkeen oli hän ensiksi mennyt heidän luokseen. Olisiko sitä koskaan voinut uskoa?"

Anna sitä ihmetteli vähemmin, kuin hänen miehensä nähtävästi oli luullut. "Tapaukset, jotka ankarasti meidän elämäämme koskevat, voivat meitä tosin muuttaa," sanoi hän. "Yrjö — —"

"Mitä tahdot, Anna?"

Olisiko hänen kysymyksessään ollut rahtuakaan enemmän kehoitusta! Anna raukka keräsi kaikki voimansa. "Yrjö," alkoi hän taaskin, "tahtoisin sinua vähän puhutella. Istu tänne minua likelle, ihan likelle ja oikein niin, etten näe sun kasvojasi, sillä kun tunnen että minuun katsot, en tahdo sanaakaan saada sanotuksi, ja kuitenkin on minulla sinulle paljon puhumista. Noin, Yrjö, nyt on hyvä!"

Anna oli vetänyt Yrjön käden kaulansa ympäri ja saanut hänen siten niin likelle, että voi nojata päänsä hänen rintaansa, ja Yrjö, jonka selittämättömät tunteet valtasivat, seurasi vastustamatta hänen tahtoansa. "Yrjö," alkoi Anna uudelleen, "menneen ajan kauhistus ja Tommiraukan varjo eroittavat meitä toisistamme, seisovat meidän välillämme kuin uhkaava haamu, ja ainoastaan ehdotoin julkitotisuus minun puoleltani voi meidät siitä vapauttaa. Yrjö, paljon on sinulla minulle anteeksi annettavaa, enkä tiedä, voitko sen koskaan täydestä sydämestäsi tehdä. Kuule mua ensin ja tuomitse mua sitten."

Hän alkoi, alussa vapisevalla, mutta vähitellen yhä vahvemalla äänellä kertoa, kuinka kaikki oli käynyt, ensimmäisestä rakkaudestaan alkaen aina myöhempiin taisteluihinsa. Ei hän mitään peittänyt, ei vähääkään itseään säästänyt, vaan kertoi tarkkaan kaikki tuohon onnettomaan tapaukseen saakka. "Oli juuri kuin joku tauti minussa," lopetti hän, "tuo Tommia alituisesti ajatteleminen, mutta usko minua, jo viimeisessä keskustelussamme ja silloin, kun viskasin ketjuni hänen eteensä, tunsin sydämessäni olevani ijäksi hänestä eroitettuna, tunsin, että jok'ainoa side välillämme oli ainiaaksi katkaistu. Oli kuin joku vaikutus ylhäältä, joku äkkinäinen herätys, joka hänen hurjasti raivotessaan johdatti mieleeni sinun tyynen, luottamusta herättävän olentosi. Jo silloin, Yrjö, olisin hakenut turvani sinun luonasi, olisin kaikki sinulle tunnustanut, ja silloin — silloin piti niin onnettomasti käymän. Ja kun sitten myöhemmin istuin vankilassa, kun luulin ijäksi kadottaneeni elämäni onnen, silloin kävi minulle noina äärettömän pitkinä öinä selväksi, mitä olin kadottanut. Silloin tunsin kalvaavan ikävyyden, kun muistelin lasta ja sinua, Yrjö. Minun täytyi pysyäkseni tunnossani, säilyttääkseni voimiani siihen, jonka luulin tehtävänäni olevan. Ja minä taistelinkin, taistelin, vaikka epätoivo oli sydämeni valloittanut, siksi, kuin Jumala itse lähetti minulle päästösanan, ja vieraat huulet ikäänkuin taivaallisena sanantuojana minulle ilmoittivat sinun viattomuutesi. Sinä hetkenä valtasi minut äärettömän onnellisuuden tunne, joka vei viimeisetkin voimani ja löi minun maahan tainnoiksiin."

"Oi, Anna," huusi Heikkinen hämmästyneenä kavahtaen istuviltaan.

"Luulit siis —"

"Suo minulle sekin, Yrjö, anteeksi," rukoili Anna painaen Yrjön kättä otsaansa. "Sinä olit tuona iltana semmoisessa mielenliikutuksessa, etten vielä koskaan ollut sinua senlaisena nähnyt. Tiesin myöskin, mimmoiseenka raivoon olin Tommin jättänyt. Älä pane sitä pahaksi, jos luulin teidän joutuneen taisteluun ja arvelin sinun kätesi joko vahingossa taikka vaan henkeäsi varjellussa tehneen tuon onnettoman piston".

"Sen luulit," sai Yrjö suuresti liikutettuna sanotuksi, "ja siitä tuli sinun puhumattomuutesi, joka meidät kaikki pani epätoivoon."

Anna painoi päänsä alas ja lausui nöyrästi: "Kun kaikkein epäluulo kääntyi minuun, luulin siinä huomaavani Jumalan viittauksen, joka siten osoitti minulle, kuinka johonkin määrään voisin sovittaa sen rikoksen, jonka sydämessäni olin sinua vastaan tehnyt. Sentähden en vastannut mitään syytökseen, vaan annoin ihmisten luulla, mitä tahtoivat. Se vaan kävi minulle yhä selvemmäksi, että ainoastaan sen kautta voin sinut pelastaa, ja säilyttää lapsellemme hänen isänsä ja puhtaan nimensä."

"Oi sinä eriskummainen lapsi," sanoi Yrjö, painaen häntä vahvalla käsivarrellaan lähemmäksi rintaansa. "En tiedä, tuleeko minun enemmän ihmetellä sinun alttiiksi antamustasi ja ylevämielisyyttäsi taikka sinuun suuttua, kun saatoit luulla minun ottavani semmoista uhria vastaan. Että saatoit sen luulla, sitä en sulle ikinä voi anteeksi antaa."

"En minä sitä puolta asiasta ajatellut, Yrjö. Vedin vaan aina mieleeni, että sinä olit ollut parempi isä lapsellemme, kuin mitä minä syntisine ajatuksineni olin voinut olla hänelle äitinä; sentähden olit sinä hänelle säilytettävä. Ja uin, Yrjö," — hän nosti arasti lempeät sinisilmänsä, joissa kaksi kirkasta kyyneltä välkkyi, ylös ja loi ne mieheensä, "nyt — ellet minua nyt, kun kaikki tiedät, tahdo hyljätä, olen totisesti paremmin velvollisuuteni täyttävä, kun rakkaus ne minulle helpoiksi tekee."

"Rakkaus, Anna?"

Hän kesti Yrjön tutkivan, syvän ja vakaan silmäyksen vähääkään liikuttamatta silmäluomiaan ja suloinen hohde lensi hänen poskilleen. "Niin, rakkaus, eikä ainoastaan rakkaus lapseemme. Sydämeni iloinen riemuhuuto kuullessani sinun viattomuutesi, se turvallisuuden tunne, joka minun valtasi, kun tiesin sinun noina pitkinä kivun ja tuskan öinä valvovan vuoteeni ääressä, taikka kun sinä käsivarsillasi kannoit minua toisesta vuoteesta toiseen, ilo, joka heräsi sydämessäni, kun kuulin sinun askeleesi, eivätkö ne — —"

Yrjö kumartui alas ja suuteli häntä. "Ja kuitenkin, Anna," sanoi hän, "et tahtonut minua nähdäkään, silloin — —"

"Silloin tuo verinen varjo vielä seisoi meidän välillämme," keskeytti Anna. "Se oli surullinen, synkkä, kauhea aika. Yrjö, pidäthän minusta vielä pikkuisen, ja autathan vaimoraukkaasi ja olet kärsivällinen, vaikka hän ei olisikaan heti semmoinen, kuin hänen tulee olla? Ethän käsitä minua väärin, vaikka vieläkin vuodatan sääliväisyyden kyynelen Tommiraukan tähden ja murheella ajattelen hänen surullista kohtaloansa?"

Heikkinen suuteli häntä taaskin hymyellen ja puhui sitten kaikkea rauhoittavaa ja lohduttavaa, mitä uskollinen sydämensä hänelle johdatti mieleen. Mutta Anna jatkoi: "Sinun tulee kirjoittaa vanhemmille ja pyytää heitä tulemaan hyvin pian, että voin heiltäkin rukoilla anteeksi sitä suurta huolta, jota he minun tähteni ovat saaneet kärsiä, ja silloin tuovat he pikku Katin mukanaan, ja Katri jää vielä meidän luoksemme, ja joka vuosi täytyy heidän antaa hänen muutamia kuukausia olla täällä."

Niin hän yhä vaan puheli eikä ollenkaan muistanut, että Katriraukka viereisessä huoneessa kärsi odotuksen ja epä tiedon vaivoja, siksi kuin hänen levottomuus viimeinkin pakoitti tekemään niistä lopun. Hän pyysi palvelustyttöä auttamaan häntä ovesta ja, kun hän, hiljaa tuoliaan pyöritellen, vitkaan heitä kumpaakin lähestyi, kun hän, heidän vielä häntä huomaamatta, näki täydellisen rauhan ja sovinnon kuvan edessään, silloin painoi hän ehdottomasti kätensä ristiin, nosti silmänsä ylös taivasta kohden ja lausui sydämessään: "Minä kiitan Sinua, Jumalani! Tästälähin, sittenkuin tämän hetken olet minulle suonut, jolloin sydämeni kevennetään suurimmasta katumuksen ja tunnonvaivojen kuormasta, tästälähin en enää koskaan ajattele, että elämäni on kurja, ilotoin ja toivotoin."

RADAN VAIHTAJA

Kukkivien omenapuiden keskellä on pieni valkoinen kivihuone kätkettynä. On varhain aamulla, niin varhain, että jok'ainoassa korressa vielä kirkkaat kastehelmet kimaltelevat. Kaikki on valoisata, luonto hymyilee, näyttää tulevan ihana päivä.

Tuon pienoisen majan ovi avataan ja kynnyksellä nähdään parhaassa iässään oleva mies. Hänen huulensa hymyilevät, hänen silmänsä säihkyvät pelkästä tyytyväisyydestä. Samassa yksi noista suurimmista omenapuista vähän tärisee ja kätköstään sen takaa pilkistää, kuin keijukainen, ihana, valkokutrinen lapsi, vähäinen tyttönen, joka ystävällisesti kurottelee pieniä käsiään. Runsaasti nyt vaihdetaan hyväilyksiä ja suuteloita isän ja lapsen välillä. Viehättävämpää onnellisuuden kuvaa tuskin voitaneen ajatella.

— Kuule, Celina, — lausuu isä, kääntyen tupaan päin — saanhan tänäpäivänä ottaa tuon pienokaisen mukaani?

Hänen tätä lausueessaan ilmestyy kynnykselle kaunis vaimo, valkeaverinen niinkuin lapsikin, mutta hiukan kalveampi.

— Nytkö taas! — vastaa hän veitikkamaisella alakuloisuudella.

— Mitä, nytkö taas? Eilenhän oli pyhä, etkä sinä senlaisina päivinä anna minun...

— En, sillä Annan täytyy tottua kirkossa käymään.

— Sitä en olekkaan koskaan vastaan väittänyt, — vastasi isä — mutta tänäpäpä onkin arkipäivä — anna hänen siis tulla mukaani!

— No menköön sitten, koska sinun kerran aina täytyy hänet saada.

— Älä sano niin! Ja'ammehan siinä suhteessa aina oikeuden mukaan.

— Kyllä, niinkuin sinulla on tapana jakaa.

Pikku tyttönen seiso vällan totisena vieressä ja kuunteli tätä keskustelua. Hänen silmänsä lensivät toisesta toiseen vanhempain välillä, ja kun oikea kätensä vielä oli isän kädessä, tarttui hän vasemmalla äidin käteen, jakaen siten lapsellisen rakkautensa tasan kummallekin.

— Kun tietäisit — pitkitti isä — kuinka pian aika kuluu, kun hän on luonani!

— No, etkö luule minun sitä tuntevani! Juuri kuin ei minulle aika tulisi hirmuisen pitkäksi, kun en puoleen päivään saa häntä nähdä!

— Oih, onhan sulla niin paljon toimimista täällä kotona!

— Entä sinulla, oletko sinä työtönnä!

Ja samassa kumartuvat sekä isä että äiti yhtähaavaa — ikäänkuin olisi sama ajatus äkkiä kummankin mieleen juohtunut — ja kietovat molemmat käsivartensa armaan pienokaisensa ympäri, joka tästä suosion osoituksesta näyttää olevan sangen hyvillä mielin.

— Pienokaisemme saa asian ratkaista — lausuu nyt äiti.

— Niin — lisää isä — hänen mieltänsä minäkin tahon noudattaa.

Ja ikäänkuin liittonsa vahvistukseksi painoivat he suutelon lapsen huulille ja purskahtivat makeaan nauruun, johon lapsikin yhtyi.

— No, Anna, mitä sanot?

— Minäkö, äiti! — kysyy tyttö yhä nauraen.

— Mitä mieluimmin teet, jäätkö kotiin äidin luokse, vai menetkö isän kanssa rautatielle?

Lapsi katsoi vanhempiinsa vuoron perään eikä virkannut sanaakaan. Mielellään olisi hän mennyt isän kanssa, sillä olihan siellä varsin hauskaa, kun sai juoksennella vahtihuoneen ympäri ja kaivaa pienessä ryytinmaatarhassa, jonka isä oli sinne laittanut. Mutta äiti sitten. Niin, äiti oli aina Annalle niin hyvä ja täytti aina hänen tahtonsa, eikä Anna sentähden tahtonut äidinkään mieltä pahoittaa.

— No, mutta vastaa nyt! — lausui isä — Minä annan sulle...

— Ei kiitos, se ei käy päinsä — keskeytti vaimo — et sinä saa häntä lahjoilla viekoitella.

— Etkö sitten saata sanoa, Anna...

— Minä — en tiedä — — —

— Mutta tulet varmaankin hyvin mielelläsi isän mukaan?

— Tulen, hyvin mielelläni.

— No, kuinka äidin kanssa sitten käy? Hänestä et sinä ollenkaan pidä? — kysyi äiti.

— Pidän kyllä, paljon, oikein paljon.

Näin jatkettiin vielä hetken aikaa, mutta sen pitemmälle ei tultu. Tyttö itsekin alkoi jo käydä levottomaksi. Hänen äskeinen ilonsa oli hämmentynyt, sillä hän hyvin ymmärsi, ettei hän yhtähaavaa voinut olla vanhemmilleen kummallekin mieliksi, ja kyönelet alkoivat jo nousta hänen silmiinsä. Äidin hellä katse sen kuitenkin tuota pikaa huomasi, ja hän antoi sentähden myöten.

— Ota hänet sitten! — sanoi hän miehelleen — se on parempi, kuin että saisimme hänen vielä itkemään.

— Ei, Celina — toisti mies — pidä sinä sentään tyttönen luonasi; sinä pidät hänen vielä parempana kuin minä.

— Päinvastoin, ystäväni, sinun kanssasi hänen tulee mennä.

Ja väittely oli vähällä alkaa uudelleen. Viimeinkin ottaa isä Annan käsivarrelleen ja lapsen kosteat silmät kirkastuivat jälleen. Ennen lähtöään syleili mies vaimoan.

— Puolenpäivän aikaan — lausui hän — tulet Annaa hakemaan.

Nämät sanat saivat äidinkin kasvot selkenemään, ja hän suuteli sydämellisesti isää ja lasta. Sitten läksi isä menemään, kantaen lasta käsivarrellaan. Tiellä leikki lapsi isänsä sakean parran kanssa, jota hän armahtamatta repi, ja kun isä väänsi suutansa, osoittaakseen että se muka tekisi kipeätä, nauroi hän vaan sydämestään ja tempaisi vieläkin kovemmin.

Muuten tällaiset kohtaukset näiden ihmisten kotona eivät ollenkaan olleet tavattomia. Kuusi vuotta olivat he yhdessä olleet, ja heidän naimisensa oli mitä onnellisimpia; ainoastaan pienestä lapsestaan he joskus vähän kiistelivät. Isä väitti, että hän liian vähän sai lasta haltuunsa, ja äiti taas, että hän siinä suhteessa aina tuli vahingolle; mutta kiista loppui joka kerran kolmikkoiseen: suuteluun, sillä Anna aina lopuksi tarjosi pienen suunsa kummallekin rauhansopimuksen vahvikkeeksi. Mutta isä kävi kuitenkin päivä päivältä siinä suhteessa aina vaativammaksi, vaikka äitikin kyllä koetti puoliaan pitää.

Eräänä aamuna oli isä ottanut lasta kädestä ja aikoi kaikessa hiljaisuudessa lähteä hänen kanssaan menemään. Mutta vaimo tuli samassa sisään. — Mitä — puhkesi hän vähän nurpeillaan sanomaan — aiotko ottaa hänen mukaasi, minulle sanaakaan virkkamatta?

Hämillään ollen väitti mies sen olleen pelkkää leikkiä vaan, he olivat muka aikoneet mennä piiloon puiden taakse ja antaa äidin heitä sieltä etsiä.

— Jokohan mun tulee se uskoa? — kysyi äiti ja näytti vähän epäilevän.

— Kun sen kerran sanon, niin voit siitä myöskin olla varma.

— Mutta kuule nyt yhtäkaikki! — pitkitti vaimo. — Anna alkaa tulla jo vanhemmaksi, mutta joka päivä käy hän yhä vallattommaksi ja hurjemmaksi. Voisi jo olla vaarallistakin viedä häntä sinne.

— Mitä tarkoitat? kysyi isä ihmetellen.

— Tarkoitan vaan, että pelkään koko rautatietä kaikkine koneineen ja höyryvaunuineen.

— Joutavata! Siitä olen varma.

— Ei se ole niinkään joutavata. Sydäntäni ahdistaa usein, ajatellessani, että tyttönen on siellä. Kuinka helposti saattaisikaan tapahtua, että tyttö, sinun työssä ollessasi, juoksee tiehensä ja menee kiskoille...

— Älä puhu tuonlaisia!

— Mutta hän voisi sinusta luopua, juuri kuin olet rataa vaihtamassa. Jos silloin juoksisit hänen jälessään, laiminlöisit velvollisuutesi ja siitä seuraisi suuri onnettomuus.

— No, mutta herkeähän jo tuonlaisia puhumasta! Minä pyydän sinua — rukoili mies, joka ei vielä koskaan ollut senlaisia tullut ajatelleeksi, ja vaimo, kun huomasi miehensä sitä noin paheksuvan, ei enää pitkittänyt.

Isä seisoi kauvan äänetöinnä ja tuumiskeli. Viimein hän huudahtaa, samalla kuin sulkee lapsen syliinsä: oma, pikku kultaseni! jonka jälkeen hän vaimoonsa kääntyen jatkaa: pahasti teit, kun sait minun levottomaksi joutavilla puheilla. Vaimo, joka todenperään ei uskonutkaan vaaraa niin suureksi, kuin hän sen oli kuvannut, koki kaikin tavoin rauhoittaa miestään, ja kiista päättyi viimein nyt, niinkuin tavallisesti muulloinkin, siten, että mies mennessään pyysi vaimoan puolenpäivän aikaan tulemaan tyttöä hakemaan.

Vaimo ei sinäkään päivänä unhottanut noudattaa miehensä pyyntöä, mutta tuskin oli hän vahtihuoneesta lähtenyt, mennäkseen Annan kanssa kotiin, ennenkuin mies taaskin alkoi miettiä vaimonsa aamullista puhetta. Tuskin hänen tarvitsi silmiään sulkea, ennenkuin hän oli näkevinään Annan kultakutrisen pään höyryveturin rutistamana, ja kauhistuneena tuosta kamalasta näystä tarttui hän molemmiin käsin tuoliinsa. Oi hirmuista, jos hänen täytyisi pikku tyttärensä kadottaa! Tuo surullinen ajatus vaivasi häntä sittemmin usein, eikä hän vähään aikaan vienytkään enää lasta mukanaan rautatielle. Mutta kun hän toisaalta muisteli, miten älykkäästi pieni lemmittynsä aina oli pitänyt varalla junan sekä tulon että lähdön ja silloin joka kerran pysynyt etäämpänä, alkoi hän taaskin rauhoittua. Onhan lapsi niin ymmärtäväinen, vaikka onkin pikkuinen — ajatteli hän. — Anna on jo niin tottunut tähän kaikkeen, ja vallan se on lapsellista tyhjään kiusata itseään tuommoisilla hirmunäöillä.

Kun mies eräänä iltana palasi kotiaan, oli surullinen uutinen tuotu vaimolle jo hänen edellään. Tiedettiin, näet, kylässä kertoa onnettomuudesta, joka hiljan olisi tapahtunut likeisimmässä rautatien

pysäyspaikassa. Pikajuna oli käynyt erään työmiehen ylitse, joka oli työssä mainitussa paikassa. Illallista syödessä kysyi Celina likemmin asiata mieheltään.

— Onko tosiaankin — lausui hän — Simo siinä tilassa menettänyt henkensä?

— Ei olekkaan — vastasi mies.

— Mutta niinpä ihmiset sanovat.

— Se ei ole totta. Simon henki tosin oli vaarassa, mutta maltillisuutensa pelasti hänen.

Pikku Anna, joka myöskin istui pöydässä, näytti erinomaisella tarkkuudella kuuntelevan tätä keskustelua.

— Hän ei siis olekkaan kuollut? jatkoi vaimo.

— Ei kuollut eikä vahingoittunut ja kuitenkin meni juna hänen ylitsensä.

— Mitä sanot? Menikö juna hänen ylitsensä.

— Meni kyllä, eikä se mitään tavatonta ole. Niin pian kuin Simo huomasi junan tulevan, heittäytyi hän heti pitkäkseen tielle ja teki itsensä niin kapeaksi kuin mahdollista oli. Kun vaunut olivat kaikki menneet, nousi hän jälleen ylös terveenä ja raittiina, niinkuin ei mitään kummempaa olisi tapahtunut.

— Mutta tuopa kuuluu vähän merkilliseltä.

— Kuinka niin? Olenhan nähnyt hänen ja kuullut hänen itsensä kertovan asiasta. — Ensimmäisessä silmänräpäyksessä kun höyryveturi suhisi pääni päällä, sanoi hän, tuntui kovasti kuumalta, mutta sitten ei mitään hätää ollut, kävi vaan aika vähän pitkäksi, kun täytyi maata siinä niin kauan. Sinä tiedät ettei Simo vähiä säikähdä, ja tuntuipa melkein, kuin olisi hän valmis uudestaan tekemään saman tempun.

Illallinen oli nyt syöty, ja pariskunta kävi istumaan huoneen edustalle, leikkiäkseen siinä Annan kanssa, niin kauan kun vielä vähän päivää oli, jonka jälkeen he menivät levolle.

Pari päivää senjälkeen tuli miehen palvelus-aika muutetuksi; hän sai nyt olla yönaikaan työssä. Asiain näin ollen, tuli hänen aina seitsemän tienoossa lähteä kotoaan eikä enää voinut tietysti tulla kysymyksenkään viedä Annaa mukaan. Mutta eräänä iltana — se oli elokuussa — kääntyi eräs köyhä vaimo kylässä äkkiä kipeäksi. Haettiin sentähden lääkäriä, joka myöskin kirjoitti lääkemääräyksen. "Mutta," sanoi hän tätä antaessaan, "rohto on kaupungissa valmistettava ja nyt on jo liian myöhäistä lähteä sinne. Siihen sijaan voisitte mennä pysäyspaikan-kaitsijan luokse, jolla on pieni koti-apteeki, ja pyytää häneltä vähän eteriä tai laudanumia. Se kuitenkin lieventäisi tuskaa. No, kuka teistä lähtee?" — kysyi hän naapurivaimoilta.

— Celinan täytyy mennä — huusivat kaikki yhteen suuhun. — Hänen miehensä palvelee rautatiellä ja on hyvissä kirjoissa pysäyspaikan-päällikön luona.

Celina otti mielellään asian toimittaakseen. Hän läksi ja otti Annan mukaansa. Ensin oli hän aikonut lähteä yksinään ja jättää lapsen kotiin, mutta tyttö oli tänäpäivänä ollut tavallista rajumpi ja vallattomampi, jonkatähden hän kuitenkin katsoi paremmaksi viedä hänet mukanaan, pitääkseen häntä silmällä, vaikka kohta se tulisi vähän hidastuttamaan hänen käyntiään.

Tullakseen pysäyspaikan-kaitsijan asumukseen oli hänen käyminen miehensä vahtihuoneen ohitse. Päivä oli jo mennyt mailleen, ja vaikka länteinen taivaan-ranta vielä hohti purppuran punaisena, alkoivat öiset varjot kuitenkin jo laskeutua lakeuksille.

Kun mies näin odottamatta sai nähdä vaimonsa tulevan, paheksui hän vähän tämän myöhäistä ulkona oloa ja lausui sen hänelle myöskin muutamilla sanoilla, kun vaimo vielä oli jonkun matkan päässä.

— Vanha Kreetta on kääntynyt sairaaksi — vastasi Celina — ja minä käyn pysäyspaikan-kaitsijan luokse hakemaan hänelle lääkkeitä.

— Vai olet sinä senlaisissa asioissa — lausui mies tyyneesti — luulin sun vaan olevan muuten ulkona kävelemässä.

— Kuinka niin? Senkötähden kun näin hitaasti käyn?

— Niin juuri.

— Eihän pikku Anna voi kävellä sukkelampaa, enkä taas millään muotoa tahtonut häntä kotiinkaan jättää.

— Et suinkaan, siinä teit oikein. Mutta tyttö on sinulla vaan haittana. Jätä hänet tänne minun luokseni, siksi kuin olet asiasi toimittanut.

— Mielelläni — vastasi Celina ja kääntyen tyttöön, kysyi hän:
Tahdotko jäädä tänne isän luokse?

— Tahdon, ah tahdon! — huutaa pienoinen käsiään taputellen. Siitä oli nyt niin kauan kun hän oli saanut käydä vahtihuoneella, jossa hänellä aina oli niin hauskaa ollut.

— Nosta hänet sitten tänne aidan yli — lausuu isä.

— Tässä hän on.

— Odota kuitenkin hetkinen — peruutti isä samassa — tuossa paikassa tulee juna ja mun täytyy olla vaihtamassa.

Kun juna oli mennyt, palasi isä aidan luokse, otti lapsen vastaan ja kantoi hänen vahtihuoneeseen, jossa lamppu oli sytytetty, sillä nyt oli jo aivan pimeä, jotta tuskin voi erottaa noita monia risteileviä rautatien kiskoja ulkona.

Noin kahdenkymmenen minutin kuluttua äiti varmaankin palajaisi takaisin, ja ajan kuluksi alkoi isä leikkiä Annan kanssa. Tyttö oli tänään, niinkuin sanottu, varsin raju ja teki isälle monet tepposet. Milloin hän nyki häntä parrasta, milloin nipisti hänen nenäänsä, milloin repi häntä tukasta, milloin taas keikkui hänen polvillaan ja veti hänen kaulaliinansa auki, taikka pani pienen myssynsä kallelleen päähänsä ja kipusi kuin apina isänsä selkään. Sillä välin hän lakkaamatta laverteli jos jotakin ja löysi aina uusia vehkeitä. Mutta yht'äkkiä oli hän sukkelana kuin kärppä laattialla, ja ennenkuin isä tiesi asiastakaan, juoksi hän jo vahtihuoneen vieressä olevaan aituukseen. Isä, joka oli nauranut niin että vedet olivat silmissä, meni hänen jälessään.

— Etpä saa mua kiinni, isä — riemuitsi lapsi.

— Odotahan vaan, kyllä sinut saan.

— Koeta sitten — jatkoi Anna, samalla kun hän yhä väisti isän kurotettuja käsiä. Isästä tämä leikki oli melkein haus Kempaa kuin se tytöstä olikaan. Hän oli unhottanut koko maailman ja ihaili vaan lapsensa naurua ja iloisia kujeita. "Täällä, täällä," huusi Anna ja oli antautuvinaan kiinni.

Mutta nyt juoksi tyttö alas radalle ja alkoi hyppiä toiselta kiskolta toiselle.

— Sinne et saa mennä! Ei millään muotoa sinne! huusi hänelle isä.

— Täällä et saa mua kiinni! — riemuitsi taaskin lapsi.

Oli, niinkuin sanottu, jo hämy, ja isä, jonka silmiä lyhdyn valo häikäisi, voi tuskin erottaa tuota pientä olentoa, joka juoksenteli edes takaisin alhaalla radalla.

— Mutta missä olet sitten? — huusi hän hätäisenä.

— Hae!! — vastasi lapsi ja nauraa viruutti.

— Minä suutun enkä enää koskaan leiki Annan kanssa, jos et heti kohta palaja tänne.

— Oh, sinä vaan sanot niin sentähden, kuu et saa mua kiinni.

— Tulehan nyt jo, joudu! Isä antaa sulle piparkaakkua.

— Se ei ole totta. Sinulla ei ole piparkaakkua. Tahdot vaan houkutella minua piilostani pois.

— No niin, mutta kuulethan, ett'en minä salli sun jäädä sinne.
Pikajuna tulee tuossa paikassa kulkemaan tästä ohi.

— Eipä tule, sinä narraat vaan. Tiedänhän minä, että pikajuna jo on mennyt.

— Mutta sieltä tulee toinen.

Vastauksen asemesta Anna yhä vaan huusi: "koeta saada mua kiinni, isä, koeta, jos voit!" Viimein isä huomasi, ett'ei hänelle muu tullut eteen, kun juosta tytön jälessä, joka oli mahdollisimman pian tehtävä, jos mieli saada häntä vaaran suusta poistetuksi. Hän läksi sentähden siihen suuntaan, josta hänen äänensä kuului. Nyt oli jo hyvin pimeä ja Anna väistyi aina isän lähemmäksi tullessa. Tämä kävi yhä levottomammaksi. Suotta hän ei ollut lastaan varoittanut, sillä junaa todellakin odotettiin ja se saattoi jo tuossa tuokiossa saapua paikalle. Kahta kiivaammin hän nyt koki tyttöä tavoittaa ja huusi häntä

nimestä, jotta äänensä meni aivan sorruksiin. Mutta pienoinen vastasi vaan sydämellisellä naurulla ja huusi yhä edelleen: "etpä sittenkään mua löydä, isä ... koetahan vaan."

Juuri hänen viimeisiä sanoja lausuessaan kuului vihellys. Isälle nousi veri päähän; häntä huimasi. Mikä kamala onnettomuus saattaisikaan nyt tapahtua! Pysäys-paikassa oli jo tavarajuna ja, ell'ei hän oikein vaihettaisi pikajunan kiskoja, törmäisivät ne auttamatta yhteen. Ripeä päätös oli tässä tarpeen, ja kerättyään viimeisetkin voimansa huusi hän kovalla äänellä: "isä on täällä, riennä tänne Anna!"

Onnetoin lapsi! Entä jos se jo olisi liian myöhäistä. Juna lähenee lähenemistään, mutta Anna vaan pitkittää nauruaan, johon höyryveturin huokaukset sekaantuvat. Vaistontapaisesti horjuu isä vahtipaikkaansa ja valmistautuu velvollisuutensa täyttämään. "Ei toki," huutaa hän raivoisena, "enhän voi tällä tavoin antaa lapseni henkeä alttiiksi, mun täytyy kokea häntä pelastaa," ja samalla kun hänen silmänsä kokevat lävistää pimeyden, nähdäkseen, missä tyttö on, huutaa hän uudelleen: "Anna, Anna!"

"Hae, hae!" kuului vastaus. Isä, jonka päässä hiukset nousivat pelkästä kauhusta, oli vähällä heittäytyä lähenevän junan alle, kun samassa se ajatus juolahti hänen mieleensä, että lapsi kenties ei olisikaan sillä radalla, jota juna kulki. Taaskin vaivaten näkövoimaansa keksii hän viimeinkin lapsensa. Niin, tuolla hän seisoo, kurottaen käsiään isälleen; mutta oi! hän seisoo juuri sillä radalla, jota myöten juna tulee vierimään. Miehen olisi tarvinnut vaan vetää kätensä vaihettajasta, ja hänen lapsensa olisi ollut pelastettu. Siitä olisi tosin seurauksena ollut koko joukko kuolleita ja vahinkoa kärsineitä, surevia vanhempia, lohduttamattomia lapsia, mutta pikku Anna olisi kuitenkin pelastettu. Hänet tosin lyötäisiin rautoihin, pantaisiin kovaan vankeuteen, häneltä otettaisiin virka ja hän julistettaisiin kunniansa menettäneeksi! mutta hänen armas lapsensa olisi kuitenkin elossa, hän kasvaisi ja tulisi onnelliseksi.

Juna lähenee lähenemistään: hän näki sen lyhtyineen liukertelevan eteenpäin kuin käärmeen. Vieläkin olisi Anna voinut pelastua. Hänen olisi vaan tarvinnut vetääntyä muutamia askeleita taaksepäin, mutta hän jäi liikkumattomana seisomaan, silmät kiintyneinä tuohon eteenpäin vierivään höyryveturiin.

— Anna, Anna, joudu jo tänne, riennä heti paikalla! — se on minun surmani, jos viivyttelet, — huutaa isä niin kovaa, kuin hän vaan suinkin voi.

Jo huomasi tyttökin, ett'ei isä enää leikkiä laskenut, ja jonkunlainen pelko lienee hänenkin vallannut. Höyryveturin molemmat lyhdyt valaisivat nyt selvemmin. Väristys kävi isäraukalla läpi ruumiin, hän tuskin tiesi, missä oli. Ajatukset ajoivat rajusti toisiaan hänen aivoissaan, ne lensivät vielä kiiruun, kuin tuo eteenpäin rientävä höyryhepo. Hän muisti nyt entisen nuhteettoman palveluksensa, kuinka hän aina oli tunnokkaasti täyttänyt velvollisuutensa ja pannut sen edestä kaikki alttiiksi. Hän oli tuolta etäämpää kuulevinaan tuon kauhean yhteentöyhtäyksen, vahingoittuneiden hätähuudot ja kuolevien valitukset. Uhraisiko hän nyt yhden ainoan tähden — ainoastaan pienen tyttösen tähden — niin monta muuta ihmishenkeä, riistäisikö hän laiminlyömisellään lapset kenties kuinka monelta isältä. Hänen päätänsä huimasi, kylmänhiki valui hänen otsaansa pitkin. Parin sekunnin kuluttua oli kaikki jo ratkaistuna; joko surmaisii tuo julma höyryveturi hänen pienen Annansa tai useita muita. Mitään kolmatta tässä ei voinut ajatellakaan, ell'ei ihmeitä tapahtuisi.

Velvollisuuden-tunto sai isässä kuitenkin voiton. Tavan-mukaisesti hän siis tarttui vaihtajan rautakankeen. Isän toivottomuus sai väistyä sotamiehen uskollisuuden edestä. Hän asettaa vaihtajan kohdalleen. Juna menee kauniisti oikeaan rataan, kiittää asemahuoneen ja odotetun tavarajunan ohitse, ja poistuu vihellyksellä, joka isäraukan korvissa soi kuin ilkkuva riemuhuuto, ja katoaa viimein yön pimeyteen.

Hämmästyneenä, ahdistetulla sydämellä seisoi hän nyt siinä vapisevin jaloin ja tuijottavin silmin, pitäen kädessään vielä sitä rautaa, jolla hän mielestään oli kauheasti surmannut oman lapsensa. Viimein puhkesi hän epätoivoisena huutamaan: "nyt on minun vuoroni kuolla!"

Toinen juna oli nyt tulossa. Hän ottaa kolme askelta eteenpäin, asettaa kätensä ristiin rinnan yli ja horjuu. Kimeä vihellys kuuluu. Melkein tunnotoinna tarttuu hän kuitenkin uudelleen rautakankeen ja vaihettaa tämänkin junan oikeaan rataansa.

Sittenkuin hän tämän oli tehnyt, kuulee hän äkkiarvaamatta takanaan rakastetun äänen, suloisemman kuin iloisin soitto. Hän kääntyy. "Paha isä, kun ei tahdo leikkiä Annansa kanssa," kuului ääni, ja samassa oli pienoinen kietonut kätensä isänsä polvien ympäri. Äkkinäisellä liikunnolla tarttuu isä lapseen, painaa häntä sydämelleen ja rientää jälleen saadun aarteensa kanssa vahtihuoneeseen.

Siellä asetti hän tytön laattialle, otti lampun käteensä ja tarkasti häntä. Se oli tosiaankin Anna, hänen pikkuinen rakas lapsensa! Niin suurta onnea ei hän kuitenkaan voinut kantaa. Hän pyörtyi ja kaatui maahan tytön eteen, joka siitä pelästyi ja alkoi itkeä.

Samassa silmänräpäyksessä palasi äiti asialtaan. Hän oli jo tuntenut tyttönsä äänen, tämän huutaessa: "äiti, äiti, minä niin pelkään."

— Mitä sinä pelkää? Onko jotakin tapahtunut?

— Niin, kun isä, — katso tuolla! Hän äsken kaatui.

Kun vaimo näki miehensä tunnotoinna makaavan laattialla, kiiruhtaa hän apua huutaen lähemmäksi, ja kylästä rientää nyt väkeä saapuville. Kylänlääkäri tulee myöskin. Hän avasi suonta ja isäraukka tuli jälleen tuntoonsa.

Kun mies seuraavana aamuna nousi makuusijaltaan, katseli vaimo häntä levottomin silmin. Hänen kasvonsa, joita ennen terve puna kaunisti, olivat muuttuneet kalmankarvaisiksi ja vasta aikoja myöten saivat ne vähitellen entisen verevyytensä jälleen.

Celina tietysti tahtoi viimeinkin tietää, mitä oli tapahtunut, ja miehen täytyi lopullisesti väkisinkin kertoa kaikki. Kun hän itkusilmin oli kertonut tuon surullisen tapauksen, sillä välin kuin vaimo hyväillen koki häntä lohduttaa, kääntyi hän Annaan ja kysyi puolittain nuhdellen: "mutta sano meille, sinä pikku leuhkana, kuinka pääsit, ettei juna sinua pannut murskaksi?"

— Minuako? — Eikös mitä — vastasi tyttö iloisesti — minä tein vaan samoin kuin Simokin.

Loppu.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK NOVELLEJA JA KERTOMUKSIA I ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or

creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.